

METODICKÝ PORTÁL
www.rvp.cz

 výběr příspěvků

 čtenářská gramotnost

Metodický portál www.rvp.cz – výběr příspěvků, čtenářská gramotnost

METODICKÝ PORTÁL **www.rvp.cz**

 výběr příspěvků

 čtenářská gramotnost

OBSAH

OBSAH

ÚVOD	
■ Úvodní slovo	5
ČÁSTA – VÝBĚR PŘÍSPĚVKŮ	
JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE	
ČESKÝ JAZYK	
■ Výuka a hodnocení práce s Pravidly českého pravopisu	7 – 9
CIZÍ JAZYK	
■ Seznamujeme se a opakujeme ve výuce němčiny	10 – 11
MATEMATIKA A JEJÍ APLIKACE	
MATEMATIKA	
■ Problémové úlohy v matematice	12 – 13
INFORMAČNÍ A KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE	
INFORMAČNÍ A KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE	
■ Rozvoj technických potencií žáků v oblasti digitální technologie	14 – 17
ČLOVĚK A JEHO SVĚT	
ČLOVĚK A JEHO SVĚT	
■ Třídíme odpad	18 – 19
ČLOVĚK A SPOLEČNOST	
DĚJEPIS	
■ Život v “šedé zóně”	20 – 24
VÝCHOVA K OBČANSTVÍ	
■ Trh a jeho fungování	26 – 27
ČLOVĚK A PŘÍRODA	
FYZIKA	
■ Kolik měří slepičí krok?	28 – 30
CHEMIE	
■ I. N. S. E. R. T. ve výuce chemie	30 – 31
PŘÍRODOPIS – BIOLOGIE	
■ Jak učit kroužkovce zábavnou formou	32 – 33
■ Kultivační důkaz mikroorganismů v okolním prostředí	34 – 35
GEOLOGIE	
■ Významné geologické lokality ČR	36
ZEMĚPIS – GEOGRAFIE	
■ Jak správně měřit vzdálenosti na mapách	38 – 41
■ Práce s informacemi při výuce o kanadských provinciích a teritoriích	42 – 43
UMĚNÍ A KULTURA	
HUDEBNÍ VÝCHOVA	
■ Nástroje v hodinách hudební výchovy	44 – 45
VÝTVARNÁ VÝCHOVA	
■ Jak se barvy potkávají – nic není nemožné	46 – 47
ČLOVĚK A ZDRAVÍ	
VZTAH KE ZDRAVÍ	
■ První pomoc a ochrana člověka za mimořádných událostí	48 – 51
TĚLESNÁ VÝCHOVA	
■ Olympijská výchova – olympijské testy a olympijské dny	52 – 55
ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE	
ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE	
■ Chov živočichů ve škole	56 – 58

Sborník příspěvků z Metodických portálů www.rvp.cz
 Redakce: Realizační tým projektu Metodika
 Grafická úprava: VLHAdesign
 Náklad: 4000

Vydal Výzkumný ústav pedagogický v Praze
 Novodvorská 1010/14, 140 00 Praha 4
 © VÚP v Praze 2008
 ISBN 978-80-87000-18-2

DUM – DIGITÁLNÍ UČEBNÍ MATERIÁLY

■ POSKLÁDEJTE SI SVOU HODINU	60
■ POMOHOU DIGITÁLNÍ UČEBNÍ MATERIÁLY KE ZLEPŠENÍ VÝUKY?	60 – 61
■ OBECNÁ ŠKOLA – AMERICKÁ RECENZE (pracovní list)	62
■ VYŠŠÍ PRIMÁTI – OPICE STARÉHO A NOVÉHO SVĚTA (pracovní list)	63 – 64
■ CHOBOTNICE S CHAPADLY POČETNÍCH OPERACÍ S CELÝMI ČÍSLY (pracovní list)	64 – 65

ČÁST B – ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST

TEORIE

■ Co je čtenářská gramotnost, proč a jak ji rozvíjet?	67 – 69
■ Čtenářská gramotnost a výukové aktivity v českých školách	69 – 73

PRAXE

ČESKÝ JAZYK A LITERATURA

■ Karlův most – Pracovní list	74 – 79
-------------------------------	---------

DĚJEPIS

■ Jak číst historický dokument (praktický námět)	80 – 82
■ Prameny, fakta, interpretace – muž z ledovce – Pracovní list	83

ZEMĚPIS

■ Africké kontrasty – Pracovní list	84 – 85
-------------------------------------	---------

FYZIKA

■ Jak noviny informují (nejen) o fyzice	86 – 87
---	---------

VÝCHOVA K OBČANSTVÍ

■ Demokracie a pravicový extremismus – Pracovní list	88
■ Skrytá tvář autorky detektivek – Netradiční úlohy	89

ADRESÁŘ – KONTAKTY

■ Kdo je kdo – Realizační tým projektu Metodika	90
---	----

MAPA PORTÁLU www.rvp.cz	92 – 93
---	---------

POZNÁMKY	94 – 96
----------	---------

ÚVODNÍ SLOVO

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

sborník, který jste otevřeli, je třetím v pořadí v rámci projektu Metodika, který má na starosti především metodickou podporu zavádění rámcových a školních vzdělávacích programů do škol. Sborník jsme tentokrát pojali jako „ochutnávku“ jednotlivých praktických ukázek z portálu pro každý vzdělávací obor, navíc se v jeho druhé části věnujeme aktuálnímu tématu čtenářské gramotnosti.

Vzhledem k tomu, že sborník je poslední v rámci projektu Metodika, dovolte nám určitě zhodnocení. Hlavním produktem projektu je Metodický portál, ale rádi bychom zde upozornili, že kromě provozu tohoto portálu zajišťuje realizační tým i další aktivity.

Metodický portál obsahuje 4 základní sekce (předškolní, základní, gymnaziální a speciální vzdělávání), které jsou vnitřně členěny na čtyři části:

- *informační* (nabídka DVPP, aktuality, zahraniční informace, přehledy projektů a vzdělávacích organizací apod.)
- *podporující tvorbu kurikula* (dokumenty RVP, Manuál pro tvorbu ŠVP, ukázky ŠVP, komentáře a příspěvky popisující proces tvorby)
- *nabízející náměty pro výuku* (metodická podpora členěná dle vzdělávacích oblastí a oborů na teoretické či praktické příspěvky a zajímavosti, včetně anotovaných odkazů)
- *profesní podporu* (část nabízející příspěvky, které reflektují učitelství a napomáhající její profesionalizaci)

Kromě uvedených částí portál nabízí tzv. tematické vstupy, v rámci kterých má uživatel možnost nalézt příspěvky věnující se důležitým tématům spojených se ŠVP a školní praxí (např. klíčové kompetence, průřezová témata, klima školy apod.). Cekem lze na portálu nalézt již zhruba 1700 příspěvků různé povahy, které již inspirovaly velké množství uživatelů (během 2 let jich bylo zhruba milion).

Speciální částí je úložiště digitálních učebních materiálů (dále DUM), které doplňuje metodickou podporu o texty použitelné při výuce. V současné době je jich zde kolem 150, a denně přibývají. Metodický portál i úložiště nabízí uživatelům pokročilé vyhledávání a třídění až do úrovně očekávaných výstupů uváděných v RVP, které je ve své podstatě jedinečné a zároveň podporuje zavádění RVP do praxe. V rámci DUM jsou postupně nabízeny komunitní prvky (komentáře, hodnocení, diskuse), napomáhající spolupráci pedagogů a rozvoji vlastního obsahu portálu.

V průběhu realizace projektu byla vytvořena autorská základna ze škol, akademického prostředí a neziskových organizací. V současné době již velké množství autorů nabízí svoje příspěvky k publikování na portálu bez přímého oslovení realizačním týmem. Od začátku projektu však dochází k cílenému oslovování autorů, které je uskutečňováno koordinátory jednotlivých sekcí a dále týmem regionálních koordinátorů, kteří zároveň propagují portál v jednotlivých krajích.

Důležitou součástí realizace projektu je jeho propagace na různých úrovních. Hlavním a nejúčinnějším způsobem je osobní prezentace portálu na různých setkáních, konferencích a prezentacích, kterých se účastní jednotliví členové realizačního týmu. Další publicita je realizována formou inzerátů, PR článků, elektronickým newsletterem, vydáváním tzv. Inspiromatu (tematický kalendář inspirující k projektům) a spoluprací s různými organizacemi či médii (Moderní vyučování, Rodina a škola, Týdeník školství, Školské noviny apod.).

V rámci projektu pracuje realizační tým, který průběžně analyzuje stav portálu a trhu a společně s expertními týmy navrhuje a realizuje jednotlivé kroky, které zefektivňují a modernizují metodickou podporu učitelům.

To, že portál je užitečný a smysluplný, asi nejlépe vyjadřuje nárůst návštěvnosti v průběhu projektu. Na začátku roku 2006 navštěvovalo portál denně 400 jedinečných IP adres. V současné chvíli je to kolem 2300 IP. Tento nárůst si lze vysvětlit především takto:

- portál má obsah, který je praxí vyhledáván
- příspěvky mají dobrou kvalitu
- díky publicitě se o portálu ví
- denně se publikuje na portálu 3–5 nových příspěvků a 3–4 nové DUMy

Věříme, že sborník, ale třeba i uvedené údaje pozvou jak současné, tak i nové uživatele k navštívení stránek www.rvp.cz, a hlavně k využití nápadů, které zde jsou publikovány. A pokud najdete chuť podělit se o svoje zkušenosti na portálu, bude to to nejlepší, co si přejeme (kromě dobrého pocitu z uveřejněného příspěvku získáte i honorář). Portál je o Vás a pro Vás.

Realizační tým
projektu Metodika

ČÁST A

 výběr příspěvků

ČESKÝ JAZYK

JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE

VÝUKA A HODNOCENÍ PRÁCE S PRAVIDLY ČESKÉHO PRAVOPISU

Autor: Jakub Horálek

Práce s informačními zdroji, vyhledávání informací, jejich posouzení a další využití patří k těm nejelementárnějším dovednostem, které bychom se měli snažit v žácích rozvíjet. Tyto činnosti pak tvoří základ nového přístupu k učení, respektive základ klíčových kompetencí. Ve vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace to znamená především práci s jazykovými příručkami, mezi nimiž na základní škole dominují Pravidla českého pravopisu.

VYHLEDEJ A OVĚŘ

Žáci se s Pravidly seznamují již na 1. stupni a v dalším období by se pro ně měly stát nepostradatelnou pomůckou při jejich snažení prakticky zvládnout český pravopis. Je třeba si neustále uvědomovat, že by se pravopisné znalosti neměly stát rozhodujícím kritériem (měřítkem) pro hodnocení celkových výsledků žáka v jeho jazykovém vzdělávání. Určitě jsou pryč doby, kdy se učitelé domnívali, že žák musí mít hlavu napěchovanou pravopisnými pravidly, a bazírovali na správném psaní i těch pravopisných jevů, které se vzpíraly žakově logice a zdravému rozumu vůbec (interpunkce u polovětných konstrukcí, různé typy vlastních jmen a názvů atd.). Český pravopis je fenomén složitý, nepřehledný, často sporný a jako takový přímo stvořený k neustálému ověřování.

Zde předkládám jednu z mnoha možných metod práce s Pravidly nazvanou *Jazyková poradna*. Název je vybrán atraktivně s motivačním nádechem.

CO CHCEME V ŽACÍCH ROZVÍJET?

Cílem pro nás není jen vyhledání informace samotné. Snažíme se dosáhnout i vyšších stupňů myšlenkových operací, měřeno pojmy Bloomovy taxonomie (analýza, syntéza, hodnocení). Žák by se tedy měl pokusit dále s informací pracovat, zhodnotit ji, aplikovat a vhodnou formou prezentovat. I při práci s Pravidly můžeme u žáků formovat logický úsudek a úroveň jejich vyjadřování. Především, že se nejedná o úvodní hodinu. Žáci již prošli seznámením s různými typy jazykových příruček, běžně s nimi pracují.

EVOKACE

V rámci rozvíjecí, evokační fáze zadáme žákům individuálně několik úkolů na vyhledávání v Pravidlech. Úkoly by měly žákovu pozornost

nasměrovat na všechny části Pravidel, tj. na normativní část, část slovníkovou, seznam zkratek, event. Dodatek. Přínosem je zadávat žákům i věci, které v Pravidlech nenajdou (významy slov, synonyma, slohová charakteristika, etymologie slova, tvary jmen osobních, místních a obyvatelských názvů), a vést je tak k dalšímu vyhledávání informací v jiných jazykových příručkách (např. SSČ, etymologický slovník, synonymický slovník, slovník cizích slov, mluvnice češtiny atd.). Příklady úkolů jsou uvedeny v tabulce:

Jak se značí a co vyjadřuje tzv. odsuvník?
Co znamená označení slova hvězdičkou?
Jak se správně vyslovuje slovo "citron"?
Jakého rodu je slovo "hřídle"?
Co znamená cizí slovo "interview"?
Uveď rozkazovací způsob ke slovesu "vidět".
Z kterého jazyka pochází slovo "pistole"?
Vysvětli význam slova "osidlo".
Jak vzniklo slovo "brambory"?
Napiš co nejvíce synonym k příslovci "marně".
Pojmenuj obyvatele Mariánských Lázní.

NASTOLENÍ PROBLÉMU

V další fázi rozdělíme žáky do skupin s tím, že každá skupina představuje jazykovou poradnu, která obdržela e-mail nebo dopis s dotazem:

*Vážená poradno,
nevím si rady s psaním i, y v tomto textu:*

Pták měl na dlouhém b_dle /tyč/ dobré b_dlo /domov/. Zafoukal vítr a obě b_dla spadla.

*Nebo:
V_r /o řece/ se v_ra /souy/ zmocnil a po obou v_rech nez_b_lo nic.*

Zašlete mi prosím odpověď na e-mailovou adresu novak.cz nebo na adresu

V Praze 2. 11. 2006

*S pozdravem
Jiří Novák*

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU A REFLEXE

Žáci by měli v první řadě vyhledat pravopis příslušných slov a objasnit jej. Nevadí, pokud tyto „vousaté“ jazykové chytáky už znají a vědí, že

jsou neřešitelné a nesmyslné. V odpovědi (žáky upozorníme, že odpověď musí mít příslušnou strukturu jednoduchého dopisu) musí jednak vysvětlit pravopis u těch slov, u kterých to lze. Kde to nelze, je nutno zformulovat vyjádření o neřešitelnosti problému. Rozvíjíme tak nejen dovednosti ve vyhledávání informací, ale i logické myšlení a komunikační schopnosti žáků. Dle struktury třífázového modelu učení tak žák ve fázi uvědomění si zjistí příslušné pravopisné podoby a reflexí je pak jejich aplikace na konkrétní problém, který se posléze ukáže jako neřešitelný. V rámci reflexe můžeme pokračovat různými pravopisnými cvičeními zaměřenými na další homofony.

PREZENTACE A JEJÍ HODNOCENÍ

Skupina nakonec provede prezentaci výsledku své práce před ostatními a ti dále hodnotí podle následujících kritérií, která mají k dispozici.

Jsem jazykový poradce
vyhledám příslušný pravopisný jev
vyhledám příslušné pravidlo
stručně a srozumitelně zformuluji příslušné poučení
odešlu je ve formě jednoduchého dopisu

JAZYKOVÁ PORADNA – DALŠÍ INFORMAČNÍ ZDROJ

Pokud skupina splní výše zvolená kritéria, má nárok titulovat se jazyková poradna. Na závěr žákům přečteme příslušnou radu přímo ze stránek Jazykové poradny Ústavu pro jazyk český nebo jim můžeme dát za úkol příslušnou formulaci vypsát. Seznámíme je tak s existencí skutečné jazykové poradny. Žáci si uvědomí, že i sami mohou v rámci této bezplatně poskytované služby vznést dotaz, pokud bude smysluplně formulován, a rozšíří si obzory v oblasti možných informačních zdrojů.

HODNOCENÍ PRÁCE S PRAVIDLY

Na závěr bych se chtěl ještě dotknout samotného hodnocení práce s Pravidly. Důležité je, aby s nimi žáci pracovali průběžně. Učitel by měl často zadávat úkoly na vyhledávání různých jevů.

Čas od času žáci vypracují test, který prověří jejich schopnosti. Jelikož jde o praktickou dovednost, není záhodno ji hodnotit známkou, která může mít minimální vypovídací hodnotu. Je to jako s řízením: řidič je buď řidičem dobrým, nebo průměrným, ale stále se zlepšujícím, nebo vůbec nesmí na silnici.

Žák musí sám vědět, zda se v Pravidlech orientuje či nikoli, a proto by měl znát kritéria hodnocení, pomocí nichž v rámci sebehodnocení sám sebe zařadí do příslušné charakteristiky.

Příklad charakteristiky

Zvládám	Zlepšuji se	Nezvládám
<ul style="list-style-type: none"> v Pravidlech se orientuji samostatně přiměřeně rychle vyhledám dané pravidlo nebo slovo určím mluvnickou charakteristiku slova (rod, číslo atd.) stanovím správnou pravopisnou podobu slova a jeho výslovnost 	<ul style="list-style-type: none"> činí mi problémy dostatečně rychle vyhledat pravidlo nebo slovo hůře se v Pravidlech orientuji, občas nevím, jak a kde mám hledat při dostatku času a za pomoci druhých nakonec příslušné poučení vyhledám mívám problémy vysvětlit pravopis na základě příslušných pravidel 	<ul style="list-style-type: none"> dělá mi problémy abeceda vůbec nevím, jak a kde mám hledat příslušné poučení najdu málokdy, je to spíše náhoda pravidlům většinou nerozumím a nedokážu je použít

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/75/1179>

Některé další články na téma Český jazyk:

JANA PÁČOVÁ	Projekt „Děvčátko MOMO“
ILONA ČIHÁKOVÁ	Seznámení s novým písmenem Š
ZDENĚK SOTOLÁŘ	Čínská lyrika a její překlady
JANA ZÍTKOVÁ, TÁŇA KADLECOVÁ, ZADIE SMITH	Bílé zuby (White Teeth)
EVA SCHNEIDEROVÁ	Komunikační a slohová výchova – náměty, nápady a inspirace

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	2. stupeň ZŠ a nižší ročníky víceletého gymnázia
Dílčí cíle dané aktivity	<ul style="list-style-type: none"> vyhledá v Pravidlech příslušné poučení a dokáže jej správně aplikovat zformuluje srozumitelné poučení sestaví jednoduchý strukturovaný dopis podílí se na práci ve skupině prezentuje výsledky své práce provede reflexi a sebereflexi
Didaktická povaha příspěvku	Osvojení dovednosti
Organizační forma výuky	Individuální a skupinová práce
Vyučovací metoda	Dovednostně-praktické
Předpokládaný časový nárok	1 – 2 vyučovací jednotky
Nutné pomůcky a prostředky	Pravidla českého pravopisu, další doporučené jazykové příručky (Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, etymologický slovník, synonymický slovník, slovník cizích slov, mluvnické češtiny atd.), pracovní listy, kritéria hodnocení
Informační zdroje	<i>Pravidla českého pravopisu</i> . Olomouc, 1994. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: VÚP, 2005. Jazyková poradna Ústavu pro jazyk český AV ČR

SEZNAMUJEME SE A OPAKUJEME VE VÝUCE NĚMČINY

Autor: Kamila Sladkovská

Začátkem srpna v roce 2006 jsem měla možnost zúčastnit se kurzu pro učitele německého jazyka, pro které není němčina mateřským jazykem. Kurz, který byl financován z grantu v rámci podprogramu Grundtvig programu Sokrates, uspořádala rakouská jazyková škola ActiLingua Academy ve Vídni pod názvem Deutschlehrerkurs. Kurz byl jasně strukturován a měl tyto čtyři hlavní cíle:

- osvěžení vlastních jazykových znalostí
- seznámení se s aktuálním výukovým materiálem
- seznámení se s Rakouskem a s jeho realii
- rozšíření variantnosti vlastního vyučování

Program kurzu se odvíjel z pohledu jazykového, didakticko-metodického a kulturního. Zaznělo zde mnoho praktických, inspirativních a podnětných prvků pro výuku německého jazyka, ať již ze strany lektorů, nebo ze strany ostatních účastníků kurzu.

Každý učitel zažil situaci, kdy se ve třídě sejdou noví žáci, kterým je nutno umožnit, aby se mezi sebou mohli seznámit. Místo toho, aby se každý žák představoval jednotlivě, zatímco ostatní žáci nečinně poslouchají a přihlížejí, je možné zvolit efektivnější metody.

Všechny následující metody je možné použít jak ve výuce v základní škole, tak i na gymnáziu nebo v jazykové škole. Je na zvážení učitele, na jakém stupni obtížnosti budou zadané úlohy plněny. Každou jednotlivou metodu je nutné přizpůsobit znalostem žáků.

Všechny uvedené metody rozvíjejí především kompetenci komunikativní (žák komunikuje s ostatními spolužáky a s učitelem, žák výstižně formuluje své myšlenky, a to jak v písemném, tak i v ústním projevu, žák naslouchá spolužákům a učiteli) a dále kompetenci k učení (žák vyhledává a třídí informace a dále s nimi pracuje).

SEZNAMUJEME SE TROCHU JINAK PŘI HODINĚ NĚMČINY

Žák napíše na tabuli v německém jazyce 5 různých slov nebo i čísel, která jej nějakým způsobem charakterizují, kupř. *Zürich, 4, Tierärztin, Bilder, Geschichte*. Ostatní žáci pokládají otázky a zjišťují, ke kterým událostem se tato slova vztahují. Případně je možné aktivitu zrealizovat i ve dvojicích, přičemž žáci se ve dvojicích prostrídají. Aktivitu je možné obohatit tak, že žák vysvětlí 5 vybraných slov/čísel svého spolužáka jinému. (A1 – B2, konverzace, minulý čas, vytváření otázek, předpokládaný časový rozsah: 20–30 minut.)

Každý žák napíše na tři kartičky tři věty, které nejlépe vystihují jeho osobnost. Učitel kartičky vybere a každý žák si vytáhne tři cizí kartičky. Všichni žáci obcházejí ostatní spolužáky a vytvářejí otázky na základě těchto vět a zjišťují, kdo je autorem vět, které si náhodně vybrali. (A1 – B2, konverzace, přítomný a minulý čas, vytváření otázek, předpokládaný časový rozsah: 20–30 minut.)

Žáci ve skupinách po třech osobách zodpoví alespoň

ve třech odpovědích následující tři otázky:

Was wir alle gern tun/machen?

Was wir alle gar nicht gern tun/machen?

Was eine/einer gern tut/macht, die anderen aber nicht?

Žáci se tak dozví, co všichni rádi dělají, co všichni neradi dělají a co jeden z nich rád dělá, ale ostatní ne. (A1 – B2, konverzace, indikativ/konjunktiv sloves, vytváření odpovědí, předpokládaný časový rozsah: 15 minut.) Tyto otázky lze tematicky, ale i gramaticky obměnit. Například:

Was wir alle gern tun/machen?

Was wir alle gern tun/machen würden?

Was wir alle gern getan/gemacht hätten?

OPAKOVÁNÍ NA NĚKOLIK ZPŮSOBŮ

Každý žák napíše na kartičku 3 infinitivy vyjadřující 3 aktivity, které zažil nebo dělal o víkend. Následně se žáci ve dvojici vzájemně zeptají: *Was hast du am Wochenende gemacht?* Následně dle zapsaných aktivit konverzuji. Žáci si vymění kartičky a vypráví o víkendových aktivitách, které jim popsali předchozí partneři, dalším spolužákům. Kartička zde poslouží jako pomůcka pro zapamatování si aktivit spolužáka. Žáci se tak postupně dozvědí o víkendové náplni ostatních. Vyučující se může na závěr celé třídy dotazovat na víkendové aktivity jednotlivých žáků a shrnutím volnočasových aktivit zopakovat slovní zásobu tematického okruhu volný čas a zájmová činnost. (A1 – B2, konverzace, perfektum, předpokládaný časový rozsah: 15 minut.)

Vyučující vybere několik stručných zpráv z médií popisujících hlavní události domácího nebo světového dění, např. za uplynulý víkend. Zprávy učitel rozstříhne na dvě části. První část těchto zpráv poskytne žákům na papíře v písemné podobě a po třídě vyvěsí zbývající části těchto textů, které mají žáci za úkol nalézt a opsat si na rozdané papíry. Na závěr proběhne společná kontrola úplnosti a správnosti kompletních zpráv, případně vysvětlení různých lexikálních struktur, které je možné v tomto úkolu procvičit. (B1 – C1, čtení, psaní, slovní zásoba, gramatika, předpokládaný časový rozsah: 45 minut.)

Kulisu ve vyučování vytváří zvolený hudební žánr. Žáci v rytmu hudby tančí po třídě. Učitel vždy po určitém časovém úseku zastaví nahrávku a vyvěsí na tabuli otázku. Každý žák si najde jednoho partnera a konverzuje s ním na dané téma. Hudební žánr můžeme volit podle předpokládaného tématu hodiny, např. rakouskou nebo německou hudbu. (A2 – B2, konverzace, slovní zásoba, gramatika, předpokládaný časový rozsah: 15 minut.)

Leute von heute. V tomto cvičení se především pracuje s denním tiskem nebo s časopisy. Učitel stanoví vybrané skupiny lidí, ať již podle profese, pohlaví apod. (např.

Politiker, Stars, Sportler, Künstler). Učitel dále stanoví informace, které se budou o těchto osobách dohledávat (kupříkladu *Name, Beruf, Warum diese Person?*). Žáci ve dvojicích (skupinách) v tisku naleznou jmenovitě zástupce těchto skupin a dohledají požadované informace. (A2 – B2, čtení a porozumění textu, psaní, konverzace, práce s informacemi a denním tiskem, selektivní čtení, slovní zásoba – názvy povolání, realie, předpokládaný časový rozsah: 30 – 45 minut.)

Verschwindender Text. Učitel nejlépe s pomocí meotaru promítne kratší text, v němž žáci navrhnou vymazání slov (max. 3 slov), a to tak, aby byl text stále z gramatického hlediska v pořádku. Poté se postup opakuje, vždy žáci navrhnou vyřazení maximálně 3 slov a úkol končí ve chvíli, kdy již není možné žádná další slova vymazat. Po celou dobu musí být dodržena gramatická korektnost textu! Výsledkem postupné

úpravy textů může být i jedna zbylá věta. Pokaždé, když jsou nějaká slova z textu vypuštěna, upravený text přečte celá třída nahlas. Po skončení tohoto cvičení, kdy se žáci s textem důkladně seznámili, by měli být schopni převyprávět celý text v jeho původní podobě. (A2 – B2, čtení, poslech, struktura německé věty, německý větný rámec, předpokládaný časový rozsah: 30 – 45 minut.)

Binder. Mezi žáky rozdáme různé obrázky. Dva jsou vždy totožné. Žáci mají za úkol na základě různých otázek najít svého partnera, který vlastní stejný obrázek. Vyučující určí druh otázek tak, aby v nich byl procvičen nějaký gramatický jev, např. vytváření otázek pomocí tázacích zájmen *welcher/e/s* nebo *was für ein/e*. Ve dvojici pak žáci společně vymyslí k obrázku nějaký příběh. (A2 – B2, konverzace, slovní zásoba, gramatika, předpokládaný časový nárok: 20 minut.)

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	2. stupeň (6. – 9. ročník), ročníky nižšího a vyššího gymnázia
Dílčí cíle dané aktivity	komunikovat s lidmi (kompetence komunikativní), formulovat výstižně své myšlenky (kompetence komunikativní), vyhledávat informace (kompetence k učení)
Integrace vzdělávacího obsahu z jiných vzdělávacích oborů, resp. průřezových témat	Mediální výchova (kritické čtení a vnímání mediálních sdělení), Osobnostní a sociální výchova (komunikace)
Mezioborové přesahy a vazby	Člověk a jeho svět
Didaktická povaha příspěvku	procvičování řečové dovednosti mluvení, procvičování přítomného a minulého času, procvičování každodenní slovní zásoby, vyhledávání informací
Organizační forma výuky	skupinová, individuální, kooperativní
Vyučovací metoda	aktivizující – upevňování a opakování znalostí za pomoci písemných, hudebních, slovních a obrázkových pomůcek
Předpokládaný časový nárok	Jednotlivé aktivity vyžadují různou časovou náročnost. Časový rozsah jednotlivých cvičení se pohybuje mezi 15 a 45 minutami.
Nutné pomůcky a prostředky	kartičky z tvrdého papíru, připravené obrázky, vybraný denní tisk, magnetofon, meotar
Informační zdroje	podkladové materiály z metodického kurzu

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/214/1190>

Některé další články na téma Cizí jazyk:

MILOŠ NOVOTNÝ	Žabí rodina
IVANA KLIMEŠOVÁ	Was sagen die Sagen – Co vypovídají pověsti
GABRIELA FEILOVÁ	Procvičování gramatiky německého jazyka
IVANA FRÝBOVÁ	Staniční výuka
IVANA FRÝBOVÁ	Papiertheater

MATEMATIKA A JEJÍ APLIKACE

PROBLÉMOVÉ ÚLOHY V MATEMATICE

Autor: Jana Šenfelderová

Motto:

*Není důležité, kolik toho uděláme,
ale kolik lásky vložíme do toho, co děláme.
Není důležité, kolik dáváme,
ale kolik lásky vložíme do toho, co dáváme.*

NAŠE TŘÍDA

Vymyslete co nejvíce kritérií, podle kterých by bylo možné třídu rozdělit na nejrůznější skupiny, a zpracujte je do tabulky a do grafu. Například:

- chlapci x děvčata
- dojíždějící x místní
- stravující se ve ŠJ x nestravující se ve ŠJ
- žáci učící se učí Aj x žáci učící se Nj

Výsledky své práce prezentovaly skupiny žáků ústně před třídou a výstupem bylo také graficky a početně zpracované řešení vyvěšené po stěnách učebny.

VOLBY

V červnu 2006 se konaly volby. Do hodiny matematického praktika jsem tedy aktuálně zařadila i toto téma. To probudilo zájem i u žáků, kterým se v matematice nedaří. Stejně tak je to u většiny takto pojatých úkolů. Není to klasické počítání, žáci při této činnosti používají získané matematické dovednosti. Výsledky práce skupin prezentovali jejich členové před třídou.

Do ruky se vám dostal list papíru, na který si člen volební komise pro okrsek č. 7 z dlouhé chvíle zapisoval v hodinových intervalech počet voličů, kteří přišli do volební místnosti.

Okrsek č. 7:

10–11 // // // // //
 10–12 // // // // // // //
 10–13 // // // // // // // //
 10–14 // // // // //
 11–12 // // // // //
 12–13 // // // // //
 13–14 // // // // // // // // // //
 14–15 // // // // // // // // // // // //
 15–16 // // // // // // // // // //
 16–17 // // // // // // // // //
 17–18 // // // // //
 18–19 // // // //
 19–20 /

Kolik voličů volilo v okrsku č. 7 celkem?

Kolik je to %, jestliže skutečný počet voličů měl být 848?

Kolik % voličů se nedostavilo k volbám?

Kolik % voličů volilo v jednotlivých časových pásmech?

Zpracujte údaje týkající se jednotlivých časových pásem do sloupcového a kruhového grafu.

Ve kterém časovém intervalu volilo nejvíce (nejméně) občanů? Zdůvodněte.

Na žádost žáků se v další hodině ve třídě konaly mimořádné volby. Žáci si sami připravili hlasovací lístky, vymysleli názvy politických stran a jejich volební programy (domluvili jsme se, že každá strana bude mít volební program formulovaný do pěti bodů). Volební programy byly vyvěšeny od rána ve třídě, aby se s nimi mohli všichni seznámit. Po mimořádných volbách jsme společně spočítali počty hlasů, výsledky voleb vyhodnotili a vyvěsili – společně s ukázkou hlasovacích lístků ve třídě.

SOUMĚRNOST KOLEM NÁS

Najděte v přírodě i jinde kolem sebe co nejvíce souměrných útvarů (listy, květiny, větvičky). Nakreslete, nalepte obrázek, vyfoťte. Tato aktivita byl zadána pro domácí zpracování.

Změřte rozměry tří učeben, ve kterých se třída učí. Poté spočítejte:

Kolik m³ vzduchu se vejde do každé učebny?

Kolik m³ vzduchu připadá na jednoho žáka?

Kolik litrů barvy je třeba na vymalování zvolené učebny, jestliže jeden litr barvy vystačí na x m³ stěny?

Kolik Kč bude stát vymalování zvolené učebny? (Cenu barvy si žáci museli zjistit.)

Zde je též možné pracovat s údaji, které vymezuje Vyhláška č. 410 / 2005 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých.

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	2. stupeň
Rozvíjené klíčové kompetence	<p>Kompetence k učení</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení, projevuje ochotu věnovat se dalšímu studiu a celoživotnímu učení ■ vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě <p>Kompetence k řešení problémů</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ vyhledává informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému ■ samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy
Integrace průřezových témat	Výchova demokratického občana – Formy participace občanů v politickém životě
Mezioborové přesahy a vazby	Přírodopis, Výchova k občanství, Fyzika, Informační a komunikační technologie
Organizace řízení učební činnosti	Individuální Skupinová
Organizace prostorová	Školní třída
Organizace časová	Do 45 minut Blok více hodin
Vyučovací metoda	Projekt, prezentace
Nutné pomůcky a prostředky	Psací a rýsovací potřeby, velké balící papíry, lepidlo, kalkulačka (popř. i fotoaparát)
Použitá literatura a zdroje	Projekty Naše třída a Učebny, ve kterých se učíme – semináře pořádané PedFUK Praha

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/217/1715>

Některé další články na téma Matematika:

PAVLÍNA DRTILOVÁ	Převody jednotek délky
JANA ŠENFELDEROVÁ	Hrad
ZUZANA ŠIMŮNKOVÁ	Geometrie a architektura
PETR ŠVARC	Grafy goniometrických funkcí v Excelu
JOSEF VONDRA	Užití exponenciální rovnice ve středoškolské praxi

INFORMAČNÍ A KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE

ROZVOJ TECHNICKÝCH POTENCÍ ŽÁKŮ V OBLASTI DIGITÁLNÍ TECHNOLOGIE

Autor: Marek Václavík

Příspěvek vznikl na základě autorových praktických zkušeností při realizaci výuky nepovinného vyučovacího předmětu ve školním roce 2005/2006. V současnosti s ohledem na RVP ZV je možné tuto výuku realizovat i v podobě povinného vyučovacího předmětu, vycházejícího ze vzdělávacího obsahu tematického okruhu Využití digitálních technologií vzdělávacího oboru Člověk a svět práce. Současně je možné takto pojatou výuku nabídnout žákům i jako volitelný vyučovací předmět.

V současnosti většina škol zaznamenává činnosti, aktivity a pořádané akce, aby mohla následně prezentovat výsledky své práce. Dokumentaci z činnosti pak používá pro prezentaci na webových stránkách školy, na dnech otevřených dveří, výjezdových dílnách a při dalších příležitostech. Ředitelé tímto způsobem prezentují své školy před zastupitelstvy obcí, měst a krajů, dokládají svou činnost. Foto i videozáznamy s nadšením sledují na webových stránkách i samotní žáci, kteří se těchto akcí účastní. Mohou se rozvzpomenout na to, co prožili, co si vyzkoušeli, a retrospektivně zhodnotit prožité činnosti na jednotlivých akcích. Také mnozí rodiče a rodinní příslušníci se rádi na fotografiích podívají na to, co se ve škole děje, co zažívají jejich děti na prožitkových kurzech, projekto- vých dnech, exkurzích apod. Bývalí žáci a přátelé školy prostřednictvím záběrů rádi zavzpomínají na léta, kdy mohli zažívat něco podobného.

Určitě je škoda, pokud škola svoji činnost neprezentuje, ať už elektronicky, prostřednictvím místních novin či jinými způsoby. Prezentace školy prostřednictvím webových stránek je nepochybně velice přínosná a neocenitelná práce. Shromažďování a třídění fotografického materiálu (popř. videozáběrů) však bývá časově velmi náročné. Proto školy mnohdy řeší tuto skutečnost a hledají (vzhledem ke svému rozpočtu) dobrovolníka z řad svých pedagogů, který by si tuto činnost vzal na starosti, který by zajišťoval prezentaci činností, zasílání fotografií ze školních akcí na webové stránky.

DIGITÁLNÍ TECHNOLOGIE JAKO NEPOVINNÝ VYUČOVACÍ PŘEDMĚT?

Potence žáků v práci s PC a digitálním zařízením je dnes obrovská. Proč ji tedy dále užitečně nerozvíjet tak, aby to bylo také přínosné pro školu? Proto jsme spojili příjmemné s užitečným a vytvořili nabídku pro žáky, která umožňovala smysluplné trávení jejich volného času. V rámci nepovinných vyučovacích předmětů jsme sestavili pro žáky 2. stupně nabídku, v níž jeden z nabízených

vyučovacích předmětů byl vytvořen s cílem naučit žáky novým znalostem, dovednostem a schopnostem v oboru digitalizace, technického pokroku, moderního záznamu, a to nejen s pomocí počítačů, ale i dalších technologií, které má dnes již téměř každá domácnost k dispozici. Hlavním obsahem a cílem nepovinného vyučovacího předmětu je naučit žáky spolehlivě ovládat digitální fotoaparát a digitální videokameru a zpracovat jejich výstupy (fotografie, záběry). Následně je třeba tuto činnost propojit s dalšími aktivitami jiných zájmových útvarů či přímo školních projektů tak, aby vznikla vzájemná spolupráce mezi žáky a učiteli.

Jedním z hlavních důvodů, proč zařadit do nabídky nepovinných vyučovacích předmětů takto tematicky zaměřený vyučovací předmět, je zefektivnění záznamu činností školy (kurzů, prožitkových pobytů, projektů, vyučovacích hodin, sportovních a společenských akcí, akcí pro veřejnost atd.). O fotografickou a videozáznamovou činnost se dnes s nadšením a úspěchem starají žáci pod vedením pedagoga, který jejich činnost koordinuje.

Do nepovinného vyučovacího předmětu Digitální technologie se mohou přihlásit žáci 6. – 9. ročníku. Je výhodou mít velký počet zástupců z nižších ročníků. Přibližně půlrok bude trvat, než se celý systém předávání zkušeností zaběhne. Výuku každoročně doplňujeme o žáky nového 6. ročníku, aby je pedagog společně s žáky z vyšších ročníků obohatil o své zkušenosti, zachoval posloupnost, a tak nadále zajistil nástupce, kteří se budou starat o záznamy a jejich následné zpracování. Tímto se učitel stává pouze režisérem vyučovací jednotky.

Nepovinný vyučovací předmět se osvědčilo zařadit do rozvrhu hodin jedenkrát za týden, a to nejlépe v nultých vyučovacích hodinách tak, aby se nekryl s odpoledními zájmovými aktivitami. Při pozdější práci s videozáznamem, která je velice časově a organizačně náročná, bude nutno vyčlenit samostatné pracoviště, kde budou mít žáci (například odpoledne po vyučování) přístup k těmto přístrojům a k počítačovým stanicím. Tímto způsobem můžeme smysluplně vyplnit čas žáků, kteří se ve volném čase raději věnují tvořivé činnosti, než zábavě na školním hřišti či mimo něj. Pro tuto činnost je dobré si vyhradit počítačovou učebnu nebo třeba místnost typu kabinetu, kde budou k dispozici dvě či více počítačových stanic, ve kterých bude možno pracovat s videozáznamem.

PŘED ZAHÁJENÍM NEPOVINNÉHO VYUČOVACÍHO PŘEDMĚTU

Nejprve si musíme s dostatečnou časovou rezervou naplánovat rozjezd celého nepovinného vyučovacího předmětu, vyhodnotit si základní momenty a rozmyslet si, jak budeme celý školní rok nepovinný vyučovací předmět koordinovat.

Před zahájením celého procesu si nejprve zodpovíme několik otázek:

- Mám vytyčené jasné cíle nepovinného vyučovacího předmětu?
- Máme zajištěno potřebné hardwarové a softwarové vybavení?
- Máme vyhrazenou místnost pro uskutečnění tohoto nepovinného vyučovacího předmětu?
- Jsou ostatní kolegové seznámeni s účelem a cíly tohoto nepovinného vyučovacího předmětu?
- Jsou žáci seznámeni s cíly nepovinného vyučovacího předmětu, jsou vhodně motivováni pro tvořivou činnost?
- Máme zajištěnou organizaci nepovinného vyučovacího předmětu?
- Máme spolupracující osoby (např. z řad kolegů, rodičů)?

POTŘEBNÉ VYBAVENÍ (POMŮCKY):

- digitální fotoaparát
- paměťové karty
- digitální videokamera
- digitální kazetky
- PC stanice
- stativ
- mikrofón
- software – mnoho druhů (Zoner Photo Studio, Pinnacle Studio 9)

Celý nepovinný vyučovací předmět si můžeme rozdělit na několik částí, jednotlivé kroky si pečlivě naplánujeme, rozvrhneme si časový průběh.

1. ROK NEPOVINNÉHO VYUČOVACÍHO PŘEDMĚTU

Zahajovací rok si rozdělíme na několik částí. První pololetí se budeme věnovat především osvojování si práce s touto technikou, se žáky objevujeme možnosti, ale i meze jednotlivých přístrojů, výuku prokládáme historickým vývojem fotoaparátů, videokamer a počítačů. Využíváme poznatků, které již žáci mají především z vyučovacího předmětu Informatika. V této fázi naučíme žáky také základní péči o přístroje, včetně odstraňování nejčastějších závad. Samozřejmě je po celou dobu nutno rozvíjet umělecké citění pro dobré záběry a cvičit fotografické oko.

Průběh jednoho pololetí si můžeme rozplánovat například následovně:

ZÁŘÍ, ŘÍJEN:

- seznámení s činností tohoto nepovinného vyučovacího předmětu
- úvod do fotografie (Proč vůbec fotografovat? K čemu nám slouží fotozáznamy?)
- seznámení s digitálním fotoaparátem
- ovládání fotografického přístroje, jeho funkce
- komponenty přístroje, jejich využití
- údržba přístroje

- fotografické vidění (oko a fotografický přístroj – jak vidí fotograf přístroj, barva a světlo)
- technika (metody) fotografování postav, skupin lidí
- projekt Můj kamarád
- projekt Náš kroužek
- obecné složení fotografických přístrojů
- historie fotografie:
 - technika – přístroje, lidé, ukázky starých fotoaparátů, ukázky námětů
 - komponenty zrcadlových přístrojů (součástky)
 - jak fungují zrcadlové přístroje (přenos obrazu na film)

Poznámky k danému bloku:

Je dobré vyučovací jednotky postavit tak, aby byly tvořivé a žáci se zde mohli realizovat v plném rozsahu, společně řešit danou problematiku, spolupracovat, komunikovat.

LISTOPAD, LEDEN:

- černobílá fotografie (výhody, nevýhody, filmový materiál)
- objektivy (typy, použití, jak fungují, rozdíly)
- clona, expozice, čas, ohnisko
- digitální fotografie (výhody, nevýhody)
- digitální fotografie a PC
- přenášení fotografií na PC, prohlížení, úprava fotografií na PC
- programy Zoner Photo Studio, Corel
- tisk fotografií
- dokumentace akcí školy + zpracování
- vydání 1. čísla školního časopisu (formy – na disketách, CD, papírová forma)

Poznámky k uvedenému bloku:

Při práci s počítačovým programem je dobré využívat schopností žáků, které mají z vyučovacího předmětu Informatika. Při vydávání školního časopisu můžeme spolupracovat např. s žákovským parlamentem nebo s nepovinným vyučovacím předmětem Literatura. Zde získáme podklady pro náš školní časopis, který obohacujeme fotodokumentací, grafickými animacemi, uměleckými kresbami žáků, komiksem apod. Školní časopis můžeme umístit na webové stránky školy (elektronická forma časopisu), intranet nebo žákům distribuovat na přenosných discích, také zajistíme tištěnou podobu školního časopisu.

ÚNOR, BŘEZEN, DUBEN:

- současné fotografické přístroje (jak fungují, přenos digitálního obrazu)
- rozdíly mezi jednotlivými přístroji (jejich výhody a nevýhody)
- co upřednostňovat u digitálních fotografických přístrojů
- seznámení s digitální videokamerou
- ovládání přístroje
- funkce přístroje
- údržba přístroje
- práce s kamerou (způsob natáčení, kvalita záběru, jak dosáhnout poutavého záběru)
- prohlížení snímků, střihy na kameře
- fotografování s kamerou
- přenos dat z digitální kamery do PC

KVĚTEN, ČERVEN:

- program Pinnacle Studio (Version 9 SE)
- střihání filmového materiálu, přechody (stříhy), titulky, texty, hudba
- výroba prvního filmu (cca 5 min.)
- projekt Naše třída (film)
- tvorba reportáží
- prezentace naší školy (film + rozhovory)
- přenos nahrávek na CD, videokazetu
- kopírování nahrávek, jejich prezentace
- fotografie přírody a krajiny (technika, metody)
- dokumentace akcí školy + zpracování
- návštěva amatérského fotografa, prohlídka vybavení, fotografické komory – vyvolávání fotografií, prezentace jeho děl
- vydání 2. čísla školního časopisu (formy – na disketách, CD, papírová forma)

Poznámky:

Při úvaze práce s programy využíváme datový projektor, který nám umožní pomocí postupných kroků naučit žáky pracovat s programy. Ooládání Pinnacle Studia je do jisté míry intuitivní záležitostí, není nijak složitá. Dnešní verze programů jsou v českém jazyce, což umožňuje snadnou orientaci. Pro jednotlivé reportáže vytváříme štáby, které si práci dělí, komunikují mezi sebou. Pro zaznamenávání školních akcí je dobré používat elektronické portfolio. Akce řadíme do složek na pevný disk, popřípadě archivujeme na CD nebo DVD nosiče.

2. ROK NEPOVINNÉHO VYUČOVACÍHO PŘEDMĚTU

V následujícím školním roce můžeme rozvíjet další dovednosti a schopnosti žáků, můžeme plánovat časově i organizačně složitější činnosti. Nesmíme však zapomenout na integraci nově přichozích zájemců do nepovinného vyučovacího předmětu. Pečlivě se jim ve spolupráci žáků z vyšších ročníků věnujeme, a to od základních dovedností po složitější.

Poté, co žáci zvládnou ovládání přístrojů, přecházíme k živé dokumentaristice. Tu cvičíme na běžných vyučovacích hodinách (snažíme se zachytit obsah dané hodiny) nebo dokumentujeme život školy o přestávkách či turnaj, žákovské rady apod. S danými záběry pracujeme dále, a to tak, že žáky učíme tento materiál zpracovávat do podoby, která je pro naši školu vhodná (např. zmenšené fotografie na webové stránky, fotografie s vysokou kvalitou na archivní DVD apod.).

ZÁŘÍ, ŘÍJEN:

- opakování dovedností z minulého roku
- projekt Co jsem zachytil o prázdninách
- zpracování prožitkového programu 6. třídy

LISTOPAD, PROSINEC, LEDEN:

- účast na celosvětové soutěži s tématem Moje město, Má vesnice (text v anglickém jazyce)
- prezentace práce (výstava fotografií, nahrávek, filmů – dle finančních možností)
- fotografie kulturních a společenských akcí (technika, metody)
- projekt Naše škola (film)
- vydání 3. čísla školního časopisu (formy – na disketách, CD, papírová forma)
- zpracování historie školy

Poznámky:

Účast na soutěžích – během roku se nám obvykle naskytne mnoho příležitostí, v rámci kterých se můžeme účastnit nejrůznějších soutěží. Jedna z takových má téma Moje město, Má vesnice. Při této soutěži můžeme spolupracovat se žáky z kroužku anglického jazyka. Vytvoříme reportáž o našem městě, ve které sídlí škola. Použijeme videozáznam, který je doplněn komentářem v anglickém jazyce.

Výstavy fotografií – tištěné nebo vyvolané fotografie můžeme na naší škole vystavovat. Pokud nemáme výstavní prostory, zvolíme si jiné vhodné místo pro naši výstavu. Fotografie můžeme také rámovat a zdobit tak prostory školy či kulturního domu v našem městě. Při příležitosti "vernisáže" můžeme přizvat ostatní žáky školy, rodiče a přátelé školy. Pokud je to v našich silách, připravíme pro ně program a malé občerstvení.

Zpracování historie školy – v rámci tohoto miniprojektu můžeme spolupracovat se žáky, kteří se zajímají o historii a mají rádi dějepis. Žáci pátrají v dostupných materiálech o historickém základu školy, vytvářejí koncept dokumentu. Historicky významné objekty související se školou natáčíme, žáci mohou doplnit komentář. Můžeme také doplnit rozhovory s pamětníky.

ÚNOR, BŘEZEN, DUBEN, KVĚTEN, ČERVEN:

- výroba upomínkového materiálu pro 9. tř. (CD nebo videokazeta pro vzpomínku na ZŠ)
- dokumentace výletů tříd, zpracování
- dokumentace akcí školy + zpracování
- soutěž Nejlepší foto roku
- soutěž Nejlepší nahrávka roku
- exkurze do České televize v Ostravě
- vydání 4. čísla školního časopisu (formy – na disketách, CD, papírová forma)

Další filmové či fotografické činnosti či přímo projekty se dají propojovat a plánovat společně s vyučovacím předmětem Informatika nebo s Výtvarnou výchovou – pokud chceme tuto činnost propojit s uměním. Zábavná a tvořivá činnost s propojením s Výtvarnou výchovou je například práce na kresleném filmu. Tuto práci zahájíme tak, že na papír nakreslíme postavku. Vymyslíme činnost, kterou bude provádět (například chůze). Nakreslíme ji v různých polohách chůze. Tato výtvarná díla nafotíme na bílém podkladu. Fotografie přeneseme do PC a zde s nimi pracujeme v programu Pinnacle Studio tak, že je řadíme za sebou, prokládáme stříhy a podkreslujeme hudbou nebo mluveným komentářem. Tímto způsobem vzniká nádherné dílo, které je výsledkem propojení výtvarného umění s moderní technikou.

Práci můžeme pojmut také jako samostatný projekt pro skupinu žáků, která se nejprve domluví na tématu a způsobu zpracování. Poté si rozdělí funkce a práce může začít. Nesmíme zapomínat, že ve většině případů se jedná o několikátýdenní či měsíční náročnou práci. Zapálení žáci pracují na těchto či podobných projektech ve veškerém volném čase ve škole, často i mimo ni. Důležité je to, že zde rozvíjí mnoho dovedností a schopností, které jistě v budoucnu využijí. Objevují tak netušené možnosti, které dnešní technologie nabízí. Náplní našeho nepovinného vyučovacího předmětu může

být také to, že žáci filmově zpracovávají své prožitkové kurzy, výlety, akce školy a podobně. Vytváří tak hotové DVD kompakty, které potom můžeme spolužákům věnovat na upomínku, rodičům rozšíří obzor toho, jak jednotlivé aktivity, které škola pořádá, probíhají, škole poslouží tento materiál pro prezentaci vlastní činnosti.

Inspirací pro práci s fotografiemi může být i to, že podařené fotografie můžeme zasílat do fotosoutěží, ve kterých lze získat i finanční obnos nebo novou techniku pro další práci. Účast v těchto soutěžích je dobrou motivací pro žáky.

V dalších letech již máme žáky, kteří dokáží zdokumentovat školní akce, odeslat fotografie z akcí školy správci školního webu a vytvořit videoprezentace. Můžeme využít potence těchto žáků a postavit další vyučování na systému: zkušenější předávají znalosti a dovednosti méně zkušeným. Žáci starších ročníků si berou pod patronát nové kamarády, kteří se do našeho projektu zapojili nově. Pod koordinací učitele jim předávají své zkušenosti, znalosti a dovednosti. Žáci si také navrhuji nové projekty a témata, která chtějí zpracovávat buď samostatně, nebo ve spolupráci s jinými zájmovými kroužky.

DALŠÍ NÁMĚTY

Potenci žáků, kteří dokáží pracovat s digitálními technologiemi a dokumentaristikou lze také zhodnotit v dramatické výchově nebo v divadelním kroužku, kde může vzniknout pěkný povídkový příběh, nebo v zájmovém útvaru mladých přírodovědců, kde si mohou žáci zpracovat reportáž o zimním krmení lesní zvěře nebo o péči o domácího mazlíčka, ve spolupráci se žáky, kteří se chtějí realizovat ve vyučovacím předmětu zeměpis lze

natočit reportáž o významných místech nejbližšího okolí, žáci, kteří chtějí rozvíjet svůj zájem o historii mohou ve spolupráci s filmovým týmem vytvořit dokument o významné osobnosti z dané oblasti. Tento nepovinný vyučovací předmět může dodávat materiály do školního časopisu nebo regionálních novin, které informují o činnosti obce, města, okresu a podobně.

Nabízí se mnoho možností, jak v rámci tohoto nepovinného vyučovacího předmětu pracovat se žáky. Je též možno říci, že obecně přináší mnoho užitečného jak pro samotné žáky, tak pro pedagogy, ale také pro celou školu.

INTEGRACE DO ŠKOLNÍHO ŽIVOTA

Ve školní praxi se tento systém ověřil s vynikajícími výsledky. Existuje zde síla, která dokáže do systému školního života náramně přispět. Hranice se objevují stále dále. Již není nepřekonatelné to, že na prožitkový kurz 3. třídy jede jeden zástupce z řad žáků osmých a devátých ročníků, který tento pobyt dokumentuje, vytváří z něj 30minutovou reportáž na DVD nosiči.

Žáci se takto seberealizují také na projektových dnech, akcích s rodiči či vánočních besídkách. Tímto způsobem se začleňují do života školy a získávají nové dovednosti a znalosti pro vlastní život. Smysluplně také tráví volný čas. Velice tvořivě přistupují k jednotlivým úkolům.

Proces tvoření je pro žáky velmi důležitý. Rozvíjí mnoho stránek osobnosti člověka, kladně motivuje žáky k další činnosti. Jedním ze střípků do pomyslné mozaiky naší školy může být i tento nepovinný vyučovací předmět. Integrace podpory a rozvoje technických potencí žáků na úrovni školy v oblasti digitální technologie může znamenat mnoho příležitostí pro školu.

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	2. stupeň
Dílčí cíle dané aktivity	Kompetence pracovní, Kompetence k řešení problémů, Kompetence k učení
Integrace vzdělávacího obsahu z jiných vzdělávacích oborů, resp. průřezových témat	Mediální výchova – Tvorba mediálního sdělení
Mezioborové přesahy a vazby	Výtvarná výchova, Dramatická výchova, Dějepis, Zeměpis, Cizí jazyk, Přírodopis
Didaktická povaha příspěvku	Propojení osvojených vědomostí a dovedností s praktickým využitím
Organizační forma výuky	Individuální, projekt, skupinová
Vyučovací metoda	Dovednostně-praktická, projektová
Předpokládaný časový nárok	Min. 2 hodiny týdně po dobu jednoho školního roku, při individuální práci žáků mnohem více
Nutné pomůcky a prostředky	Výkonný PC, software, digitální kamera, digitální fotoaparát
Informační zdroje	Příručky daných přístrojů a návody k softwaru

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/220/1723>

Některé další články na téma Informační a komunikační technologie:

BOŘIVOJ BRDIČKA	WebQuest.cz
PETR NASKE, BARBORA PARDÁLOVÁ	Zážitková hra za pomoci digitálních technologií
JAN NOUZA	Projektová výuka s PC
TOMÁŠ BLAŽÁK	Vlakem na cykloturistický výlet
PETR CHLEBEK	Testy v Moodle

ČLOVĚK A JEHO SVĚT

TŘÍDÍME ODPAD

Autor: Marie Slejšková

“Doě věci jsou bez mezí: Počet generací, za něž bychom měli cítit odpovědnost, a naše vynalézavost a tvořivost.”

MOTIVACE – PROMÍTÁNÍ DIAPOZITIVŮ

Cíl: Emotivní naladění

Doba trvání: 5 minut

Pomůcky:

- diaprojektor
- plátno
- diapozitivy
- kazetový magnetofon
- hudba (Peaceful alternatives -meditation)
- odpadky (např. vymytá PET lahev, čistý igelitový sáček, novinový papír, tedy hygienicky nezávadný odpad)
- popelnice (nová, umělohmotná, zapůjčená od firmy, která se zabývá sběrem a tříděním odpadků)

Realizace: Promítání diapozitivů s tematikou divokých skládek (za doprovodu depresivní hudby)

Poznámka: Místnost musí být zcela zatemněna a připravena na promítání. Lavice i židličky jsou odstraněny. Uprostřed třídy by bylo vhodné mít kupu výše vyspecifikovaných odpadků, pokud možno i popelnici.

DISKUSE

Cíl: Řízený rozhovor s cílem uvědomit si současný stav životního prostředí s ohledem na divoké skládky a zároveň dojít k poznání tuto nedobrou situaci řešit

Doba trvání: 12 minut

Realizace: Diskuse musí bezprostředně navázat na promítání, které by mělo vyvolat nějaké pocity a dojmy. Pomocí otázek se žáky snažíme přimět k diskusi o tom, co viděli. *(Setkali jste se někdy s nějakou skládkou? Kde? Co by se stalo, kdyby lidé stále hromadili odpadky? Jaké nebezpečí je spojeno s černými skládkami? V čem toto nebezpečí spočívá?)*

Poznámka: V diskusi pouze poukazujeme na určité problémy, ale zatím je neřešíme! Je důležité dojít k řešení až v závěru, kdy vlastně žákům sdělíme úkoly k následující hře.

NÁVRHY NA ŘEŠENÍ

Cíl: Vymyšlení různých způsobů řešení a jejich prezentace

Doba trvání: 10 minut příprava, 10 minut obhajoby

Pomůcky: Papíry, tužky

Realizace: Tříděním rozdělíme do trojic až pětic a zadáme žákům úkol: *“V předchozí diskusi jsme odhalili problémy, které nám způsobují odpadky. Vaším úkolem bude nalézt způsob, jakým by vaše skupina tyto věci vyřešila. Své návrhy napište na papír a po uplynutí limitu bude jeden zástupce z každé skupiny prezentovat jeden z vašich návrhů.”*

Poznámka: Zástupce skupiny vybere a přednese pouze jeden návrh, aby nedošlo k situaci, kdy jedna skupina předloží většinu možných postupů.

TŘÍDĚNÍ ODPADŮ V PRAXI

Cíl: Seznámení s připravovaným systémem

Pomůcky: Leták s názorným tříděním

Doba trvání: 8 minut

Realizace: V předchozí části žáci určitě narazí na systém třídění odpadu. Z tohoto návrhu vyjdeme a rozdáme všem plánek se způsobem třídění odpadu v konkrétním městě, učitel pak jednoduchým způsobem vysvětlí uvedený systém.

HRA “TŘÍDĚNÍ ODPADU”

Cíl: Praktické třídění odpadků – modelová situace

Doba trvání: 15 minut

Pomůcky:

- odpadkové koše vyrobené z krabic od banánů a označené podle určení – papír, sklo, plasty, nápojové kartony, hliník, organický či nebezpečný odpad
- kartičky s běžnými názvy – např. igelitový sáček, krabice od mléka, obal od čokolády, plechovka od barvy, plastová láhev apod.

Realizace: Rozdělíme žáky na 2 družstva, z nichž každé obdrží sadu kartiček jedné barvy s názvy odpadků. Po odstartování vyběhne vždy jeden hráč z každé skupiny k “odpadkovým košům”. V ruce má jednu z kartiček a vhodí ji do některého z košů. Až první hráč doběhne, může vyběhnout další. Necháme doběhnout obě skupiny. Čas bude rozhodující až v případě stejného počtu správně rozmístěných kartiček. Jinak vyhrává skupina s většinou správně rozříděných kartiček.

Poznámka: Po skončení třídění kontrolujeme jednu metu po druhé se všemi žáky. U špatně rozříděných kartiček vysvětlíme důvod jiného zařazení.

Na místo kartiček s označením typů odpadů lze v některých případech využít přímo odpadů reálných (pečlivě vymyté PET lahve, kelímky od jogurtů, papír apod.).

VÝROBA NÁDOB NA TŘÍDĚNÝ ODPAD

Cíl: Manuální zručnost a estetické cítění

Doba trvání: 30 minut

Pomůcky:

- krabice
- různý materiál
- lepidlo
- nůžky

Realizace: Žákům navrhneme, aby do své třídy zhotovili vlastní nádoby na třídění při zachování barevného označení kontejnerů (např. papír – modrá, plasty

– žlutá). K dispozici mají krabice a různý materiál (textil, barevné papíry, tempéry apod.).

A NA ZÁVĚR...

O problému nestačí jen hovořit, je třeba jednat. Hledat nové způsoby hospodaření s půdou (biofarmy, ochra-

na parků, chráněných území, obnova půdy apod.), nacházet nové zdroje energie (vítr, biomasa, tepelná čerpadla apod.), zkvalitnit právní systém a spolupracovat i na mezinárodní úrovni. Je to problém velmi naléhavý a k jeho řešení je třeba vést i naše žáky. K tomu přispívá i takto postavená výuka.

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	1. stupeň (1. i 2. období)
Dílčí cíle dané aktivity	<p>ŽÁK:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ propojí školní znalosti a dovednosti s praktickým využitím v životě ■ poučí se, jak ekologicky nakládat s odpady ■ uvědomí si důležitost správného jednání každého z nás při nakládání s odpady ■ naučí se šetřit papírem i druhotnými surovinami <p>ROZVOJ KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ:</p> <p>Kompetence k řešení problémů</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozpozná a pochopí problém, promyslí a naplánuje způsob řešení problému <p>Kompetence sociální a personální</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ účinně spolupracuje ve skupině, přispívá k diskusi v malé skupině i debatě celé třídy <p>Kompetence občanská</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ chápe environmentální problémy a respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí <p>Kompetence pracovní</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ používá bezpečně a účinně pomůcky při výrobě nádob na odpadky
Integrace vzdělávacího obsahu z jiných vzdělávacích oborů, resp. průřezových témat	Environmentální výchova – Lidské aktivity a problémy životního prostředí
Přínos PT k rozvoji osobnosti žáka	<ul style="list-style-type: none"> ■ rozvíjí porozumění vztahům člověka a prostředí, ale také důsledkům lidských činností na prostředí ■ poskytuje znalosti, dovednosti a pěstuje návyky nezbytné pro každodenní žádoucí jednání občana vůči prostředí ■ ukazuje modelové příklady jednání a udržitelného rozvoje žádoucích i nežádoucích hledisek životního prostředí
Didaktická povaha příspěvku	Propojení osvojených vědomostí a dovedností
Organizační forma výuky	Frontální, skupinová
Vyučovací metoda	Dovednostně-praktická, diskusní, kooperativní
Předpokládaný časový nárok	Blok dvou vyučovacích hodin
Nutné pomůcky a prostředky	Diaprojektor, diapozitivy, kazetový magnetofon, hudební nahrávka (Peaceful alternatives – meditation), promítací plátno, papíry, tužky, kartičky s názvy běžného odpadu – např. igelitový sáček, krabice od mléka, obal od čokolády, plechovka od barvy, plastová láhev apod., “odpadkové koše” (krabice od banánů s názvy, které jsou na kontejnerech), odpadky (používají se ze školních košů při dodržování hygienických pravidel), popelnice (nová, umělohmotná, zapůjčená od firmy, která se zabývá sběrem a tříděním)

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/224/1298>

Některé další články na téma Člověk a jeho svět:

PAVLÍNA DRTILOVÁ	Projekt Auta
MONIKA MATEJOVÁ	Pyramida zdravé výživy
ZUZANA JEDLIČKOVÁ	Slavím, slavíš, slavíme
IVA MARÁKOVÁ	Voda
JANA DOČKALOVÁ	Pestrý svět aneb nejsme tady sami

ČLOVĚK A SPOLEČNOST

ŽIVOT V „ŠEDÉ ZÓNĚ”

Autor: Jakub Horálek

Z hlediska obsahové náplně vyučovacího předmětu Dějepis představuje téma věnované normalizačnímu Československu 70. a 80. let pro učitele jednu z největších výzev. Jedná se o historickou epochu, se kterou se dodnes vyrovnáváme a jejíž reflexe je stále nedostatečná.

CHARAKTERISTIKA TÉMATU

Náročnost tématu je očividná a nebezpečí jeho nena- plnění číhá na každém kroku. Jedná se o dobu, která je pro současného žáka svou absurdností a diametrální odlišností hodnot značně vzdálená. Průzkumy ukazují, že generace narozené po roce 1989 mají pouze chabou představu o tom, co tento rok pro naši historii znamenal.

K náročnosti tématu můžeme připočítat i určitou odpovědnost – učitel by měl žákovi demonstrovat zhoubný dopad totality na život jedince a naučit jej vážit si demokracie. Posláním dějepisné výuky je pak umožnit žákům poučit se z historie pro budoucnost, neboť další generace rozhodnou o tom, zda historické chyby zopakujeme.

V neposlední řadě se určitě jedná o téma stále aktuální. Dvacet let po pádu komunistického režimu si stále dlužíme odpovědi na mnohé otázky. Má být dřívější členství v komunistické straně kariérovou diskvalifikací? Kolaborovala česká společnost s komunisty, či ne? Do jaké míry je hrozba návratu komunistické nebo jiné totality reálná?

Na tyto otázky budou muset odpovídat právě ony generace, pro které představuje někdejší existence výjezdni doložky a devizového příslibu takovou raritu, jakou je třeba Chamurapiho zákoník.

PŘEDPOKLÁDANÉ ZNALOSTI

Nezbytným předpokladem výuky je znalost historického kontextu a faktografický základ. Bez cihel nelze stavět dům. Uvádím zde průřez výstupů realizovaných předchozí výukou.

Žák:

definuje rozdíl mezi totalitním a demokratickým systémem

- vysvětlí základy komunistické ideologie
- vysvětlí pojem „studená válka“ a uvede příklady soupeření obou bloků
- analyzuje ekonomické, politické, sociální a ideologické rozdíly mezi oběma bloky
- na příkladech demonstrová důsledky komunistické totality v Československu v padesátých letech
- popíše pokus o obrodný proces v Československu

v roce 1968

Je nutné, aby si žák byl vědom základních dichotomií:

- totalita – demokracie
- dodržování lidských práv – jejich porušování
- tržní ekonomika – centrálně plánovaná ekonomika
- diktatura jedné strany – politická pluralita
- situace v Československu po únorovém převratu 1948

Důležité je, aby žák byl schopen hovořit o základních postulátech komunistické ideologie, uváděl příklady omezování osobní svobody v totalitním Československu, věděl, co lidé museli, co nemohli apod.

UČEBNÍ NÁPLŇ

Klíčové je podat žákům reálný obraz tehdejší společnosti, seznámit je s mentalitou lidí, s jejich všedním životem a umožnit jim zpětnou reflexi v rámci srovnání s dnešní dobou. Je vhodné zaměřit pozornost na následující body:

- proces normalizace
- stratifikace společnosti
- všední život
- lidská práva
- faktografický základ

PROCES NORMALIZACE

Normalizaci lze obecně definovat jako postupný proces utužování totalitního systému ve srovnání s předchozím obdobím „uvolňování“ (pojem „normalizace“ zde používám pro označení celé dvacetileté epochy). Dochází k personálním čistkám.

Žák by měl mít představu o tom, kdo všechno byl pro režim nepohodlný – reformní komunisté, lidé, kteří se jakkoli angažovali v předchozím pokusu o změnu, vyznavači západní kultury, věřící, příbuzní emigrantů apod. Je třeba akcentovat důležitost stranické legitimity pro kariéerní postup.

STRATIFIKACE SPOLEČNOSTI

Tento bod je nesmírně důležitý pro pochopení celého tématu. Vycházím zde z tradiční stratifikace socioložky Jiřiny Šiklové, nicméně ve snaze o školskou jednoznačnost a přehlednost používám termínu „šedá zóna“ pro převládající „mlčící většinu“:

- stranická nomenklatura – lidé, jejichž moc stojí a padá s režimem (straničtí a vládní funkcionáři, vyšší vojenští a policejní hodnostáři, „estébáci“, ředitelé velkých podniků, soudci atd.)
- „mlčící většina“ (tzv. „šedá zóna“) – majorita lidí,

kterí se chovají k vládní ideologii chladně, nicméně „plní“ – chodí do prvomájového průvodu, podepisují antirezoluce a mají pocit, že se nedá dělat nic jiného než pasivně sledovat svět kolem sebe a uzavřít se do světa vlastního, do světa chat, zahrádek, manželství, levného piva a příbytků, kde si mohou potichu zanádat na režim

- disent – lidé stavící se do aktivní opozice vůči režimu

Je vhodné, aby žáci zaujali k jednotlivým vrstvám (zejména k „šedé zóně“) hodnotící stanovisko. Jedná se o velice těžký úkol. Vždyť současné pohledy na onu „mlčící většinu“ jsou velmi rozporuplné. Žák si ovšem musí utvořit vlastní názor (Proč lidé vstupovali do KSČ a udržovali tak dlouho svým nezájmem při životě totalitní režim? Jednalo se o kolaboraci? O přežití? Může jít o návod na život v totalitním systému?).

VŠEDNÍ ŽIVOT

Historii tvoří lidé. Pokud tedy chceme pochopit určitou historickou epochu, měli bychom se zaměřit na myšlení lidí, na jejich běžný život. Pojmout určité téma dějepisné výuky v intencích mikrohistorie, zaměřením se na každodennost lidí a na jejich mentalitu patří pro žáky i učitele určitě k tomu nejatraktivnějšímu, co dějepisná výuka nabízí.

Toto pojetí ovšem předpokládá detailnější pohled na každodenní aspekty života. Žáky určitě bude zajímat, co bylo tehdy „in“ v oblasti módy a populární hudby, jaké bohatství představovaly pro děti kousky umělé hmoty ve tvaru písmene C, podívá se nad nedostupností dnes naprosto běžného sortimentu, usmějí se nad tehdejšími poměry na školách a dozví se třeba, proč běžela 21. srpna v televizi Angelika.

Nabízejí se následující tematické okruhy:

- ekonomika (fronty, „stínová“ ekonomika, životní úroveň a sociální jistoty, netržní prostředí, mzdová nivelizace, ceny zboží apod.)
- sociologie (populační exploze, vysoký počet sňatků i rozvodů, vztahy mezi lidmi)
- jedinec pod vlivem ideologie (dobová hesla, prvomájový průvod, SČSP, ROH, kádrování apod.)
- škola (Jiskra, pionýrský slib, SSM, branné cvičení, „osvobození Plzně Rudou armádou“, žákovské posudky apod.)
- historismy (devizový příslib, výjezdni doložka, bony, Tuzex, vekslák, melouch, umístěnka, spartakiáda apod.)
- kultura a volný čas (major Zeman, seriály J. Dietla, disco, „cěčka“, Vitacit, „mrkváče“, chaty a chalupy atd.)

LIDSKÁ PRÁVA

Protože totalitu popisujeme jako „režim nerespektující základní lidská práva“, je vhodné probrat se

žáky Listinu práv a svobod, ujistit se, zda znají svá základní práva, a na příkladech konkretizovat jejich uplatňování na území socialistického Československa. Tímto mj. realizujeme průřezové téma Výchova demokratického občana a uplatníme mezipředmětový vztah s Výchovou k občanství.

FAKTOGRAFICKÝ ZÁKLAD

- přehled o základních aspektech normalizačního procesu (kádrování, ideologizace života apod.)
- znalost jmen důležitých představitelů vládní politiky a disentu
- povědomí o tom, co byl „disent“ a co vyjadřovala Charta 77
- znalost základních lidských práv a svobod
- stručný přehled průběhu a důsledků „sametové revoluce“ a její časové určení

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY V ŠVP

Tyto konkretizující výstupy představují souhrn toho, co po žácích budeme konkrétně požadovat. Kromě základních faktických znalostí tkví podstata očekávaných výstupů tématu ve vyšších stupních myšlenkových operací. Žák tedy především hodnotí, zaujímá stanovisko, posuzuje, analyzuje a srovnává.

Žáky nasměrujeme k hledání vlastního postoje vůči životní filozofii „šedé zóny“ společnosti, např. chceme, aby posoudili možné důvody ke vstupu do komunistické strany apod. Zde se jim nabízí šance k analýze vlastní osobnosti, pokud si např. představí sami sebe na místě člověka, kterému není umožněno vykonávat svou profesi bez stranické legitimity. Uvidí, že život není černobílý a že ne každé lidské konání můžeme jednoduše přiřadit k pojmům „dobro“ nebo „zlo“. Jestliže se nám toto podaří, téma bude naplněno.

ZAŘAZENÍ TÉMATU DO STRUKTURY RVP ZV

Téma lze do ŠVP rozpracovat v rámci několika možných očekávaných výstupů RVP ZV.

Žák:

- zhodnotí postavení ČSR v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí
- rozpozná klady a nedostatky demokratických systémů
- charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět
- rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu
- vysvětlí příčiny a důsledky vzniku bipolárního světa, uvede příklady střetávání obou bloků

Pokud jde o využití průřezových témat, nabízí se zde zejména Výchova demokratického občana (VDO) a Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (VMGES), v rámci realizace Mediální

výchovy by bylo určitě přínosné žákům na příkladech dobového tisku, hraných a dokumentárních filmů ukázat manipulační praktiky totalitního režimu a upozornit je na možnost jejich dalšího využívání. V rámci mezipředmětových vztahů dojde určitě k propojení vzdělávacího oboru Dějepis s dalším oborem vzdělávací oblasti Člověk a společnost, s Výchovou

k občanství, právě tak s dalšími vzdělávacími obory: s Českým jazykem a literaturou (zde pak především se složkou Literární výchova), Výtvarnou výchovou a Hudební výchovou. Protože toto téma předpokládá dostatečný historický rozhled, přiměřenou názorovou vyzrállost a schopnost určité relativizace, je vhodné jeho zařazení do výuky vyšších ročníků.

Výstup RVP	Výstup ŠVP	Učivo	Průřezová témata	Mezipředmětové vztahy
dle uvážení (viz Zařazení tématu do struktury RVP ZV)	zaujme stanovisko ke vztahu československé normalizační společnosti vůči komunistickému režimu analyzuje dodržování lidských práv a svobod totalitním režimem zhodnotí výhody a nevýhody běžného občana normalizační éry, provede srovnání s dnešní dobou	Československo v období normalizace	MV 5 (vliv médií na každodenní život, společnost, politický život a kulturu z hlediska současné a historické perspektivy) VDO 2 (Listina základních práv a svobod) VDO 4 (demokracie jako protiváha diktatury a anarchie) VMGES 3 (klíčové mezníky evropské historie)	Výchova k občanství Literární výchova Hudební výchova Výtvarná výchova

PRACOVNÍ LISTY

Základní pracovní list Totalita má za úkol vtáhnout žáka přímo do středu dění, ukázat mu takřka „ducha doby“. Žák se průběžně seznamuje s tehdejší životem, čekají na něj různé volby a rozhodování (období počítačové strategie), sám vyhledává v pramenech příslušné informace. Pracovní listy tvoří rozsáhlý materiál, jehož aplikace vyžaduje pečlivé časové a organizační rozvržení. Je na učiteli, zda využije celou metodiku jako pracovní základ, nebo upotřebí její dílčí části v rámci doplnění své výuky.

NÁVRH METODICKÉHO POSTUPU

Je nezbytné žáky na téma připravit a zjistit, jakou mají představu o životě v normalizačním Československu a o totalitě vůbec. Jednou z metod může být např. myšlenková mapa. Zvolíme vhodný centrální pojem (např. Totalita) a zeptáme se žáků, jak si představují svůj život v Československu před rokem 1989. Názory transformujeme do příslušných pojmů a zaznamenáváme do „bublin“. Následně proběhne diskuse. Pro přehlednost je dobré rozdělit komplex pracovních listů do jednotlivých tematických celků. Nejprve se žáci zamyslí nad důvody, které vedly občany ke vstupu do KSČ. Následují popis tehdejšího vzdělávacího systému, problematika lidských práv a analýza ekonomického prostředí. Závěr metodiky je věnován

komplexní charakteristice společnosti. K textu je připojena celková reflexe tématu.

DOPORUČENÍ

- Základní text by měl být přečten nejprve nahlas.
- Informace mohou žáci vyhledávat přímo ve vyučovací hodině (je třeba připravit příslušné prameny) nebo v rámci domácí přípravy.
- Některé úkoly je vhodné vykonávat formou skupinové práce, jinde musí žák zaujmout stanovisko individuálně (např. v úvodním celku žáci pracují s přílohami Lidské osudy; přílohy jsou přečteny nahlas, žáci se rozdělí do skupin a do pracovního listu č. 3 vyplní při zachování zásad skupinové činnosti jednotlivé položky; každá skupina výsledky své práce prezentuje, dojde ke komparaci výsledků). U poslední položky, tj. „vinen, či nevinen“, však uplatní každý sám svůj hodnotící postoj, o němž posléze při závěrečné reflexi s ostatními diskutuje.
- Je možné zvolit i nelineární postup a některé listy použít izolovaně, tj. vynechat celkový dějový rámec (např. list č. 8 věnovaný lidským právům, list č. 9 zacílený na kontroverzi mezi centrálně plánovanou a tržní ekonomikou apod.).
- V příloze Lidské osudy se žáci seznamují s fiktivními příběhy lidí, kteří uvádí své důvody pro vstup do KSČ nebo popisují persekuce, jimž byli vystaveni;

žáci také mohou v rámci vlastní aktivity sepsat příběhy konkrétních lidí ze svého okolí, vhodné by určitě bylo uspořádat besedu např. s obětmi persekucí.

- Příloha „Céčka, Vitacit a Holky z naší školky“ je věnována každodennímu životu normalizační éry; žáci sami mohou na základě vzpomínek např. svých rodičů a prarodičů seznamovat ostatní s dalšími detaily běžného života, zajímavé je také srovnání cenové hladiny a mezd tehdy a dnes a diskuse o rozdílech v životní úrovni; nápadů se nabízí celá řada.

U některých témat je důležité upozornit na jejich kontroverznost, tak např. list č. 5 se dotýká problematiky osvobození Prahy. Zde je třeba zmínit určitou nejednotnost názorů a demonstrovat tak určitou relativnost přístupů k historickým událostem obecně (viz Vlasovci atd.). Schopnost žáků vyhledávat v pramenech určitě prověřit zadání zjistit, proč byl státní svátek (aktuálně Den vítězství, název byl několikrát měněn) slaven 9. května, zatímco dnes se slaví o den dříve. Dále – list č. 6 staví Svátek práce do pozice „totalitního“ výročí, kterým tehdy určitě byl. Nicméně neměl by zapadnout fakt, že tento den je regulérním svátkem i dnes, neboť akcentuje hodnoty, které byly tehdejší režimem pouze zprofanovány.

Učitel v průběhu vyučovacího procesu působí jako organizující činitel moderující diskusi a pomáhá žákům s osvětlováním různých faktů. Žáci by si měli utvořit vlastní názor na celé období. Vnucovat jim určitý pohled na věc by tedy bylo velkou chybou. V seznamu pramenů je možno najít odkazy na zajímavé internetové stránky, jejichž využití doporučuji.

SEZNAM PRAMENŮ

Publikace

Kolektiv autorů: *Dějiny země Koruny české II.* Praha 1992.

SOJKA, Milan: *Malá encyklopedie moderní ekonomie.* Praha 1998.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha 2005.

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960 (Ústava Československé socialistické republiky).
Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ze dne 16. prosince 1992 (Ústava České republiky).

Zákon č. 186/1960 Sb. ze dne 15. prosince 1960 (školský zákon).

Zákon č. 63/1978 Sb. ze dne 21. června 1978 o opatřeních v soustavě základních a středních škol.

Zákon č. 29/1984 Sb. ze dne 22. března 1984 o soustavě základních a středních škol (školský zákon).

Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 10. května 1976 o Mezinárodním Paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (120/1976 Sb.).

Statistické údaje

Český statistický úřad: *Pohyb obyvatelstva v českých zemích 1785 – 2005* [online].

Dostupné z www.czso.cz.

Český statistický úřad: *Pohyb obyvatelstva v České republice v letech 2001 – 2006.*

Dostupné z www.czso.cz.

Český statistický úřad: *Statistické zajímavosti (sňatečnost).*

Dostupné z www.czso.cz.

Český statistický úřad: *Časové řady základních ukazatelů statistiky práce (1948 – 2005).*

Dostupné z www.czso.cz.

Český statistický úřad: *Statistický portrét stárnoucího obyvatelstva.*

Dostupné z www.czso.cz.

Ústav pro informace ve vzdělávání: *Povinná školní docházka* [online].

Dostupné z www.uiv.cz/clanek/508/1025.

Analýzy

ČULÍK, Jan: *Mladé ženy z Prahy* [online].

Dostupné z www.britskelisty.cz/9903/19990305e.html#04.

PODĚBRADSKÁ, Klára: *Vede zúžení dávek státní sociální podpory k růstu porodnosti?* [online].

Dostupné z nb.vse.cz/~lipka/442_prace2007_L/podebradska.doc.

KREIDL, Martin: *Trendy ve výběru střední školy v socialistickém Československu* [online].

Dostupné z sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/110_kreidl.pdf

Šedá zóna Jiřiny Šiklové [online].

Dostupné z www.novinky.cz/kultura/seda-zona-jiriny-siklove_43752_1qs3.html.

Články

RYŠÁNKOVÁ, Irena: *Grebeníček, poločas rozpadu samce Alfa* [online].

Dostupné z www.blisty.cz/2005/9/5/art24835.html.

Výročí Charty 77. Zn: *Hledáme signatáře* [online].

Dostupné z aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=368918.

Lidé nadávali dříve i nyní [online].

Dostupné na z: zpravy.idnes.cz/domaci.asp?r=domaci&c=A051114_114103_domaci_nel.

MACH, Petr: *Céčka* [online].

Dostupné z: cepin.cz/cze/clanek.php?ID=591&PHPSESSID=81606d0c094934716161342a0a7a3f5a.

POTŮČEK, Jan: *Ach, my antikomunisti* [online].

Dostupné z www.reflex.cz/Clanek26779.html.

Slovníky a encyklopedie

Slovník z doby komunismu [online].

Dostupné z: ceskapolitika.cz.

Wikipedie: *Pionýrská organizace socialistického svazu mládeže* [online].

Dostupné z cs.wikipedia.org.

Wikipedie: *Charta 77*.

Dostupné z cs.wikipedia.org.

Wikipedie: *IQ 151*.

Dostupné z cs.wikipedia.org.

Další zajímavé odkazy

Web věnovaný historii komunistické totality v Česko-

slovensku s mnoha zajímavými dokumenty na www.totalita.cz.

Slovník z dob komunismu na ceskapolitika.cz.

Virtuální obchodní dům s fotografiemi výrobků z dob totality na ekonomika.idnes.cz/ekonomika.asp?r=ekonomika&c=A051108_125048_ekonomika_ven.

Virtuální noviny, ve kterých je současnost nahlížena

očíma minulosti na imgs.idnes.cz/oprilohy/infografika/spec_listopad/hp_zpravy.htm.

Fotografie z doby totality, zajímavé dokumenty a odkazy na stránky s podobnou tematikou na www.spolecnost89.cz/cz-spolecnost89.html.

Vtipy z totalitní éry na www.mojvtipy.cz/c/politicke-vtipy-o-politice-anekdoty-vtipky-jokes-zabava.

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	2. stupeň
Dílčí cíle dané aktivity	<ul style="list-style-type: none"> ■ vyhledá v pramenech příslušné informace ■ zaujímá vlastní stanovisko ke skutečnosti ■ zformuluje vlastní názor, vhodně argumentuje ■ dodržuje základní pravidla diskuse ■ zaujme stanovisko ke vztahu československé normalizační společnosti vůči komunistickému režimu ■ analyzuje dodržování lidských práv a svobod totalitním režimem ■ zhodnotí výhody a nevýhody běžného občana normalizační éry, provede srovnání s dnešní dobou
Integrace vzdělávacího obsahu z jiných vzdělávacích oborů, resp. průřezových témat	<p>OSV</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Osobnostní rozvoj (Rozvoj schopností poznávání, Sebepoznání a sebepojetí) ■ Sociální rozvoj (Poznávání lidí, Komunikace) <p>VDO</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Občan, občanská společnost a stát ■ Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování <p>VMGES</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Jsme Evropané <p>MV</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Fungování a vliv médií ve společnosti
Mezioborové přesahy a vazby	Výchova k občanství, Zeměpis
Didaktická povaha příspěvku	Propojení osvojené vědomosti a dovednosti
Organizační forma výuky	Frontální, individuální, zážitková
Vyučovací metoda	Názorně-demonstrační, diskusní, didaktické hry
Předpokládaný časový nárok	6 – 8 vyučovacích jednotek
Nutné pomůcky a prostředky	Pracovní listy, Encyklopedie, internet
Informační zdroje	Viz závěr příspěvku

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/227/1650>

Některé další články na téma Člověk a společnost – Dějepis:

VLADIMÍRA KŘENKOVÁ	Řetězové provádění
MILADA KYSELOVSKÁ	Významné osobnosti židovského původu v rámci školního projektu
ZDENĚK SOTOLÁŘ	3x Habsburská monarchie po třicetileté válce
VÁCLAVA KORCOVÁ	Osobnosti k nezaplacení
KAMILA NEVLUDOVÁ	Holocaust Romů – práce s příběhem Jaroslava Heráka

METODICKÝ PORTÁL

RVP
www.rvp.cz

PREZENTACE METODICKÉHO PORTÁLU

VÝZKUMNÉHO ÚSTAVU
PEDAGOGICKÉHO V PRAZE

www.rvp.cz

PODPORUJÍCÍ TVORBU ŠVP

*POKUD VÁS METODICKÝ PORTÁL RVP
ZAUJAL, RÁDI PŘIPRAVÍME PREZENTACI
PŘÍMO VE VAŠÍ ŠKOLE. KONTAKTUJTE
NÁS A NAVRHNĚTE VHODNÝ TERMÍN.*

- ▶ informace pro předškolní, základní, gymnaziální a speciální vzdělávání
- ▶ praktické metodické příspěvky
- ▶ teoretické postřehy
- ▶ inspirace ze zahraničí
- ▶ konkrétní ukázky částí ŠVP
- ▶ zkušenosti českých škol a učitelů
- ▶ příklady dobré praxe
- ▶ dokumenty ke stažení
- ▶ tematické sekce
- ▶ diskuzní fóra

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Výzkumný ústav
pedagogický
v Praze

TRH A JEHO FUNGOVÁNÍ

Autor: Radka Cvejnová

Příspěvek představuje možnosti využití hry v hodinách Výchovy k občanství – skupiny žáků představují různé státy světa a snaží se uplatnit na světovém trhu.

PŘÍPRAVA UČITELE

Učitel před příchodem žáků do třídy připraví stolky pro trojice až čtveřice žáků, na které položí následující zdroje a kapitál:

- stolek A
 - 2 listy papíru
 - bankovka v hodnotě 5 jednotek
- stolek B
 - 4 listy papíru
 - bankovka v hodnotě 10 jednotek
- stolek C
 - 1 list papíru
 - pravítko, nůžky, kružítko
 - bankovka v hodnotě 20 jednotek
- stolek D
 - 1 list papíru
 - 2 nůžky, 2 pravítka
 - bankovky v hodnotě 50 jednotek
- stolek E
 - 7 listů papíru
 - 1 nůžky
 - bankovky v hodnotě 10 jednotek

Dle potřeby a uvážení je možné instalovat další stolky, je však nezbytné dodržet nerovnoměrné rozložení zdrojů.

Jednotlivé stolky představují státy:

- stolky A, B – země, které na svém území nenašly žádné výrazné zásoby nerostných surovin a nemají ani potřebný kapitál a technologie – odpovídá mnoha chudým rozvojovým zemím
- stolky C, D – země s vyspělou technologií, dostatkem kapitálu a nedostatkem přírodních zdrojů – odpovídá vyspělým zemím (např. Francie)
- stolek E – stát s malým množstvím technologií, ale s velkou zásobou přírodních zdrojů – odpovídá např. zemím těžícím ropu

Učitel na tabuli vyhotoví nákres tvarů, jejich velikosti a ceny, rovněž napíše ceny zdrojů.

VLASTNÍ PRÁCE

Jakmile žáci vstoupí do třídy a posadí se ke stolkům, bude jejich úkolem vyrábět tvary nakreslené na tabuli (v předepsané velikosti a kvalitě). Fiktivní banka

– učitel – je bude od nich vykupovat a dostanou za ně odpovídající částky v peněžních jednotkách. Nekvalitní výrobky, které vyrobí chudé státy, může učitel odmítnout, popř. za ně nabídnout nižší cenu. Úkolem žáků je vydělat co nejvíce peněz. Učitel může reagovat průběžným snižováním nebo zvyšováním výkupní ceny podle nabídky a poptávky (např. má již hodně čtverců, sníží tedy jejich cenu na 5).

Hra probíhá tak dlouho, dokud se nevyčerpají zásoby zdrojů, nebo může učitel čas ohraničit (např. 30 minut). Po skončení si skupiny sečtou vydělané peníze a následuje diskuse.

Učitel žákům vysvětlí, že chudé státy s nedostatečnou technologií jen velice těžko prorážejí na trh a jejich výrobky obtížně konkurují výrobkům z vyspělých států (ve hře vyjádřeno tím, že někteří žáci jen papír trhají, někteří mají k dispozici v různém množství nůžky, pravítka, kružítko apod.).

DISKUSE

Cvičení vyvolá pravděpodobně v žácích pocit nespravedlnosti. Na počátku se žáků můžeme zeptat na pocity, které měli např. jako chudý stát. Učitel upozorní na realitu nerovnoměrného rozložení světového bohatství. Jednotlivé skupiny se vyjadřují ke své taktice při výrobě, k tomu, co jim bránilo ve vyšší produktivitě, zda využily všechny pracovní síly. Mohou rovněž navrhnout, jak by se daný stát měl zachovat, aby se jeho šance na vyšší výdělek zvýšily. Jakou roli zde hraje jednotlivý spotřebitel?

MOŽNOST ROZŠÍŘENÍ NEBO OBMĚNY HRY

1. V průběhu hry může učitel chudým skupinám přidělit papír (chudé země našly nová ložiska surovin), pokud toto udělá ke konci hry, kdy každému papír dochází, může se velice rychle změnit postavení skupin a chudé země ho mohou výhodně prodat.
2. V průběhu může učitel hru pozastavit a podpořit chudou skupinu tím, že jí poskytne pomoc OSN za určitých stanovených podmínek (např. na určitou dobu půjčí pravítko – za určitou částku).
3. Světové finanční fondy mohou půjčit peníze za určitý úrok.
4. Učitel zdůrazní výhodu výpůjčky, skupiny mohou měnit kružítko za nůžky atd.
5. Učitel může poradit žákům, že dvě skupiny mohou uzavřít obchodní sdružení.
6. Žáci mohou po skončení hry diskutovat o tom, jak by se situace dala řešit ku prospěchu všech zúčastněných.

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	2. stupeň a nižší ročníky víceletých gymnázií
Dílčí cíle dané aktivity	Spolupráce ve skupině, řešení problémových situací, komunikace
Mezioborové přesahy a vazby	Matematika a její aplikace
Didaktická povaha příspěvku	Osvojení dovednosti
Organizační forma výuky	Skupinová, zážitková
Vyučovací metoda	Kooperativní
Předpokládaný časový nárok	60 minut
Nutné pomůcky a prostředky	Papíry, nůžky, pravítka, kružítko, fiktivní bankovky (např. papírky s čísly)
Informační zdroje	Aid, Ch.: <i>The Trading Game</i> . Autor, 1980.

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/230/1419>

Některé další články na téma Člověk a společnost – Výchova k občanství:

JITKA VIDLÁKOVÁ	Podoby žákovské participace
HANA ZÁBOJNÍKOVÁ	Úmluva práv dítěte
PETR ALBRECHT, ROMAN ANÝŽ, PETER SOKOL, ADAM STROM	Historická studie: Opozice ve Výmarské republice (obrazy George Grosze)
AMNESTY INTERNATIONAL	ČR Workshop k Všeobecné deklaraci lidských práv
ŠÁRKA COUFALÍKOVÁ	Občan v ekonomických a sociálních vztazích

METODICKÝ PORTÁL

NA PORTÁLU
www.rvp.cz
MŮŽETE NAJÍT

Integrované bloky

V podsekcí Integrované bloky najdete veškeré informace k možné integraci vzdělávacích obsahů jednotlivých vzdělávacích oborů a oblastí. Jedná se jak o formu Školních projektů, tak o formu Integrovaných předmětů, ať povinných, volitelných či nepovinných. Tato podsekcí byla vytvořena v souladu s RVP, který při tvorbě ŠVP vymezuje velký prostor pro zmíněnou integraci.

ČLOVĚK A PŘÍRODA

KOLIK MĚŘÍ SLEPIČÍ KROK?

Autor: Jaroslav Kusala

Astronomie je jednou z nejstarších přírodních věd, znalosti starověkých učenců jsou dodnes hodné obdivu. Na základě pozorování pouhým okem a s využitím jen nejprimitivnějších přístrojů dovedli nejen odhadnout průměr Země, ale pokusili se i o určení vzdálenosti Měsíce a Slunce. V současném pojetí přírodovědné výuky je učivo související s astronomií rozptýleno v různých předmětech, kapitolách a časových obdobích. V RVP G pro geografii je astronomické učivo soustředěno v kapitole Země jako vesmírné těleso, zatímco ve fyzice jsou astronomická témata zmiňována pouze nepřímo, a to prostřednictvím pojmů gravitační a tíhová síla a gravitační pole v učivu o dynamice pohybu v tematickém celku Pohyb těles a jejich vzájemné působení. Tato volnost ve stanovení rozsahu a obsahu na jedné straně uvolňuje ruce tvořivým učitelům, na druhé straně klade vysoké nároky na odpovědnou tvorbu ŠVP. Nebylo by povzbudivé, kdyby absolvent gymnázia s astronomií spojoval především horlivé pročítání horoskopů.

V období kolem zimního slunovratu, tedy 21. prosince, má na severní polokouli den nejmenší dobu trvání a noc největší. Poté se začne doba trvání (někdy říkáme také délka) dne opět zvětšovat (říkáme, že se den prodlužuje). Slunce začne vycházet čím dál dříve a zapadat čím dál později. Dodnes říkáme, že „na Nový rok o slepičí krok“, „na Tři krále o krok dále“ a „Na Hromnice o hodinu více“. Tato přísloví jsme fyzikálně – zeměpisným způsobem využili v hodině informatiky v kvartě. Žáci dostali za úkol odpovědět na tři otázky:

- Jak dlouhý je slepičí krok?
- Jak dlouhý je krok?
- Platí přísloví o Hromnicích?

V prvním okamžiku žáci nevěděli, jestli jsou otázky skutečně míněny vážně a jestli mají něco společného s výukou informatiky. Po kratší debatě však uznali, že otázky smysl skutečně mají a pustili jsme se do práce.

FYZIKÁLNĚ GEOGRAFICKÝ ÚVOD

Nejprve jsme formou diskuse shruli dosavadní znalosti žáků z oblasti astronomie. Hovořili jsme o sluneční soustavě: Slunce, planety a jejich měsíce, ostatní tělesa. Využili jsme přitom informace z různých astronomicky zaměřených webových stránek (např. www.astro.cz). Pak jsme obrátili pozornost k Zemi a jejímu pohybu kolem Slunce. Hovořili jsme o elipse

a jiných křivkách a především o eliptické trajektorii Země. Při té příležitosti jsme si dataprojektorem promítli výbornou animaci 2. Keplerova zákona ze stránky www.walter-fendt.de/ph11e/keplerlaw2.htm. Následoval pokus s roztočeným kolečkem od kočárku a připomenutí vlastností a využití setrvačnicku. Z toho vyplynulo vysvětlení zdánlivého pohybu hvězd kolem Polárky, orientace podle hvězd a hlavně příčina střídání ročních období. Ujasnili jsme si pojmy rovnodennost a slunovrat, pro většinu žáků byl novinkou astronomický smysl sousloví „Slunce je v souhvězdí Střelce“ nebo „narodil jsem se ve znamení Raka“. Tématem byl také vznik slunečního a měsíčního zatmění, v tom neměl nikdo ze žáků problém.

Na závěr této části jsme probrali jednotky vzdálenosti od metru přes světelný rok až k parseku. Jednalo se tedy o víceméně systematické shrnutí dosavadních znalostí astronomie, které žáci dosud získali v hodinách fyziky, zeměpisu i vlastní četbou či „surfováním“ na internetu. Ukázalo se, že někteří žáci mají zájem o astronomii a znalosti skutečně nečekaně velké.

POSTUP ŘEŠENÍ

V další části debaty jsme se zaměřili na rozbor úloh. Žáci došli k tomu, že řešení bude sestávat z následujících kroků:

- nejprve je třeba ujasnit si, jaké datum připadá na Nový rok (1. ledna), na Tři krále (6. ledna) a na Hromnice (2. února)
- musíme zjistit délku nejkratšího dne v roce – hledat budeme ve dnech kolem 21. prosince
- určíme délku dne 1. ledna, 6. ledna a 2. února, porovnáním s délkou nejkratšího dne zjistíme dobu, vyjádřenou slovy „slepičí krok“, „krok“ a „o hodinu více“
- nalezené časové údaje z cvičných důvodů uvedeme v různých časových jednotkách (hodiny, minuty, sekundy)

Po tomto rozboru se žáci pustili do hledání odpovědí. V první řadě museli najít důvěryhodný zdroj informací o východu a západu Slunce v různých dnech a na různých zeměpisných šířkách. Využili jsme samozřejmě internet, stačilo do Googlu zadat např. dvojici slov „sunrise sunset“, nebo „sun calculator“. Ze široké nabídky jsem žákům doporučil stránku www.timeanddate.com/worldclock/sunrise.html.

Zadání vstupních dat v ní není složité a její struktura je vhodná i pro řešení jiných úloh, které jsem měl

v plánu zadat později nejen v informatice, ale i ve fyzice. Na závalu není ani skutečnost, že se jedná o stránku v angličtině, spíše naopak. Žáci angličtinu studují a dovedou se v anglicky psaných stránkách bystře orientovat (hry, hudební skupiny aj.), stačí jen základní instrukce. Po otevření stránky hledáme ve dvou krocích:

1. Zvolíme stanoviště (Select location): z roletové nabídky vybereme Czech Republic – Prague a stiskneme See sunrise/sunset
2. Zadáme požadované datum a stiskneme Show. Zobrazí se časové údaje (východ, západ, délka dne) pro několik po sobě jdoucích dní, počínaje zadaným datem.

ZÁVĚR

S využitím kalkulátoru na výše uvedené stránce jsme zjistili, že:

1. Nejkratší den roku 2007 nastane 22. prosince, kdy Slunce vyjde v 7 hodin 59 minut a zapadlo v 16 hodin 3 minuty. Délka dne činí 8 hodin 3 minuty 32 sekundy.

2. Na Nový rok 2008 Slunce vyjde v 8 hodin 1 minutu a zapadne v 16 hodin 10 minut. Délka dne činí 8 hodin 8 minut 47 sekund.
3. Na Tři krále 2008 Slunce vyjde v 8 hodin 1 minutu a zapadne v 16 hodin 16 minut. Délka dne činí 8 hodin 15 minut 2 sekundy.
4. Na Hromnice 2008 Slunce vyjde v 7 hodin 36 minut a zapadne v 16 hodin 57 minut. Délka dne činí 9 hodin 21 minut 3 sekundy.

Z uvedených údajů vyplývají astronomicky přesné údaje o poněkud vágním vymezení časových údajů v lidových příslovích. S mírnou ironií a shovívavostí můžeme shrnout získané výsledky takto:

- *Slepičí krok* představuje dobu 5 minut 15 sekund.
- *Krok* představuje dobu 11 minut 30 sekund.
- *Na Hromnice* se den prodlouží o 1 hodinu 17 minut 31 sekund. Naši předkové v tomto případě rychlost prodlužování dne poněkud podcenili. Libozvučnému rýmování asi dali přednost před přesností.

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	Gymnázium
Rozvíjené klíčové kompetence	<p>Kompetence k učení:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ efektivně využívá různé strategie učení k získání a zpracování poznatků a informací, hledá a rozvíjí účinné postupy ve svém učení, reflektuje proces vlastního učení a myšlení <p>Kompetence k řešení problémů:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ uplatňuje při řešení problémů vhodné metody a dříve získané vědomosti a dovednosti, kromě analytického a kritického myšlení využívá i myšlení tvořivé s použitím představivosti a intuice
Organizace řízení učební činnosti	Individuální skupinová
Organizace prostorová	Běžná učebna, odborná učebna
Organizace časová	Blok více hodin
Vyučovací metoda	Experiment, ověřování
Nutné pomůcky a prostředky	počítač s připojením k internetu
Použitá literatura a zdroje	Internetové stránky: www.astro.cz www.walter-fendt.de www.timeanddate.com

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/396/1811>

Některé další články na téma Člověk a příroda – Fyzika:

ZDEŇKA BROKLOVÁ	Noviny jako učební pomůcka ve fyzice
IRENA KOUDELKOVÁ	Přelévání plynu – 1. část
JAROSLAV KUSALA	Pár pokusů z elektrostatiky
JAROSLAV REICHEL	Princip činnosti kondenzátoru
TOMÁŠ NEČAS	Síly kolem nás

I. N. S. E. R. T. ve výuce chemie

Autor: Milan Bárta

Účastnil jsem se nedávno školení s protidrogovou tematikou. Byl nám rozdán text o drogách a my ho měli kriticky zhodnotit podle předem zadaných jednoduchých kritérií. Nevím, jestli jsem poslouchal přednášející pozorně, ale hovořila o metodě I. N. S. E. R. T. Napadlo mě, že by se dalo podobně pracovat i v běžných vyučovacích hodinách. Úspěšný jsem však byl až v době, kdy jsem svou verzi této metody aktivně používal a vystihl její podstatu. Pokud chcete vědět více, tak zkuste například tento odkaz: <http://www.kritickemysleni.cz/>. Podobná práce s textem mi připadá vhodnější, než hloupé předčítání odstavců z učebnice (jak jsem často zažíval jako žák). Ale i zde platí, že nic se nesmí přehánět. I. N. S. E. R. T. jsem si vyzkoušel na žácích maturitního ročníku, tedy těch, kteří jsou už úzce profilovaní – část se chystá na maturitu z chemie a část dělá vše pro to, aby se chemii v jakékoliv podobě vyhnula. I. N. S. E. R. T. byl součástí většího projektu nazvaného Chemie a čistota.

PODSTATA METODY

Žáci se rozdělí do dvojic, maximálně trojic. Předložíme jim text, který se tváří jako článek z populárně naučného časopisu odpovídající jejich věku (ABC, VTM, 21. století, Týden apod.). Je samozřejmě možné využít článek originální ze skutečného časopisu, ale tím se připravíme o možnost "propašovat" do něj informace, které chceme žákům předat. Pomocí poznámek, barevných fixů, tužky apod. žáci v textu vyznačují pasáže:

- které jsou jim dokonale známé
- které se jim zdají plně nových informací
- se kterými nesouhlasí
- které vyžadují dodání dalších informací

Následuje diskuse. Učitel by měl text dobře znát, protože žáci se jím probírají až nezvykle pečlivě a dokáže je zaujmout doslova každý pojem, v mém textu například ricinový olej. Ten se vyrábí ze semen skočce obecného (*Ricinus communis*). U nás se pěstuje jako jednoletá bylina. Ricinový olej má silně projímavé účinky, může za to lipid – triglycerid kyseliny ricinové, který působí především na tenké střevo. Například v Asii se tento olej používá běžně v kuchyni.

Označené pasáže nám pomohou ujasnit si informace, které jsou dobře zažitě. Text označený jako plný informací by měl být stěžejní. Ten je posouvá, odhaluje jejich zájem. Stejně jako pasáže vyžadující dodání dalších informací. Populárně naučné články bývají plné různých zjednodušení či dokonce polopravd, žáci jsou nuceni konfrontovat je s informacemi z učebnice či učitelova výkladu. Proto diskuse nad třetím bodem může být nejzajímavější. Na školní práci může navazovat například domácí úkol. V mém případě maturanti nezaváhali a další hodinu text rozvíjeli podle navrženého zadání.

TEXT PRO I. N. S. E. R. T.

Lidstvo a hygiena, část 1. – Od mýdel k syntetickým tensidům

Nejstarším mycím a pracím prostředkem, známým a vyráběným již starými Feničany z kozího loje a popela, je pravděpodobně mýdlo. První známý písemný záznam výroby mýdla, které svým složením odpovídalo tomu současnému, podal Říman Plinius starší (příbl. r. 70 př. Kr.). Stejně jako kdysi, i dnes se mýdla vyrábějí zmydlením tuků, což jsou látky, kterým chemici říkají estery. Reakcí zvanou hydrolýza v alkalickém prostředí se tuky rozštěpí na sodné či draselné soli vyšších mastných kyselin a glycerol. Výchozí surovinou je směs tuků, jakými jsou sádlo, loje, kokosový a palmojadrový olej, kostní tuk, kafilerní tuk i další. Tato směs se vaří několik hodin se sodným louhem. Během varu vznikne mýdlový kliš, který se vysolením rozdělí na mýdlovou hmotu a spodní mydlácký louh. Sušený mýdlový základ se dále zušlechťuje, aby byl hotový výrobek pro spotřebitele atraktivní a jeho aplikace příjemná. Mýdlový základ se mísí a homogenizuje s různými přísadami (hydratační, kosmetické či léčivé přísady, parfémové kompozice, deodorační přísady, barviva a pigmenty), mechanicky se propracuje a vytlačí se mýdlové tyče. Ty se dále řezou na kousky, které se upraví ražením, zabalí a expedují. Úplně jinou kapitolou jsou moderní prací prostředky. Na rozdíl od jednoduchých mýdel se jedná o složité směsi různých látek, které při praní plní různé úkoly. Nejpoužívanější jsou tensidy, jinak též zvané povrchově aktivní látky, saponáty, emulgátory či smáčedla. Vlastnosti tensidů jsou dány jejich chemickou strukturou. Základem jejich molekuly je dlouhý řetězec uhlíkových atomů (nejčastěji 16, 18 nebo 20), který je hydrofobní (voduodpudivý) či jinak vyjádřeno lipofilní (tukomilný). Na jednom konci nese skupinu schopnou hydratace, která mu vtiskne hydrofilní (jinak také lipofobní) charakter. Hydrofilnost nejčastěji zajišťují skupiny karboxylové, síranové, siřičitanové, amoniové či alkoholické. Ve vodném roztoku se hydrofilní skupina tensidu pojí s molekulami vody, a tak přechází do roztoku, zatímco hydrofobní část molekuly tenzoru je silou molekul vody vytěšňována z roztoku. Abyste lépe pochopili funkci tensidů, představte si následující pokus. Do vody ve sklenice se přidá olej. Okamžitě se vytvoří dvě vrstvy, které je sice možné protřepáním vzájemně promíchat, ale v klidu se rychle opět rozvrství. Přidáme-li ale třeba i nepatrné množství tensidu, tak se jeho molekuly okamžitě orientují na rozhraní obou kapalin. Hydrofilní částí se orientuje k vodě, hydrofobní k oleji. Tím se řádově sníží povrchové napětí oleje proti vodě a po protřepání vzniknou sice drobné, ale ve vodě stále kapičky – vytvoří se emulze. Výroba klasických mýdel je závislá na surovinové základně, proto odčerpává velkou část produktů zemědělské výroby. Například v období první i druhé světové války byl nedostatek potravy, a tedy i tuků, tím byl i velký nedostatek mýdel. Tyto důvody byly původním motivem k hledání náhradních surovinových zdrojů. První látkou připravenou na jiné bázi byl v roce 1916 propyl-naftalensulfonan sodný. Od něj pak byla odvozena celá řada dalších látek, jejich účinnost i užitná hodnota byla

dále vylepšována. Tak byly objeveny prací účinky sulfátů některých olejů a jiných tuků, které nejsou vhodné ke konzumaci. Např. už mírným působením kyseliny sírové na kyselinu ricinovou (nebo ricinový olej) se získá sulfát kyseliny ricinové, který je dobrým tensidem. Největší význam mají čistě syntetické tensidy, jejichž surovinou základnou jsou různé petrochemické produkty. Jejich problematika je však už součástí dalšího dílu našeho seriálu o čistotě.

dále vylepšována. Tak byly objeveny prací účinky sulfátů některých olejů a jiných tuků, které nejsou vhodné ke konzumaci. Např. už mírným působením kyseliny sírové na kyselinu ricinovou (nebo ricinový olej) se získá sulfát kyseliny ricinové, který je dobrým tensidem. Největší význam mají čistě syntetické tensidy, jejichž surovinou základnou jsou různé petrochemické produkty. Jejich problematika je však už součástí dalšího dílu našeho seriálu o čistotě.

ÚKOLY ZADANÉ ŽÁKŮM

Daný článek rozdělte ve dvojicích či trojicích na pasáže, které:

- jsou vám dokonale známé
- se vám zdají plně nových informací

- se kterými nesouhlasíte
- vyžadují dodání dalších informací

Dobrovolný úkol:

Napište druhý díl našeho seriálu Lidstvo a hygiena. Můžete si vybrat z následujících názvů:

1. Lidstvo a hygiena, část 2. – Saponiny aneb Mycí prostředky můžeme nalézt i v přírodě
2. Lidstvo a hygiena, část 2. – Mýdla vs. tensidy aneb Ekologové se bouří
3. Lidstvo a hygiena, část 2. – Hygiena nejsou jen mýdla a tensidy aneb Co mají lidé ještě v koupelnách

Ve svém textu se pokuste zachovat styl použitý v prvním dílu seriálu i jeho náročnost. Určen byl pro čtenáře populárně naučného časopisu.

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	3. a 4. ročník čtyřletých gymnázií (a odpovídající ročníky víceletých gymnázií)
Dílčí cíle dané aktivity	Kompetence k učení: <ul style="list-style-type: none"> ■ efektivně využívá různé strategie učení k získání a zpracování poznatků a informací, hledá a rozvíjí účinné postupy ve svém učení, reflektuje proces vlastního učení a myšlení ■ kriticky přistupuje ke zdrojům informací, informace tvořivě zpracovává a využívá při svém studiu a praxi Kompetence komunikativní: <ul style="list-style-type: none"> ■ rozumí sdělením různého typu v různých komunikačních situacích, správně interpretuje přijímaná sdělení a věcně argumentuje; v nejasných nebo sporných komunikačních situacích pomáhá dosáhnout porozumění
Integrace vzdělávacího obsahu z jiných vzdělávacích oborů, resp. průřezových témat	OSV: Seberegulace, organizační dovednosti a efektivní řešení problémů MV: Mediální produkty a jejich významy
Přínos PT k rozvoji osobnosti žáka	Uvědomit si, že v různých životních situacích často nebývá pouze jediné řešení. Zkoumat realie a témata každodenního života člověka. Naučit se vyhodnocovat kvalitu a význam informačních zdrojů.
Mezioborové přesahy a vazby	Jazyk a jazyková komunikace
Didaktická povaha příspěvku	Kritická práce s textem, možnost navázání vlastním "odborným" textem
Organizační forma výuky	Skupinová práce, možnost individuální přípravy
Vyučovací metoda	Metoda čtení I. N. S. E. R. T. (součást Kritického myšlení), projekt
Předpokládaný časový nárok	1 vyučovací hodina, alternativní možnost domácí práce
Nutné pomůcky a prostředky	Předem připravený text
Informační zdroje	V tomto konkrétním případě publikace <i>Prací prostředky, životní prostředí a environmentální výchova</i> , kterou je možné si stáhnout i z webu: www.csdpa.cz/dokumenty/Detergenty v ZP – verze 2002.doc

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/393/1697>

Některé další články na téma Člověk a příroda – Chemie:

MILADA KYSELOVSKÁ	Příprava měďnatých solí z oxidu měďnatého
ALENA JEDLIČKOVÁ	Tajná písma – způsob oživení vyučovacího procesu
MILAN BÁRTA	Příprava falešných krystalových drúz
MARTIN BÍLEK, PAVEL OPATRNÝ	Superabsorpční polymery ve výuce chemie
RENATA ŠEDIVÁ, EVA HÁJKOVÁ	„Chemický cirkus“ v laboratoři chemie

JAK UČIT KROUŽKOVCE ZÁBAVNOU FORMOU

Autor: Dana Sládková

Není lepší motivace k učení než možnost ve škole pracovat s opravdovým živočichem! Jinak klasické téma kmen kroužkovci se může „okořenit“ pozorováním živých žížal obecných, které učitel přinese do třídy a rozdává žákům. Pro tuto aktivitu je optimální zvolit skupinovou práci (skupinky cca po 4 žácích), aby se mohli zapojit všichni žáci a aby se zároveň mohl učitel skupinám individuálně věnovat. Je též žádoucí přizpůsobit pracovní místa pro práci skupin (spojit dvě lavice, aby žáci seděli k sobě čelem a měli uprostřed volný prostor na materiál a pomůcky). Praktické cvičení je potřeba naplánovat na období, kdy je snadné v přírodě nasbírat dostatečné množství žížal, tzn. přibližně od března do října až listopadu (nejlépe v záhoně nebo v kompostu). Do školy je učitel přeneše ve sklenici s hlínou. Před hodinou žížaly opláchnou vodou, aby se daly dobře pozorovat, a v uzavřené nádobě, kam proniká vzduch otvory ve víku, přemístí do třídy.

Ještě před rozdělením pomůcek a živočichů vyučující stanoví pravidla pro naplánovanou činnost. Jedním ze způsobů, jak pravidla stanovit, je oslovit žáky, zda sami tuší, jak by se měli chovat během této vyučovací hodiny. Je pravděpodobné, že když žáci dají sami dohromady vlastní pravidla (buď metodou brainstormingu, nebo sepsáním seznamů pravidel ve skupinách a pak vybráním jednotlivých bodů z těchto seznamů a vytvořením jednoho společného seznamu), budou se jich spíše držet, než kdyby jim byla prostě řečena. Mezi pravidly by jistě nemělo chybět takové, které zakazuje špatné zacházení se žížalami a používání těchto živočichů k zastrašování spolužáků.

POZOROVÁNÍ

Učitel rozdává žákům pinzety, lupy a papír s hrubším povrchem, na který posléze dostanou žížalu (1 – 2 do skupiny). Každá skupina také dostane schéma stavby těla žížaly, aby se žáci při pozorování lépe orientovali a věděli, co přibližně vidí přes tenkou pokožku živočicha. Pro tento účel lze použít přiložené dokumenty (stavba těla žížaly s popisem a bez popisu) nebo se jimi inspirovat. Žáci by měli mít k dispozici učebnice přírodopisu (alespoň jednu do skupiny), ve které je uvedeno učivo o žížale obecné.

Je žádoucí, aby učitel spolu s pomůckami rozdál do skupin i seznam s úkoly pro pozorování, protože po rozdělení žížal se nejspíše pozornost žáků přesune rychle z učitele na žížalu. Na splnění každého úkolu mají žáci 5 – 7 minut. Řešení úloh průběžně prodiskutovávají s vyučujícím, který musí dát možnost každé skupině, aby se vyjádřila.

Návrh konkrétních úkolů:

1. Podrobně si prohlédněte tělo žížaly a ve skupině sepište jeho charakteristické znaky (tvar, barva, členění, povrch apod.).
2. Pozorujte, jak se žížala pohybuje po podložce, a sledujte její reakci, která následuje po podráždění prstem či pinzetou. Zkuste poznat, která část těla je přední.
3. Přiložte ucho blíž k papíru, na kterém je žížala umístěná, a poslouchejte zvuk, který žížala při svém pohybu vydává. Ve skupině diskutujte o příčině tohoto zvuku.

4. Podrobně zkoumejte žížalu a všimněte si, že některé její orgány jsou vidět i přes pokožku. Porovnejte to, co vidíte se schématem stavby těla žížaly a pokuste se na živočichovi jednotlivé orgány (orgánové soustavy) najít.

Žáci pozorují živočicha pouhým okem nebo lupou, s žížalou manipulují pomocí pinzety nebo rukou.

Co mohou žáci pozorovat:

- válcovité tělo žížaly skládající se ze stejných článků (segmentů), které se mohou do určité délky natáhnout
- na dospělých jedincích opasek, který se nachází v přední části těla
- pod lupou mohou vidět drobné štětky, které má žížala na povrchu těla
- v naprostém tichu mohou slyšet šustění štětín na hrubším papíře
- když uchopí žížalu a dívají se na ni proti světlu, lze dobře pozorovat břišní a hřbetní cévu, trávící trubici
- způsob pohybu žížaly

Pokud učitel nemůže použít nakopírovaná schémata stavby těla žížaly, tak během doby, kdy žáci pracují, nakreslí tento schematický obrázek na tabuli; budou zde vyznačeny a popsány hlavní orgánové soustavy a orgány (žebříčkovitá nervová soustava, trávící trubice, vylučovací soustava, hřbetní céva atd.). Na konci hodiny dá vyučující žákům čas, aby si podobný obrázek nakreslili (mohou si obrázek obkreslit i z učebnice). Spolu s nákresem na tabuli je možno použít nástěnný obraz těla žížaly obecné (je-li k dispozici).

POKUS

Kromě pozorování je možné provádět i jednoduché pokusy, např. žáci zkoumají chování žížaly při podráždění světlem. Pokus může učitel demonstrovat sám před žáky, ale vhodnější je, pokud budou pracovat sami žáci, a to ve skupinách, které si již dříve vytvořili. Naskytne se tak možnost porovnání výsledků pokusu, žáci si zkusí práci s různými pomůckami a budou muset řešit i rozdělení úloh při práci ve skupině.

Pomůcky: širší zkumavka či válec, vata, filtrační papír, tmavý papír či látka, lampa, příp. baterka

Postup: Do širší zkumavky nebo válce (skleničky) žáci nejprve umístí navlhčený filtrační papír a konec nádoby zakryjí tmavým papírem nebo neprůhlednou látkou. Potom do položené zkumavky vloží předním koncem těla žížalu, zkumavku uzavřou smotkem vaty a nezakrytou část osvětlí. Žížala, která žije v půdě (tzn. ve tmě), bude mít tendenci po vlhkém papíře zalézt do tmavé části zkumavky.

Úkol: Žáci zkusí odvodit, jak se bude žížala chovat, a vysvětlí důvod její reakce.

ZÁVĚR

Na závěr shrneme poznatky z pozorování. Žáci s pomocí vyučujícího doplní schematické obrázky, se kterými spolupracovali během pozorování, a tím si i doplní svou představu o tom, kde se různé orgány v těle žížaly nacházejí. Pro srovnání učitel žáky seznámí i s jiným kroužkovcem, např. pijavkou lékařskou (stačí jen obrázky), a zmíní se, že rozdělení jejího těla na články je na rozdíl od segmentace těla žížaly „falešné“, protože vnější články těla pijavice neodpovídají skutečným vnitřním článkům, jako je tomu právě u žížal. Učitel může dále uvést, že pijavky žijí ve vodních ekosystémech, na obou koncích těla mají kruhové přísavky, většinou to jsou vnější cizopasnici (ektoparazit – sají krev obratlovců), ale některé druhy jsou predátory (loví larvy hmyzu a jiné drobné vodní živočichy), druhy sající krev vylučují ze slinných žláz látku zabraňující srážení krve – hirudin, nasáté pijavky dokáží hladovět téměř jeden a půl roku atd.

Je možné rozvést diskusi o žížalách tak, že žáci z toho, co již vědí o způsobu života žížal nebo vypořádali v přírodě, odvodí další informace, např.:

- jaké smyslové buňky žížaly mají a proč (žížala žije v půdě, nepotřebuje dobře vidět – nejdůležitější hmatové buňky; zrakové buňky rozlišují pouze světlo a tmu)
- proč vylézají žížaly při dešti ven z půdy (v půdě by se udusily; žížaly dýchají celým povrchem těla; potřebují

vzduch nahromaděný v půdních pórech, které za deště vyplní voda)

- čím se žížala živí (tlejícími zbytky rostlin, uschlými listy, zbytky ovoce a zeleniny, slupky z brambor apod.; porovnání s ostatními zástupci kroužkovců např. s pijavicemi – mají přísavky, ektoparazit, predátoři)
- čím je žížala významná pro člověka (podíl na tvorbě humusu, provzdušňuje půdu svými chodbičkami, zvyšuje úrodnost půdy – půda bez žížal poskytuje jen poloviční úrodu)
- co to znamená, že žížala je hermafrodit – obojetník (podrobnější popis procesu páření – možno využít výukový film; hermafrodit = má samčí a samičí pohlavní orgány, produkuje oboje pohlavní buňky; páření – 2 žížaly si vymění spermie)

Nakonec učitel rozdává žákům pracovní listy. Aby žáci tyto listy úspěšně vypracovali, musí ještě vyučující stručně probrat jiné zástupce kroužkovců a krátce se věnovat jejich životnímu prostředí a způsobu života. Na uvedené praktické cvičení je vymezen čas dvou vyučovacích hodin. Za tuto dobu se žáci dovednostně-praktickou vyučovací metodou seznámí s kmenem kroužkovců a splní očekávaný výstup z tematického okruhu Biologie živočichů. V případě nedostatku času lze provádět pouze samotné pozorování a závěrečné shrnutí (časový nárok – jedna vyučovací hodina).

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	2. stupeň
Rozvíjené klíčové kompetence	<p>Kompetence k učení</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a v praktickém životě <p>Kompetence komunikativní</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu ■ naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje <p>Kompetence sociální a personální</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce
Organizace řízení učební činnosti	Skupinová
Organizace prostorová	Školní třída
Organizace časová	Blok více hodin
Vyučovací metoda	Pozorování, pokus, názorně-demonstrační, dovednostně-praktická, diskusní, kooperativní, brainstorming
Nutné pomůcky a prostředky	Živé žížaly, lupy, pinzety, papíry s hrubším povrchem, učebnice přírodopisu; Na pokus: širší zkumavka či válec, vata, filtrační papír, tmavý papír či látka, lampa, příp. baterka
Použitá literatura a zdroje	www.priroda.cz; MOTYČKA, V. – ROLLER, Z.: <i>Sořť zvířat X. Bezobratlí (1)</i> . Praha: Albatros 2001, s. 52 – 59. ČABRADOVÁ, V. a kol.: <i>Přírodopis pro 6. ročník ZŠ a primu víceletého gymnázia</i> . Plzeň: FRAUS, 2003, s. 64, ISBN 80-7238-211X.

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/239/1767>

KULTIVAČNÍ DŮKAZ MIKROORGANISMŮ V OKOLNÍM PROSTŘEDÍ

Autor: Lenka Pavlasová

Mikroorganismy demonstrujeme v hodinách přírodopisu a biologie většinou tak, že je pozorujeme mikroskopem. Další možností je nechat žáky, aby si sami vypěstovali mikroorganismy na pevných agarových půdách. Tímto způsobem se dají pěstovat bakterie, kvasinky i plísňe.

CÍL

Namnožit mikroorganismy do takového množství, aby byly viditelné pouhým okem, a tím dokázat jejich přítomnost v okolním prostředí. Dalším cílem může být namnožení mikroorganismů k jiným praktickým cvičením.

MATERIÁLA POMŮCKY:

- Petriho misky se sterilní agarovou půdou
- mikrobiologická klička (popřípadě sterilní plastová jednorázová klička nebo sterilní vatový tampón)
- permanentní fix

Hotové sterilní agarové půdy v plastových Petriho miskách lze použít např. od firmy Dioxo (viz internetové stránky www.oxoid.cz). Půda s univerzálním použitím umožňující růst širokého spektra mikroorganismů je např. Nutrient Agar (připravená půda v plastových Petriho miskách má firemní kód PO5025A) nebo Tryptone Soya Agar (připravená půda v plastových Petriho miskách má firemní kód PO5012A). Pro pěstování kvasinek a plísni je vhodný např. Sabouraud Dextrose Agar (připravená půda v plastových Petriho miskách má firemní kód PO5001A). Tyto Petriho misky jsou určeny pro jedno použití a pracujeme s nimi bez jakékoliv předchozí úpravy. U stejné firmy lze zakoupit i živné půdy v prášku pro vlastní přípravu agarových půd. Plastové Petriho misky a další laboratorní materiál dodává např. firma P-lab (viz internetové stránky www.p-lab.cz).

POSTUP PRÁCE

Agarovou půdu v Petriho miskách kontaminujeme nejrůznějším způsobem – každý žák si vybere jednu z možností. Alespoň jednu Petriho misku necháme

bez kontaminace jako negativní kontrolu (stačí jedna pro celou třídu). Každý žák si označí svou Petriho misku na spodní straně permanentním fixem.

Možnosti kontaminace – příklady:

- na agarovou půdu nasypeme několik zrníček zahradní zeminy
- Petriho misku otevřeme a necháme odkrytou různě dlouhou dobu (např. 1 minutu nebo 10 minut)
- na agarovou půdu kýcháme
- na agarovou půdu otiskneme nějaký běžný předmět, minci, prsty, kapesník
- na agarovou půdu rozetřeme pár kapek vody (vodovodní, rybníční, z akvária)
- na agarovou půdu rozetřeme pár kapek kyselého mléka nebo jiných mléčných výrobků, zocovatělého piva nebo vína
- na agarovou půdu rozetřeme malé množství kvasnic
- na agarovou půdu rozetřeme malé množství plísni (ze sýrů typu hermelín nebo niva, z kompotů nebo jiných potravin)

Kontaminované agarové půdy na spodním víčku Petriho misky necháme při pokojové teplotě na tmavém místě a prohlédneme po několika dnech – nejlépe po jednom až dvou týdnech. Vhodné je, pokud mají žáci k agarovým půdám volný přístup a mohou kontrolovat postupný nárůst mikroorganismů (třeba o přestávkách).

HODNOCENÍ

Na agarových půdách si všímáme množství a rozmanitosti narostlých kolonií mikroorganismů. Namnožili jsme je do takového množství, že jsme schopni vidět je pouhým okem, a tím jsme prokázali jejich přítomnost v okolním prostředí. V Petriho misce, která byla nechána bez kontaminace, by neměly být žádné kolonie. Takto získaný biologický materiál můžeme dále makroskopicky (pouhým okem) i mikroskopicky hodnotit, popřípadě ho dále pěstovat po přeočkování na novou agarovou půdu.

MAKROSKOPICKÉ HODNOCENÍ

Každý žák si vybere jakékoli 3 kolonie ze své Petriho misky a zjistí u nich velikost v mm, barvu, tvar, typ povrchu, typ okraje. Výsledky zaznamenává do tabulky.

Tabulka 1

Makroskopické hodnocení kolonií mikroorganismů (údaje se týkají celé kolonie)

kolonie č.	velikost (mm)	barva	tvar	povrch	okraj
1					
2					
3					

MIKROSKOPICKÉ HODNOCENÍ

Vzorky kolonií, které žáci makroskopicky hodnotili, pozorují mikroskopem v kapce vody. Všimají si pohyblivosti (ano/ne) a tvaru buňky (koule, tyčinka, popřípadě spirála). Výsledky zaznamenávají do tabulky 2.

Tabulka 2

Mikroskopické hodnocení buněk přítomných v jednotlivých koloniích

(údaje se týkají jedné buňky, která je součástí dané kolonie)

kolonie č.	pohyblivost	tvar buňky
1		
2		
3		

PŘEOČKOVÁNÍ NA NOVOU PETRIHO MISKU

Vzorek vybrané kolonie naočkujeme na čerstvý agar, a vypěstujeme tak čistou kulturu, která obsahuje pouze jeden druh bakterií. Tuto kulturu můžeme použít k práci v příštím laboratorním cvičení a pozorovat ji např. po obarvení.

POSTUP PŘEOČKOVÁNÍ

Sterilně odebereme kousek kolonie mikrobiologickou kličkou (předtím vyžihanou v plameni kahanu a ochlazenou) nebo sterilním vatovým tampónem a na povrch nové agarové půdy zlehka nakreslíme klikatou čáru. Do agarů neryjeme. Petriho misku ihned zakryjeme víčkem, obrácenou dnem vzhůru a řádně označenou permanentním fixem necháme při pokojové teplotě několik dnů.

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	Gymnaziální vzdělávání
Rozvíjené klíčové kompetence	Kompetence k řešení problémů <ul style="list-style-type: none"> ■ uplatňuje při řešení problémů vhodné metody a dříve získané vědomosti a dovednosti, kromě analytického myšlení využívá i myšlení tvořivé s použitím představivosti a intuice ■ kriticky interpretuje získané poznatky a zjištění a ověřuje je, pro své tvrzení nachází argumenty a důkazy, formuluje a obhajuje podložené závěry
Organizace řízení učební činnosti	Individuální, skupinová
Organizace prostorová	Odborná učebna
Organizace časová	Blok více hodin
Vyučovací metoda	Dovednostně-praktická – laboratorní práce
Nutné pomůcky a prostředky	Petriho misky se sterilní agarovou půdou, mikrobiologická klička, permanentní fix
Použitá literatura a zdroje	JANDEROVÁ, J. – ZIKÁNOVÁ, B.: Náměty pro laboratorní cvičení z biologie (1) – mikrobiologie (1. část). <i>Biologie – chemie – zeměpis</i> . 2000, ročník 9, č. 2, s. 66 – 69. KAPRÁLEK, F.: <i>Mikrobiologické praktikum</i> . Praha: Karolinum, 1999, ISBN 80–7184–927–8. MALACHOVÁ, K.: <i>Cvičení z obecné mikrobiologie</i> . Ostrava, Ostravská univerzita, 1992, ISBN 80–7042–696–9. PAVELKOVÁ, J. – ZIKÁNOVÁ, B.: Náměty praktických cvičení s využitím mikroorganismů (1). <i>Biologie-chemie-zeměpis</i> . 2003, ročník 12, č. 5, s. 226 – 229. PAVELKOVÁ, J. – ZIKÁNOVÁ, B.: Náměty praktických cvičení s využitím mikroorganismů (2). <i>Biologie-chemie-zeměpis</i> . 2004, ročník 13, č. 3, s. 122 – 126.

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/399/1722>

Některé další články na téma Člověk a příroda – Přírodopis, Biologie:

SVATOPLUK HOLEC	Mykologická školní exkurze
LUDMILA BÍLKOVÁ	Pilná jako včelička
LUDMILA BÍLKOVÁ	Taxonomické skupiny organismů a ekosystémy – informační plakát
ZUZANA KALOVÁ, HELENA KUBÍČKOVÁ	Náměty pro výuku botaniky a hydrobiologie
LENKA PAVLASOVÁ	Sledování růstu mikroorganismů

VÝZNAMNÉ GEOLOGICKÉ LOKALITY ČR

Autor: Pavla Gürtlerová

Databáze významných geologických lokalit České republiky obsahuje záznamy o lokalitách chráněných, k ochraně navržených a řadu dalších vědecky hodnotných, esteticky nebo jinak zajímavých či unikátních lokalit rázu převážně geologického, mineralogického nebo paleontologického. Databáze byla vybudována a je spravována, aktualizována a zpřístupněna Českou geologickou službou.

V současnosti každý záznam databáze obsahuje podrobnou geologickou charakteristiku lokality, stupeň a důvod ochrany, střety zájmů, lokalizaci, včetně grafického znázornění, odkazy na literaturu aj. Z celkového počtu 1840 lokalit přístupných na internetu je 35 % doprovázeno dokumentačními fotografiemi. Lokality jsou znázorněny na topografické mapě v měřítku 1 : 50 000. Průběžně doplňování a aktualizaci záznamů provádí oblastní geologové České geologické služby spolu s mapujícími geology (v souvislosti s tvorbou map 1 : 25 000). Nové informace doplňují i externí specialisté z AOPK, správ CHKO, Akademie věd ČR, muzeí a dalších institucí.

HISTORIE

U zrodu myšlenky vytvoření evidence významných geologických lokalit stáli na počátku 90. let prof. RNDr. Ivo Chlupáč, DrSc., Mgr. Vladimír Lysenko a další pracovníci Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, Akademie věd ČR, muzeí a dalších institucí. Registr vznikl v ČGS původně ve formě kartotéky, od roku 1997 byl postupně převáděn do podoby databáze. Od roku 2001 je tato databáze prezentována na portálu ČGS.

PŘÍSTUP K DATABÁZI

K získání informací o geologických lokalitách slouží na Informačním portálu ČGS dvě aplikace:

1. Webová databázová aplikace umožňuje vyhledávat zájmové geologické lokality dle řady kritérií

(okres, mapa, geologická jednotka apod.) formou webového formuláře. Výsledkem vyhledávání je výpis lokality splňujících zadaná kritéria. Z tohoto výpisu je možno prohlížet jednotlivé záznamové listy s podrobnými informacemi, situaci lokality v mapě nebo fotodokumentaci, je-li u dané lokality k dispozici.

2. Webová aplikace v prostředí GIS na Mapovém serveru ČGS zobrazuje mapu ČR, na níž se dá jednoduchým způsobem přiblížit zájmové území a získat přehled o všech evidovaných geologických lokalitách. Prostřednictvím kliknutí na vybranou lokalitu se zobrazí shodný záznamový list s podrobnými informacemi jako v databázové aplikaci. Výhodou tohoto přístupu je možnost znázornění několika vrstev příbuzných svých tématem na jedné mapě ve vybraném měřítku. Pro vyhledání lokality v terénu se dají s výhodou využít barevné topografické mapy 1 : 50 000 nebo letecké snímky.

INFORMACE O DATABÁZI

Geologické informace o databázi Významných geologických lokalit a jejich provázání s dalšími databázemi jsou na Informačním portálu ČGS přístupné veřejnosti zajímavější se o geologii.

Evidence informací o významných geologických lokalitách je nejen součástí podkladů pro vyhledávání chráněných území a lokalit, ale může sloužit geologům jako výchozí materiál pro geologické studie, je vhodná k využití pro výuku geologie, zeměpisu a ochrany životního prostředí, pro úřady státní správy a samosprávy a orgány ochrany přírody, pro tvorbu naučných stezek nebo pro přípravu školních exkurzí či výletů.

Vedle popularizace geologie přispívá Česká geologická služba správou a zpřístupněním této databáze k ochraně geologického dědictví pro budoucí generace.

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/399/1722>

Některé další články na téma Člověk a příroda – Geologie

JAROSLAV EICHLER,
PETR ČOUPEK

Geologická encyklopedie on-line

TOMÁŠ POSPIŠIL

Výuka geologie

Pilot G/GP

Gympliště

Komunita pro podporu tvorby a realizace ŠVP na gymnáziích

www.pilotg-gp.cz

- Jste učitel na gymnáziu? Nebo dokonce koordinátor tvorby ŠVP?
- Záleží vám na vaší škole, na žácích i na spolupráci s kolegy?
- Chcete se na něco zeptat? Potřebujete se poradit?
- Rádi byste znali názor od kolegů z jiných škol i od odborníků?
- Jste unavení z přípravy ŠVP pro nižší stupeň a potřebujete oporu, nápady a novou energii do další práce?

V rámci projektu Pilot G/GP vzniklo internetové diskusní fórum Gympliště, určené koordinátorům a učitelům z gymnázií jako podpora tvorby a realizace ŠVP.

V Gymplišti můžete

- klást dotazy ostatním kolegům, požádat o pomoc, ale také sami odpovídat a poradit
- získat zkušenosti ostatních a podělit se s nimi o své zkušenosti, úspěchy i obavy
- obrátit se se svými náměty i problémy na odborníky
- zkusit si internetové aktivity, jejichž výsledkem jsou užitečné nápady pro výuku
- najít spřízněné duše, podporu i radu

Najdete nás na stránkách projektu Pilot G/GP: www.pilotg-gp.cz

Těšíme se na Vás!

Projekt Pilot G/GP i Gympliště jsou financovány z prostředků ESF, MŠMT a hlavního města Prahy.

JAK SPRÁVNĚ MĚŘIT VZDÁLENOSTI NA MAPÁCH

Autor: Pavel Červený

Na střední nebo dokonce vysoké škole se stále můžeme setkat s velkým počtem žáků, kteří odpovídajícím způsobem nedokáží zjistit vzdálenost mezi dvěma místy na zemském povrchu. Nejčastější metodou, kterou pro zjišťování vzdálenosti používají, je měření na mapě. Ze základní školy z hodin zeměpisu si většinou přinesli následující postup: vyhledají mapu a dvě zájmová místa, pravitkem změří jejich vzdálenost v centimetrech, z měřítka mapy zjistí, kolik kilometrů ve skutečnosti odpovídá jednomu centimetru na mapě a výsledek získají tak, že mezi sebou hodnotu naměřenou a zjištěnou vynásobí. Zjistí ale správný a ten nejpřesnější výsledek? Odpověď zní – ne vždy. Proč tomu tak je a jak zjistit opravdu tu nejpřesnější vzdálenost? Pojďme chyby způsobené v rámci základního vzdělávání napravit.

PROČ?

Uvedený postup měření vzdálenosti na mapě mezi dvěma místy je možné aplikovat pouze u map velkých měřítek nebo u map topografických, u kterých je mož-

né zanedbat naměřené nepřesnosti vzniklé převodem zakřiveného zemského tělesa do roviny (zkreslení). Mapy velkých měřítek (do 1:5 000) jsou charakteristické maximální podrobností a minimální generalizací, topografické mapy mají malou přehlednost, velkou detailnost a zahrnují měřítka od 1:10 000 do 1:500 000 (1:1 000 000).

Obdobně můžeme postupovat i v nezkreslených směrech obecně geografických map (měřítka menší než 1:1 000 000), ale je velmi složité zjistit, které směry to jsou (u map zpravidla chybí název zobrazení, ve kterém byly vyhotoveny a podle kterého bychom si mohli o nezkreslených směrech udělat obrázek). Existují obecně geografické mapy plochojevné, u kterých jsou zachovány plochy, dále mapy úhlojevné, u kterých jsou zachovány úhly, ale neexistují mapy, které by ve všech směrech zachovávaly délky v souvislosti se skutečností. Měření na obecně geografických mapách se tak stává problematickým. Jak tedy můžeme zjišťovat vzdálenost dvou míst, aniž bychom se dopustili nepřesností?

JAK?

Způsobů je několik, avšak tím nejpřesnějším je určení vzdálenosti pomocí výpočtu na základě znalosti zeměpisných souřadnic dvou zájmových míst. Mohou tak nastat tři případy:

- 1) místa mají stejnou zeměpisnou délku (leží na stejném poledníku)
- 2) místa mají stejnou zeměpisnou šířku (leží na stejné rovnoběžce)
- 3) místa mají různou zeměpisnou délku i šířku (nejčastější případ)

1)

Pro výpočet vzdálenosti dvou míst ležících na stejném poledníku můžeme použít vztah pro výpočet délky poledníkového oblouku $y = R \times \pi/180^\circ \times (\varphi_1 - \varphi_2)$, kde y je délka oblouku, R je poloměr referenční koule, od které byla mapa odvozena (6371,1 km), a φ_1 , φ_2 jsou zeměpisné šířky zájmových míst. Nebo si stačí zapamatovat, že délka poledníkového stupně (oblouk, který nám na poledníku vytknou dvě sousední rovnoběžky při výběru po jednom stupni) je na referenční kouli všude stejně velká, a sice 111,2 km. Pak již stačí toto číslo vynásobit rozdílem zeměpisných šířek příslušných dvou míst (pozor na rozdíl mezi severní a jižní zeměpisnou šířkou).

Příklad : Vzdálenost Prahy (50° s. š., 14° v. d.) a Kristianstadu (56° s.š., 14° v.d.):

$$v = 6371,1 \times \pi/180^\circ \times (56^\circ - 50^\circ)$$

$$v = 667,2 \text{ km}$$

nebo:

$$56^\circ - 50^\circ = 6^\circ$$

$$v = 6 \times 111,2$$

$$v = 667,2 \text{ km}$$

2)

Pro výpočet vzdálenosti dvou míst ležících na stejné rovnoběžce můžeme použít vzorec pro výpočet délky rovnoběžkového oblouku $x = R \times \pi/180^\circ \times \Delta\lambda \times \cos \varphi$, kde x je délka oblouku, R je opět poloměr referenční koule (6371,1 km), φ je zeměpisná šířka příslušných dvou míst a $\Delta\lambda$ je menší z úhlů, které přísluší oblouku mezi zájmovými místy (rozdíl zeměpisných délek, pozor na rozdíl mezi západní a východní zeměpisnou délkou, úhel je menší nebo roven 180°). Nebo stačí mít k dispozici tabulku, která představuje délky rovnoběžkových

stupňů (oblouků, které nám na rovnoběžkách vytknou dva sousední poledníky při výběru po jednom stupni), a číslo zjištěné z této tabulky vynásobit rozdílem zeměpisných délek příslušných dvou míst.

Tab. Délka rovnoběžkových stupňů ve vybraných zeměpisných šířkách

Zeměpisná šířka	Délka rovnoběžkových stupňů (km)
0°	111,2
10°	109,5
20°	104,5
30°	96,3
40°	85,2
50°	71,5
60°	55,6
70°	38,0
80°	19,3
90°	0

Př.: Vzdálenost Prahy (50° s. š., 14° v. d.) a Charkova (50° s. š., 36° v. d.):

$$v = 6371,1 \times \pi/180^\circ \times (36^\circ - 14^\circ) \times \cos 50^\circ$$

$$v = 1572,5 \text{ km}$$

nebo:

$$36^\circ - 14^\circ = 22^\circ$$

$$v = 22 \times 71,5$$

$$v = 1573 \text{ km}$$

3)

Nejčastějším případem pro výpočet vzdálenosti dvou míst na zemském povrchu však je situace, kdy místa mají různou zeměpisnou šířku i délku, tzn., leží na různých polednicích a rovnoběžkách. Vzdálenost pak vypočteme pomocí ortodromy a sférického trojúhelníku (obr.). Ortodroma je nejkratší vzdálenost dvou míst na zemském povrchu (je částí kružnice, která má stejný poloměr jako referenční koule – 6371,1 km). Sférický trojúhelník je dán třemi body – dvěma zájmovými místy, jejichž vzdálenost určíme, a jedním z pólů Země (vzhledem k poloze ČR uvažujeme pól severní). Pro výpočet vzdálenosti použijeme kosinovou větu o straně $v = \cos \delta A \times \cos \delta B + \sin \delta A \times \sin \delta B \times \cos \Delta\lambda$, kde v je vzdálenost mezi dvěma místy, δA a δB jsou zeměpisné šířky daných dvou míst k severnímu pólu ($\delta A = 90^\circ - \delta A$, $\delta B = 90^\circ - \delta B$, δA a δB jsou zeměpisné šířky daných dvou míst, pro místo na jižní polokouli a vzdálenosti k severnímu pólu počítáme se zápornou zeměpisnou šířkou místa) a $\Delta\lambda$ je opět menší z úhlů, které přísluší oblouku mezi zájmovými místy (rozdíl zeměpisných délek, menší nebo roven 180°). Výsledek vyjde ve stupních, které převedeme na kilometry.

Příklad: Vzdálenost Prahy (50° s. š., 14° v. d.) a Chathamských ostrovů (46° j. š., 176° z. d.):

$$\delta P = 90^\circ - \varphi P = 90^\circ - 50^\circ = 40^\circ \text{ (vzdálenost Prahy k severnímu pólu)}$$

$$\delta Ch = 90^\circ - \varphi Ch = 90^\circ - (-46^\circ) = 136^\circ \text{ (vzdálenost Chathamských ostrovů k severnímu pólu)}$$

$$\Delta\lambda = 170^\circ \text{ (menší z úhlů představující rozdíl zeměpisných délek)}$$

$$\cos v = \cos \delta P \times \cos \delta Ch + \sin \delta P \times \sin \delta Ch \times \cos \Delta\lambda$$

$$\cos v = \cos 40^\circ \times \cos 136^\circ + \sin 40^\circ \times \sin 136^\circ \times \cos 170^\circ$$

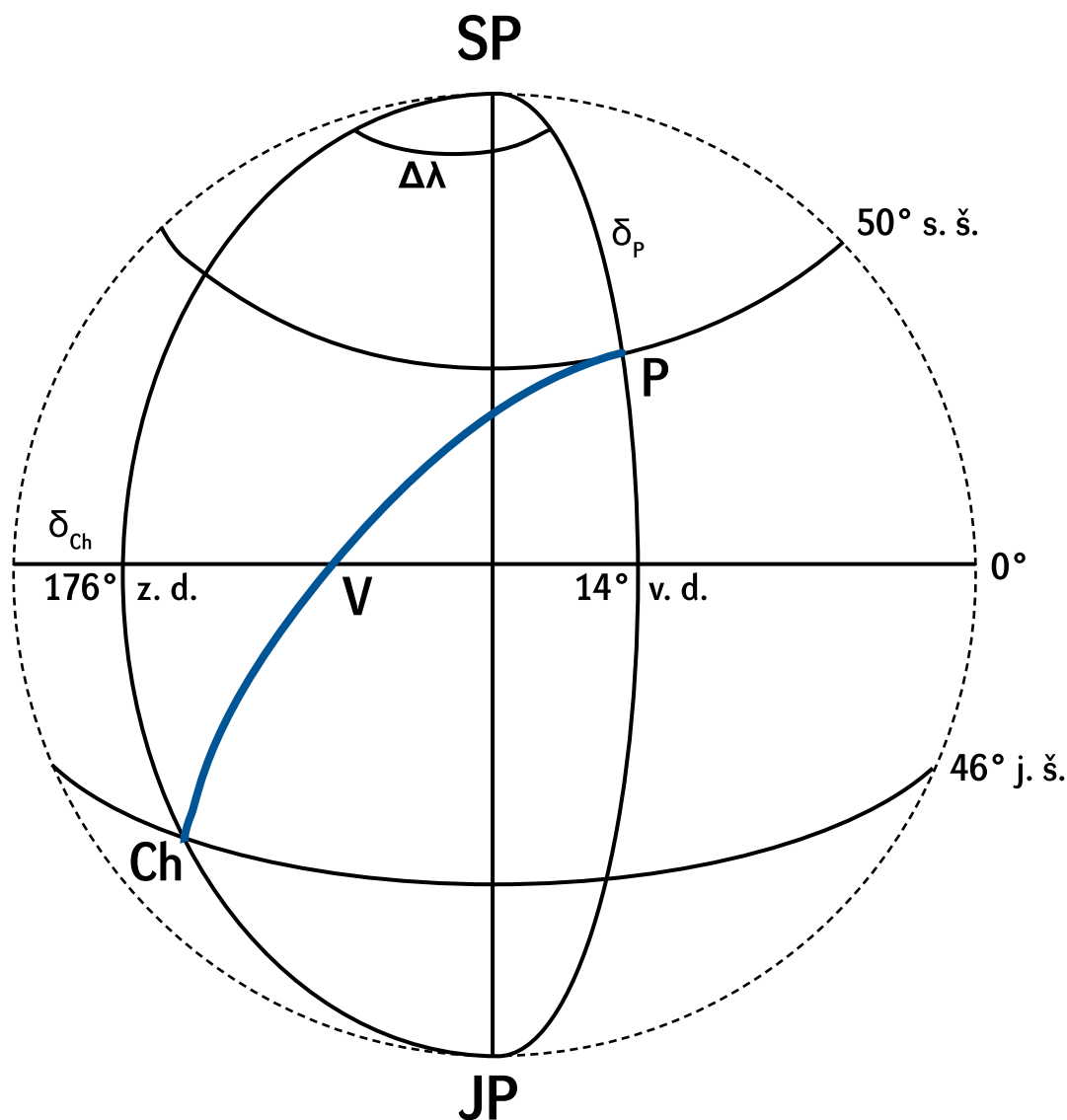
$$v = 172,2^\circ$$

– převod na kilometry: $v_{km} = R \times \pi/180^\circ \times v^\circ$, kde v_{km} je vzdálenost v kilometrech, R je poloměr referenční koule 6371,1 km a v° je vzdálenost ve stupních

$$v = 6371,1 \times \pi/180^\circ \times 172,2^\circ$$

$$v = 19\,149,6 \text{ km}$$

Obr. Sférický trojúhelník (Praha – Chathamské ostrovy – severní pól)

Tento způsob můžeme aplikovat i u míst ležících na stejné rovnoběžce. Dostaneme přesnější výsledek, protože ortodroma, kterou pro výpočet použijeme, leží na kružnici, která má největší možný poloměr (6371,1 km). Místa ležící na stejné rovnoběžce jsou spojena obloukem kružnice, která má poloměr menší, takže oblouk má větší délku (kromě rovníku, který má stejný poloměr jako kružnice s ortodromou). Například vzdálenost Prahy a Charkova se zpřesní z 1572,5 km na 1566,8 km.

Výše uvedené výpočty však z důvodu časové náročnosti a nutnosti mít k dispozici zeměpisné souřadnice pravděpodobně nebudou tím nejčastějším způsobem zjišťování vzdálenosti mezi dvěma místy na zemském povrchu. Měření pravítkem na obecně geografické mapě (bez znalosti nezkreslených směrů) se ale můžeme dopustit velkých nepřesností, takže jaký další způsob zvolit?

DALŠÍ ZPŮSOB

Jedná se o měření na glóbu. Glóbus je oproti mapě pouze zmenšen, nedošlo u něj k převodu zakřiveného zemského tělesa do roviny, takže nepřesnosti, kterých se dopustíme, jsou dány pouze poměrem zmenšení. Tato problematika souvisí i s měřítkem mapy, které je nejčastěji chápáno jako poměr délky na mapě ku délce ve skutečnosti. To by ale platilo pouze ve směrech bez zkreslení, takže je daleko vhodnější používat charakteristiku, že se jedná o poměr, ve kterém byl

zmenšen glóbus, od kterého byla mapa odvozena. Vyjádření tak bude platit ve zkreslených i nezkreslených směrech.

Na glóbu se pomocí nitě snažíme mezi dvěma zájmovými místy vytyčit oblouk o co možná nejkratší délce (ortodromu), změříme délku nitě v centimetrech a z měřítka glóbu zjistíme, kolik kilometrů ve skutečnosti odpovídá jednomu centimetru na glóbu. Výslednou vzdálenost dostaneme vynásobením délky nitě a hodnotou zjištěnou z měřítka.

Př.: Vzdálenost Prahy (50° s. š., 14° v. š.) a Chathamských ostrovů (46° a. š., 176° z. d.):

měření na obecně geografické mapě světa 1:80 000 000	22 (cm) x 800 = 17 600 km
výpočet pomocí ortodromy (viz výše)	19 149,6 km
měření na fyzickém glóbu 1:50 000 000	38 (cm) x 500 = 19 000 km

Srovnáním všech tří hodnot vzdáleností zjišťujeme, že měření na glóbu dostáváme poměrně přesný výsledek uzhledem k vypočtené vzdálenosti, zatímco na mapě jsme se dopustili velké chyby dané měřením ve směru, který je zkreslen.

ZÁVĚR

Výše uvedené skutečnosti mohou být podnětem pro hodinu s problematikou měření na mapách. Učitel ve své přípravě provede výpočet vzdálenosti dvou míst, aby měl k dispozici přesnou hodnotu pro srovnání, žáci pak v hodině zjišťují vzdálenosti měřením na mapě a měřením na glóbu a porovnávají je s údajem od učitele. Docházejí k závěru, že je daleko vhodnější

provádět měření na glóbu než na obecně geografické mapě. Přemýšlejí o důvodu, který způsobuje rozdíl mezi mapou a glóbem – zmenšení u glóbu x zmenšení a převod do roviny u mapy. Závěr hodiny může být věnován diskusi nad tím, co by se mohlo stát, kdyby někdo určil vzdálenost mezi dvěma místy s tak velkou chybou, která měřením na mapě může vyjít (viz příklad – 1 500 km).

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	2. stupeň ZŠ a nižší ročníky víceletého gymnázia
Dílčí cíle dané aktivity	<p>Kompetence k učení</p> <ul style="list-style-type: none"> prakticky prezentovat různé způsoby zjišťování vzdálenosti mezi dvěma místy. <p>Kompetence k řešení problémů</p> <ul style="list-style-type: none"> poukázat na rozdílnosti dosažených výsledků, aplikovat správný způsob. <p>Kompetence komunikativní</p> <ul style="list-style-type: none"> řízenou diskusí objasnit rozdílnosti ve výsledcích a prezentovat vliv v rámci praktického života.
Mezioborové přesahy a vazby	Matematika, fyzika
Didaktická povaha příspěvku	Prezentace postupů pro 1 vyučovací hodinu s problematikou měření na mapách, námět pro přípravu učitele.
Organizační forma výuky	Skupinová práce za účelem srovnání dosažených výsledků měřením různých vzdáleností na různých kartografických dílech různými způsoby.
Vyučovací metoda	Kombinace: frontální prezentace, řízená diskuse, prezentace pracovních skupin, srovnání.
Předpokládaný časový nárok	1 vyučovací hodina (1 hodina na přípravu učitele)
Nutné pomůcky a prostředky	Glóbus, atlas světa, nit, pravítko

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/242/1638>

PRÁCE S INFORMACEMI PŘI VÝUCE O KANADSKÝCH PROVINCIÍCH A TERITORIÍCH

Autor: Tomáš Matlenga

Příspěvek poskytuje jeden z mnoha námětů pro práci žáků s informacemi, který se mi osvědčuje již několik let. Práci s informacemi považuji za jednu z nejdůležitějších vyučovacích či studijních metod, hlavně výběr podstatných dat na úkor druhořadých a sdělení těchto poznatků ostatním. Práci s informací a následnou interpretaci zavádím nejčastěji v rámci tzv. dvouhodinovek, které jsou realizovány v rámci povinně volitelných předmětů (v našem gymnáziu se jedná o seminář ze zeměpisu pro 5. a 6. ročník šestiletého gymnázia, historicko-geografický seminář pro 3. – 6. ročník šestiletého gymnázia), a také proto, že mám příležitost pracovat s menší skupinou žáků (12 – 18). Čas, náročnost zpracovávaného textu, délka výstupu jsou samozřejmě přizpůsobeny věku žáků.

Jako materiál, který žákům předkládám, používám nejčastěji karty edice Svět jediným pohledem (Nakladatelství Atlas, Literary Rights International, Inc. – Czech version 2002), zeměpisné encyklopedie, okopírované či vytištěné stránky z novin, časopisů, webových stránek atd. Další možností je, když každý z žáků nebo každý ze skupiny zpracuje třeba jen dva odstavce daného textu a postupným přednesem všech zúčastněných bude sdělen celý text.

PŘÍPRAVA NA HODINU

- podle počtu žáků připravit texty
- podle počtu žáků promyslet náročnost a čas potřebný na jednotlivé výstupy
- promyslet, zda budou žáci pracovat samostatně nebo ve skupinách (nejlépe dvoučlenných)

STRUKTUROVANÝ POPIS ČINNOSTI (90 MIN)

1. krok (15 min)

Na začátku výuky pedagog předloží žákům neznámé texty, které jsou tematicky zaměřené na probírané učivo; v tomto případě karty edice Svět jediným pohledem. Každá karta popisuje jednu kanadskou provincii, či teritorium. Pokud je ve skupině více žáků, než je kanadských územně správních celků (13), přidáme např. hlavní město či jiná města, historii, obyvatelstvo Kanady apod., které jsou též zpracovány na kartách. Lze použít i encyklopedie a ofocené texty. Každý žák má na zpracování textu čas maximálně 15 minut (lze i déle podle věku a tématu). Informace získané z textu si žáci zapisují do sešitu, který mohou použít při prezentaci. Vyučující také žákům sdělí, kolik času bude poskytnuto na prezentaci. Žák tedy při výběru informací musí brát v úvahu i předpokládanou délku výstupu.

2. krok (70 – 74 min)

Tuto část musí vyučující dobře promyslet, aby se všichni žáci při prezentaci vystřídali a současně zbyl čas na dotazy a připomínky, ať už ze strany vyučujícího, či žáků. Například při počtu 12 žáků má každý maximálně 5 minut na výstup + 1 minutu na dotazy. Dobře se mi také osvědčila práce se skupinami (nejlépe dvoučlennými), kdy je závěrečný výstup podán tzv. moderátorskou dvojicí – řečníci se střídají a vzájemně doplňují. Z toho tedy vyplývá, že žáci mají na výstup více času.

Výstupy žáků je třeba řadit podle systému, např. začneme provinciemi na východě Kanady a postupně přecházíme k západním provinciím, pak následují západní teritoria a pak pokračujeme směrem k teritoriím na východě. Další možností je řadit územně správně celky podle toho, kdy vznikly nebo byly připojeny k území, které představovalo tehdejší Kanadu – od provincie Quebec po teritorium Nunavut. Vyučující dbá na to, aby žáci používali vlastní slova při prezentaci tématu, dodržovali pravidla komunikace, mluvili srozumitelně.

3. krok (1 – 5 min)

Vyučující zhodnotí práci žáků, upozorní na hlavní chyby při výběru poznatků a při jejich prezentaci. Dalším důležitým krokem je aktualizace daných informací, proto vyučující zadá žákům za domácí úkol zjistit, zda jsou uvedené informace stále platné (týká se to hlavně statistických dat, vzniku a zániku kolonií a samosprávných celků, geneze konfliktů, integrací atd.). Každý žák zjišťuje pouze data týkající se jeho zadání.

KLÍČOVÉ KOMPETENCE, KTERÉ U ŽÁKŮ ROZVÍJÍME:

- **Kompetence k učení** – kriticky přistupují ke zdrojům informací, informace tvořivě zpracovávají a využívají při svém studiu a praxi; efektivně využívají různé strategie učení k zpracování poznatků a informací.
- **Kompetence k řešení problémů** – kriticky interpretují získané poznatky a zjištění a ověřují je, pro své tvrzení nacházejí argumenty a důkazy, formulují a obhajují podložené závěry.
- **Kompetence komunikativní** – používají s porozuměním odborný jazyk; prezentují vhodným způsobem svou práci i sami sebe; rozumějí sdělením různého typu v různých komunikačních situacích, správně interpretují přijímaná sdělení a věcně argumentují.
- **Kompetence sociální a personální** – aktivně spolupracují při stanovování a dosahování společných cílů.

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	1. – 4. ročník čtyřletého gymnázia
Dílčí cíle dané aktivity	<p>Kompetence k učení</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ kriticky přistupuje ke zdrojům informací, informace tvořivě zpracovává a využívá při svém studiu a praxi; efektivně využívá různé strategie učení k zpracování poznatků a informací <p>Kompetence k řešení problémů</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ kriticky interpretuje získané poznatky a zjištění a ověřuje je, pro své tvrzení nachází argumenty a důkazy, formuluje a obhajuje podložené závěry <p>Kompetence komunikativní – používá s porozuměním odborný jazyk; prezentuje vhodným způsobem svou práci i sám sebe; rozumí sdělením různého typu v různých komunikačních situacích, správně interpretuje přijímaná sdělení a věcně argumentuje</p> <p>Kompetence sociální a personální</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ aktivně spolupracuje při stanovování a dosahování společných cílů
Integrace vzdělávacího obsahu z jiných vzdělávacích oborů, resp. průřezových témat	<ul style="list-style-type: none"> ■ Osobnostní a sociální výchova: Sociální komunikace, Spolupráce a soutěž ■ Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech: Globalizační a rozvojové procesy
Přínos PT k rozvoji osobnosti žáka	<ul style="list-style-type: none"> ■ uvědomit si hodnotu lidské spolupráce ■ umět spolupracovat ■ zkoumat realie a témata každodenního života člověka ■ nabytí specifické dovednosti (seberegulační i komunikační) pro zvládnutí různých sociálních situací ■ tvořit kvalitní mezilidské vztahy, brát ohled na druhé ■ respektovat odlišné názory a pohledy jiných lidí na svět ■ myslet systémově a hledat souvislosti mezi jevy a procesy ■ vnímat a hodnotit lokální a regionální jevy a problémy v širších evropských a globálních souvislostech ■ orientovat se v neznámém prostředí a mezinárodních situacích
Mezioborové přesahy a vazby	Dějepis Občanský a společenskovední základ Informatika a informační a komunikační technologie
Didaktická povaha příspěvku	Námět na metodu práce s informacemi pro cvičení a semináře
Organizační forma výuky	Individuální, popř. skupinová (dvojice)
Vyučovací metoda	Klasická – názorově-demonstrační Aktivizující – diskusní Komplexní – kooperativní, kritické myšlení
Předpokládaný časový nárok	90 minut (2 vyučovací hodiny)
Nutné pomůcky a prostředky	Kopie textů, knihy, časopisy, encyklopedie atd.
Informační zdroje	Karty edice Svět jediným pohledem (Nakladatelství Atlas, Literary Rights International, Inc. – Czech version 2002)

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/402/1738>

Některé další články na téma Člověk a příroda – Zeměpis, Geografie:

KATEŘINA RAŠÍNOVÁ	Prospektoři
LUDMILA BÍLKOVÁ	Expertí na nerostné suroviny
FILIP DOSTÁL	Pohyb Země kolem Slunce a zdánlivý pohyb Slunce po obloze
MILOŠ BUKÁČEK	Globální cirkulace atmosféry, monzuny, fronty, předpověď počasí
MIROSLAV SOUKUP	Asie – kolébka světových náboženství

UMĚNÍ A KULTURA

NÁSTROJE V HODINÁCH HUDEBNÍ VÝCHOVY

Autor: Veronika Čížkovská

V této lekci dochází k využití metod kritického myšlení v hudební výchově. Lekce je koncipována na základě třífázového modelu učení (EUR). Předpokladem využití příspěvků ve vyučovacích hodinách je seznámení se s metodami kritického myšlení a jejich aplikací ve vyučování. Pozornost je věnována hudebním nástrojům, jejich zvuku, vzhledu a využití v hudbě. Součástí hudební výchovné práce jsou instrumentální činnosti. Lekce je určena žákům 5. ročníku ZŠ a z hlediska hodinové dotace si na ni musíme vyhradit 2 vyučovací hodiny.

Cílem lekce je, aby žáci byli schopni rozpoznat vybrané hudební nástroje podle jejich charakteristické barvy zvuku, podle vzhledu a aby byli schopni nástroj zařadit do správné skupiny nástrojů (dechové, bicí...). Při práci se snažíme využít dosavadních znalostí žáků o hudebních nástrojích a zkušeností těch, kteří na nějaký nástroj hrají. Žáci by si také měli uvědomit, co který nástroj může vyjádřit díky své barvě zvuku, vzhledu apod.

STRUKTURA VYUČOVACÍ JEDNOTKY

Pro realizaci lekce je nutné, aby si dobrovolníci za domácí úkol donesli na hodinu hudební výchovy nějaký hudební nástroj, který umí pojmenovat a na který jsou schopni zahrát alespoň nějaký zvuk, tón.

1. EVOKACE

Úvodní motivace

Osmisměrka – vyplněním si žáci připomenou názvy některých hudebních nástrojů a zároveň „odhalí“ téma hodiny. Zadání: žáci mají v osmisměrce najít co nejvíce názvů hudebních nástrojů; následuje společná kontrola.

Vlastní práce

Na základě vyřešení osmisměrky učitel žákům sdělí, že tématem hodiny jsou hudební nástroje – jejich zvuk, využití v hudbě, jejich podoba apod. Následuje poslech hudební ukázky (viz tabulka), jejímž soustředěným poslechem si žáci jednak připomínají zvuky některých hudebních nástrojů, jejichž názvy našli v osmisměrce a které již třeba také někdy slyšeli, a jednak se připravují k následujícím úkolům.

Zadání úkolů:

a) samostatná práce:

Rozmysli si, jak na tebe skladba působila (smutně / veselé / slavnostně...), jaké nástroje jsi ve skladbě slyšel/a hrát. Svě názory a návrhy si zaznamenej.

b) dvojice:

Porovnejte ve dvojici s kamarádem, jak působila skladba na něj, jaké hudební nástroje v ní slyšel. Podtrhněte, co jste měli společného.

c) šestice:

Najděte si ještě další dvě dvojice, vytvořte šestici. Navzájem si popovídejte, jak na vás skladba působila, k jaké

příležitosti by se mohla hrát, a zkuste společně rozřadit hudební nástroje do skupin.

d) společná sumarizace na tabuli:

Šestice sdělují, k jaké příležitosti by skladbu nechali hrát, jaké vytvořily kategorie hudebních nástrojů. Následoval by opakovaný poslech.

Při společné sumarizaci žáci navrhovali, že by hudbu nechali hrát „při plesech na zámku, při slavnostních událostech, pro obveselení...“ Skladba na ně působila „vesele, hravě, slavnostně, působivě, radostně“. Nakonec žáci společně pojmenovali několik skupin hudebních nástrojů. Jmenovali např. nástroje dechové, bicí, smyčcové. (Učitel poznatky shrne a upřesní rozdělení hudebních nástrojů do nástrojových skupin.)

2. UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU

Žáci zůstanou v šesticích (domovská skupina) a každý z nich si vylosuje jedno ze zadání:

1. hudební nástroje dechové dřevěné;
2. hudební nástroje dechové žestové;
3. hudební nástroje bicí;
4. hudební nástroje strunné smyčcové;
5. hudební nástroje strunné ostatní (drnkací, klávesové...);
6. obrázky hudebních nástrojů a poslechové ukázky.

Poté se žáci seskupí do šesti expertních skupin (jedničky k sobě, dvojky k sobě...). Každá skupina dostane studijní materiál – informační listy o hudebních nástrojích a má z něj vybrat informace o svém tématu (jaké nástroje do skupiny patří, co je pro ně charakteristické z hlediska vzhledu, zvuku, jak se na ně hraje apod.). Informace mají žáci zpracovat tak, aby je mohli předat svým kolegům v domovské skupině.

Odlisný úkol má expertní skupina s úkolem č. 6. Zde mají žáci též k dispozici informační listy o hudebních nástrojích, ale také obrázky hudebních nástrojů a vybrané hudební nástroje. Mají za úkol rozřadit obrázky do jednotlivých skupin hudebních nástrojů a ke každé skupině vybrat hudební nástroj, který k ní patří a pokusit se na něj zahrát alespoň nějaký zvuk (popř. se domluvit s někým ze třídy, kdo nástroj přinesl a umí na něj hrát, aby jeho zvuk předvedl při společné závěrečné prezentaci).

Z expertních skupin se žáci vrátí do své domovské skupiny a prezentují postupně všichni své téma ve skupině. Žáci z expertní skupiny č. 6 předvedou své skupině rozřazené obrázky.

Nakonec si společně všichni vyslechneme ukázky zvuků hudebních nástrojů, které vybrala skupina č. 6.

3. REFLEXE

Tvorba hudebního příběhu

Žáci mají v šestici vytvořit jednoduchý hudební příběh (beze slov) pouze s využitím hudebních nástrojů – jejich charakteristického zvuku (zvukomalba, poloha hudby – tónů, pohyb tónů, barevný kontrast, dynamický kontrast atp.).

Následuje prezentace příběhů a diskuse o tom, jak se komu příběh povedl, jestli se k němu hodil hudební nástroj apod. Nejčastěji žáci použili do svých příběhů dřívka, flétnu, buben, kytaru. Příběhy byly ve většině případů o setkání a rozhovoru dvou až čtyř hudebních nástrojů.

V úplném závěru shrneme práci pomocí metody pětilístku. Žáci mají odpovídat na list papíru na otázky. Odpovědi píšou pod sebe a zarávnávají je z praktického důvodu na střed (díky tomuto zarávnání vznikají ze slov vizuálně zajímavé tvary, zároveň se v nich žáci lépe orientují):

1. Napište, jaké bylo téma dnešní hodiny.
2. Jaké jsou hudební nástroje? Napiš dvě podstatné vlastnosti.
3. Co dělají hudební nástroje, co se s nimi děje? Napiš tři slova.
4. Vytvořte větu ze čtyř slov o hudebních nástrojích, která přesněji vymezí tento pojem.
5. Jedním slovem vyjádři, co si představíš, když se řekne hudební nástroj (synonymum, metafora).

Příklad jednoho z pětilístků, který žáci vytvořili:

HUDEBNÍ NÁSTROJE
 strunné dechové
 hrají cinkají pískají
 Hudebních nástrojů je hodně.
 hudba

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	1. stupeň – 2. období (5. ročník)
Dílčí cíle dané aktivity	<ul style="list-style-type: none"> ■ základní informace o hudebních nástrojích ■ barva tónu ■ třídění hudebních nástrojů ■ využití dosavadních znalostí a dovedností ■ pozorné vnímání poslouchané skladby/úryvku – interpretace hudby ■ čtení s porozuměním
Integrace vzdělávacího obsahu z jiných vzdělávacích oborů, resp. průřezových témat	Český jazyk a literatura Dramatická výchova
Didaktická povaha příspěvku	Osvojení dovednosti, propojení osvojené vědomosti a dovednosti
Organizační forma výuky	Skupinová, individuální
Vyučovací metoda	Aktivizující – diskusní, inscenační Komplexní – kritické myšlení – třífázový model učení – EUR, skládačkové učení, metoda pětilístku
Předpokládaný časový nárok	2 vyučovací hodiny
Nutné pomůcky a prostředky	<ul style="list-style-type: none"> ■ hudební nástroje, které přinesou žáci ■ hudební nástroje (zastoupení všech skupin hudebních nástrojů) ■ obrázky hudebních nástrojů ■ hudební ukázka – Ottorino Respighi – Antické tance a árie pro loutnu (volná transkripce pro orchestr) – Suite II – Bernardo Gianoncelli, detto Il Bernadello: Bergamasca (1650) Allegro ■ osmisměrka pro každého žáka ■ informační listy o hudebních nástrojích
Informační zdroje	PILKA, J. <i>Hudební kaleidoskop</i> . Praha: Panton, 1972. VRKOČOVÁ, L. <i>Slovníček základních hudebních pojmů</i> . Praha: Vydáno vlastním nákladem, 1996.

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/245/1164>

Některé další články na téma Umění a kultura – Hudební výchova:

NADEŽDA KADLECOVÁ	Hudba nám pomáhá žít
JEANETTA MACHOVÁ	Netradiční využití PET lahví
JARMILA ZAVŘELOVÁ	Dvořáková – Hudba – hluk = závislost – kult
ILONA KOMÁRKOVÁ	Hran na flétnu jako zájmová činnost ve školní družině
VERONIKA ČÍŽKOVSKÁ	Pracovní listy ve výuce – téma Mozart

JAK SE BARVY POTKÁVAJÍ – NIC NENÍ NEMOŽNÉ

Autor: Jiřina Kelymanová

O tom, že barvy hrají v životě lidí velkou roli, není třeba dlouho hovořit, reklama rafinovaně využívá jejich účinku a symboliky, životní styl přináší požadavky na vzhled člověka, interiér, design, architekturu, u mnohých druhů výrobků zajišťuje jejich barva lepší prodejnost.

Všude kolem nás hraje barva svoji roli a je třeba, abychom se ji naučili vnímat a v možnostech jejího užívání se uměli orientovat. Každý z nás se jednou ocitne před rozhodnutím, jaké barvy má volit na oblečení, aby mu to slušelo, jak má barevně vyladit svůj interiér, aby se dobře cítil. Se znalostmi a dovednostmi získanými z tvůrčích činností založených na experimentování s barvou to budou mít žáci v životě lehčí, než ti, kteří při výtvarné výchově používají pouze "hotové barvy" ze sady temperových barev a podle pokynů nebo předlohy jimi vykrývají plochu.

Barva a její volba ve vztahu k nám by neměla být v životě problémem, ale jeho milou a samozřejmou součástí. Výtvarná výchova by měla poskytnout co nejvíce příležitostí setkávat se s barvou touto cestou a nabídnout žákovi co nejvíce prostoru pro aktivní činnosti a vlastní vyjádření.

Osobnostní a sociální výchova pro mne osobně znamená důležitou součást základního vzdělávání. Mnoho pedagogů na různých stupních škol čím dál tím častěji řeší vztahové problémy mezi žáky na úkor vzdělávání. Vhodně a zodpovědně realizovaná Osobnostní a sociální výchova tak může pomoci leckterým problémům předcházet. Být si vědom svých schopností, znát svoji hodnotu, umět přijmout svoji roli v pracovním týmu, umět konstruktivně a nekonfliktně spolupracovat – to vše jsou dovednosti, vědomosti a znalosti, které se mohou zúročit při činnostech ve výtvarné výchově. Metody OSV tak mohou podpořit rozvíjení kreativity žáků, jejich vnímavost i utváření vzájemných vztahů důležitých pro tvůrčí atmosféru, komunikaci a spolupráci.

1. LEKCE

Ze tří základních barev Remacol a barvy Eternal měli žáci ve skupině (systém sestavení skupin může být různý – např. podle měsíců či dne v týdnu, dle data narození žáků, podle znamení zvěrokruhu, podle preference určité barvy) za úkol namíchat barvy tak, aby jejich mícháním vytvořili barevné přechody od červené přes oranžovou, žlutou, zelenou, modrou a fialovou opět k červené. Skupina se musela už před začátkem práce dohodnout, jak bude postupovat, aby dosáhla stanoveného cíle – podvojně barvy budou mezi základními vytvářet co nejplynulejší pře-

chod (např. červená-červenooranžová-oranžová-žlutooranžová); barvy jsme sestavovali do kruhu.

Zpočátku můžeme žákům pomoci dát barvy na misky (bílý Eternal přidáváme proto, abychom barvy Remacol "vyplnili", nikoli zesvětlili, stačí tedy jen málo, akrylová složka zajistí i to, že barvy se nebudou sít rat. Pracujeme na připravené kruhové kartony.

Abychom ušetřili čas, zadáme jasnou instrukci – barvy nanášíme jen po obvodu kruhu, na tabuli nebo balicí papír můžeme načrtnout schéma, jednotlivé díly jsou pole pro namíchané barvy, které tvoří přechod mezi barvami základními. První skupina namíchané barvy oddělovala, druhá se snažila vytvořit co nejplynulejší přechod.

2. LEKCE

Skupiny si pro svou činnost vyberou z přichystaných kartonů různých velikostí a formátů a pokusí se barvy přenést pomocí štětců, papírových špachtlí, houbiček, obtiskem, cákáním a dalšími objevenými způsoby na plochu. Současně si sdělují dojmy, jak na ně barvy působí, co pro ně mohou znamenat a společně hledají pro malbu název, se kterým by souhlasila celá skupina. Mluví skupiny pak ostatním spolužákům z jiných skupin práci představí. Komentář má přiblížit i postup, jakým práce vznikala, i důležité body diskuse. Ostatní pak mají možnost se ke způsobu prezentace vyjádřit.

Může se stát, že se žáci v rámci jedné skupiny budou mezi sebou dohadovat, proč na ploše nejsou jasné barvy, ale výsledek spíše připomíná "kaluž". Toto je cenný moment, protože svoji nespokojenost mohou vložit do názvu a mohou hledat důvod, proč se tak stalo, čímž získávají další poznatky o barvách, otevřít i problematiku teplých a studených barev a symboliku barev v našem kulturním prostředí. Pro srovnání můžeme volit i vhodné ukázky uplatnění barvy na reprodukcích konkrétních uměleckých děl.

Chceme-li se při vedení práce skupiny zaměřit i na OSV, je důležité, abychom navodili situaci spolupráce i vhodnými otázkami:

Dohodli jste se, co budete dělat? Vyhodnotili jste návrhy všech členů skupiny? Dostali svoji příležitost všichni? Pokud ne, proč? Co bylo nejdůležitější, aby skupina dosáhla cíle? Co pozitivního se dá říci o práci ostatních? Co nového jste při práci poznali?

3. LEKCE

Pokud máme ještě čas, můžeme v práci pokračovat a zúročit tak získané poznatky a dovednosti při indi-

viduální práci, která je příležitostí k hledání vlastního řešení, avšak jako jedné části celku.

Na připravené tvrdší kartony se každý žák sám pokusí namalovat barvami, které ještě zbyly na paletě, as-

poň 3 kružnice tak, aby byly co největší, neprotínaly se a celá plocha kartonu byla pokryta barvou. Podle počtu dětí můžeme malby postupně přiřazovat vedle sebe a nacházet tak jejich vzájemné vztahy.

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	ZŠ – první období
Dílčí cíle dané aktivity	Žák rozeznává a porovnává barvy na základě prakticky prověřených znalostí o barvách, získaných dovednostech při jejich míchání, rozlišuje barvy základní, podvojně, teplé a studené, při experimentu nachází další možnosti, pojmenovává postupy a nové poznatky, osvojuje si vnímání uměleckého díla.
Integrace vzdělávacího obsahu z jiných vzdělávacích oborů, resp. průřezových témat	Kooperativní učení rozvíjí individuální dovednosti při kooperaci (seberegulace, schopnost komunikovat, pracovat směrem ke společnému cíli, organizovat postup práce, přijmout roli, eticky zvládat konkurenci dalších skupin).
Didaktická povaha příspěvku	Záznam odučené jednotky
Organizační forma výuky	Vyučovací jednotka (dvouhodina, případně dvě až tři jednohodinové jednotky)
Vyučovací metoda	Kooperativní učení
Předpokládaný časový nárok	2 – 3 vyučovací hodiny
Nutné pomůcky a prostředky	Barvy Remacol – žlutá, červená, modrá, barva Eternal – bílá (lesk), kruhové papírové talíře, kartony velikosti přibližně A3 a větší (mohou být předem upraveny válečkem – bílé), kartónové proklady mezi CD, štětce ploché – různé šířky, umělohmotné misky na míchání barev, 4 naběračky na barvu, nádoby na vymývání štětců, hadřík.
Informační zdroje	PLESKOTOVÁ, P.: Svět barev. Praha: Albatros, 1987. KASÍKOVÁ, H.: Kooperativní učení, kooperativní škola. Praha: Portál, 1997. PIOJAN, J.: Dějiny umění 9, 10. Balios Knižní klub, 2000. Některé další reprodukce – www.google.com – obrázky

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/245/1164>

Některé další články na téma Umění a kultura – Výtvarná výchova:

RYAN O'ROURKE	Různé podoby krajiny
SIMONA SVATOŠOVÁ	Barva, dekor, textura jako inspirace
JANA RANDÁKOVÁ	Maturitní práce
VĚRA UHL SKŘIVANOVÁ	Obraz jako prostředek k získávání kompetencí – 1. část
SIMONA SVATOŠOVÁ	Koruna – objekt, objekt – koruna

ČLOVĚK A ZDRAVÍ

PRVNÍ POMOC A OCHRANA ČLOVĚKA ZA MIMOŘÁDNÝCH UDÁLOSTÍ

Autoři: Lumír Kozubík

Projekt je určen žákům středních škol. V našem případě do něj jsou zapojeni žáci 1. – 3. ročníku gymnázia. V každém ročníku se žáci do projektu zapojují jiným způsobem (viz organizace). Zvyšující se nároky na žáky korespondují s postupným rozšiřováním a prohlubováním osvojovaných poznatků a dovedností.

Hlavní organizátor (1 učitel):

- zajistí potřebné prostory (pozor na mokrou variantu)
- zvolí z řad učitelů vedoucí stanoviště
- pokud je to možné, zabezpečí spolupráci s rychlou záchrannou službou, Červeným křížem apod.
- zorganizuje první setkání žáků 3. ročníku
- koordinuje přípravu, vlastní akci a její hodnocení

Vedoucí stanoviště (10 učitelů):

- velmi citlivě řídí přípravu 2 – 3členných skupinek žáků 3. ročníku (poukazuje na zdroje informací, navrhuje varianty, podporuje nápady žáků...)
 - dohlíží na vlastní průběh činností na stanovišti
 - hodnotí svoji skupinu (přípravnou i prezentační část)
 - podílí se na tvorbě testu pro žáky 2. ročníku
- Pracovníci rychlé záchranné služby, Červeného kříže apod.
- spolupracují s žáky na praktických stanovištích

Pomocní organizátoři (ostatní volní učitelé):

- vypomáhají vedoucím stanoviště
- personální záloha pro operativní řešení neočekávaných situací

Žáci 1. ročníku (50 – 60 žáků):

- jednotlivými stanovištěm procházejí přibližně v 10členných skupinách – získávají základní znalosti a dovednosti

Žáci 2. ročníku (50 – 60 žáků):

- jednotlivá stanoviště procházejí přibližně v 10členných skupinách – procvičují základní dovednosti a získávají rozšiřující znalosti
- osvojené znalosti si ověřují prostřednictvím písemného testu

Žáci 3. ročníku (50 – 60 žáků):

- ve 2 – 3členných skupinách se asi měsíc předem připravují na vedení přiděleného stanoviště

- vedou své stanoviště (pokládají otázky, ukazují postupy, vysvětlují problematiku, diskutují o problému s mladšími žáky)

PŘÍPRAVA

V dostatečném předstihu zajistí hlavní organizátor potřebné prostory. Ideální je velký park se stromy, hřištěm, lavicemi a stoly. Ale vše se dá zorganizovat na školním hřišti nebo v případě špatného počasí v tělocvičně, na chodbách školy či ve třídách.

Asi měsíc před akcí zvolí hlavní organizátor 10 vedoucích stanovišť z řad učitelů. Ti si vyberou jedno z 10 připravených témat. Každé téma obsahuje dvě úrovně informací a dovedností, základní a rozšiřující.

Hlavní organizátor svolá žáky 3. ročníku. Vzhledem k tomu, že již z minulých ročníků základní organizaci znají, stačí pouze vysvětlit případné drobné změny či novinky letošní akce. Žáci vytvoří do 20 dvou až tříčlenných skupinek a každá skupinka si vybere jedno téma (2 skupinky mají vždy stejné téma). Podle témat sdělí hlavní organizátor skupinkám jejich vedoucí a dá jim za úkol, aby se s nimi co nejdříve setkali.

V měsíci příprav se scházejí již jen skupinky se svými vedoucími a pracují na prezentaci svého tématu, které v den „D“ ve dvou úrovních předvedou mladším žákům. Pro žáky 1. ročníku připravují základní informace a dovednosti ke svému tématu. Žáci prvního ročníku vše uslyší pravděpodobně poprvé, proto musí být sdělení jednoduché a názorné. Pro žáky 2. ročníku připraví kombinovanou prezentaci. Ta se skládá z diskuse o základních znalostech a z předání rozšiřujících informací a dovedností. Diskuse slouží k zopakování loňské látky a žáci třetího ročníku si musí být ve svém tématu hodně jistí, neboť otázky mohou být velmi nevyzpytatelné. Vedoucí se snaží při přípravách citlivě směřovat své dvě skupinky. Poukazují na různé zdroje informací, navrhují varianty vlastní prezentace na stanovišti, podporují nápady žáků... Vedoucí se také snaží, aby jeho dvě skupinky pracovaly každá samostatně.

Při přípravě drobných pomůcek a ostatního materiálu bývají žáci velmi samostatní. Samozřejmě pokud přijdou se smysluplným nápadem, vedoucí akce vždy rád vypomůže. My při této akci využíváme dobrých kontaktů v Červeném kříži. Vždy nám poskytnou dvě

cvičné figuríny sloužící k nácviku umělého dýchání a nepřímé masáže srdce, a když to situace umožní, je k nahlédnutí i jeden z jejich vozů.

Přibližně týden před konáním akce vyvěsí hlavní organizátor program celého dne. Třídní učitelé 1. a 2. ročníků s ním seznámí svoji třídu. Hlavní organizátor průběžně kontroluje stav připravenosti programů jednotlivých skupin, i když při kvalitní práci vedoucích stanovišť to není nutné.

DEN „D“

Začátek akce:

7.15 žáci 3. ročníků a učitelé, trenéři a asistentky, kteří řídí nějaké stanoviště

7.30 žáci 1. a 2. ročníků

1. ročníky:

- rozdělí se do 5 skupin a prochází po skupinách jednotlivá stanoviště dle rozpisu.

2. ročníky:

- rozdělí se do 5 skupin a prochází po skupinách jednotlivá stanoviště dle rozpisu, v následující

hodině TTK (Teorie tělesné kultury – obor TV) nebo TSP (Teorie sportovní přípravy – obor SP) píší test na prověření získaných znalostí.

3. ročníky:

- 7.15 – 8.00 příprava stanoviště;
- 8.00 – 10.00 skupinky ze třídy 3. G řídí jednotlivá stanoviště, třída 3. S se svým třídním absolvují exkurzi v hasičské zbrojnici;
- 10.05 – 12.05 skupinky ze třídy 3. S řídí jednotlivá stanoviště, třída 3. G se svým třídním absolvují exkurzi v hasičské zbrojnici.

HODNOCENÍ

Po skončení akce vedoucí jednotlivých stanovišť předají hlavnímu organizátorovi 3 – 5 otázek na jejich téma a ten z nich vytvoří několik variant testů. Učitelům TTK či TSP 3. ročníků vedoucí předají hodnocení žáků z jejich skupinek a hlavní organizátor předá test učitelům TTK či TSP ve 2. ročnících. Ti toto hodnocení započítají do hodnocení ve svém předmětu.

Tematický obsah

První pomoc	
Stanoviště PP 1	Stanoviště PP 2
Vyšetření dechu, uvolnění a vyčištění dýchacích cest. Masáž srdce a umělé dýchání – každý si prakticky vyzkouší (případně spolupráce dvou osob).	Krvácení: <ul style="list-style-type: none"> ■ druhy ■ zastavení krvácení, tlakové body ■ krvácení z nosu ■ vnitřní krvácení Zasažení elektrickým proudem. Přehřátí a dehydratace.
Stanoviště PP 3	Stanoviště PP 4
Zlomeniny: <ul style="list-style-type: none"> ■ úvod a dělení ■ dolní končetiny ■ paže ■ ruky nebo prstů ■ klíční kosti ■ žeber ■ nosu ■ čelisti ■ pánve Podvrtnutí kloubu.	Stabilizovaná poloha. Srdeční příhody. Zranění hlavy (otřes mozku). Popáleniny, omrzliny, poleptání.
Stanoviště PP 5	
Zásady a cíle první pomoci. Epilepsie. Bezvědomí, mdloby, šok. Náhle stavy při cukrovce. Otravy (požití, plyn). Uštknutí hadem, bodnutí hmyzem.	

Ochrana člověka za mimořádných událostí	
Stanoviště OČ 1	Stanoviště OČ 2
<p>VAROVÁNÍ:</p> <ul style="list-style-type: none"> varovný signál „Všeobecná výstraha“ <ul style="list-style-type: none"> odkdy platí (už neplatí několik signálů, o kterých se učilo dříve) <ul style="list-style-type: none"> jak zní co znamená co uděláte, když ho uslyšíte kdy a jak často se provádí akustická zkouška signál „Požární poplach“ <ul style="list-style-type: none"> jak zní a pro koho je určen <p>EVAKUACE:</p> <ul style="list-style-type: none"> co to je co dělat, když je nařízena evakuace jaké jsou zásady při opuštění bytu v případě evakuace evakuační zavazadlo!!! <p>UKRYTÍ:</p> <ul style="list-style-type: none"> stálé úkryty improvizované úkryty <p>KRIZOVÉ STAVY:</p> <ul style="list-style-type: none"> podle závažnosti a rozsahu mimořádné události se mohou vyhlásit k jejímu překonání krizové stavy, jimiž se zvyšují pravomoci územních správních úřadů a vlády za jakých podmínek se nějaký krizový stav vyhlásí jaké jsou a kdy se vyhlásují <p>Jak se zachovat v případě hrozby nebo vzniku mimořádné události? Jak se zachovat, když obdržíme podezřelou poštovní zásilku (dopis, balíček)? Jak se zachovat při anonymním oznámení o uložení bomby, třaskaviny nebo použití nebezpečné látky? Jak se zachovat při nálezů mrtvých ptáků?</p>	<p>MIMOŘÁDNÁ UDÁLOST:</p> <ul style="list-style-type: none"> co to je druhy (příklady) <p>INTEGROVANÝ ZÁCHRANNÝ SYSTÉM:</p> <ul style="list-style-type: none"> co to je základní složky <p>ŽIVELNÍ POHROMY</p> <p>POŽÁRY</p> <p>POVODNĚ A ZÁTOPY:</p> <ul style="list-style-type: none"> stupně povodňové aktivity povodně v ČR (červenec 1997, srpen 2002) <p>SESUV PŮDY (LAVINY)</p> <p>ATMOSFÉRICKÉ PORUCHY</p> <p>ZEMĚTŘESENÍ:</p> <ul style="list-style-type: none"> makroseizmické stupnice
Stanoviště OČ 3	Stanoviště OČ 4
<p>HAVÁRIE:</p> <ul style="list-style-type: none"> manipulace s hořlavinami postup při úniku jedovatých látek (amoniak, chlor) – místa využití těchto plynů uvést příklady hořlaviny, výbušných plynů, toxických látek 	<p>RADIAČNÍ HAVÁRIE JADERNÝCH ENERGETICKÝCH ZAŘÍZENÍ:</p> <ul style="list-style-type: none"> jaderné elektrárny v ČR jaderná elektrárna versus ostatní zdroje elektrické energie zóna havarijního plánování radiační nehoda, radiační havárie nejdůležitější opatření k ochraně obyvatelstva bezprostředně při vzniku radiační havárie – varování, ukrytí, jódová profylaxe a evakuace prostředky improvizované ochrany osob v radioaktivně, chemicky a biologicky zamořeném prostředí

Topografie
Stanoviště T 1
Práce s mapou a buzolou. Čtení z mapy.

Do projektu je integrován vzdělávací obsah výchovy ke zdraví.

MEZIPŘEDMĚTOVÉ VAZBY A PŘESAHY

- Biologie – první pomoc, kosterní, dýchací a cévní soustava (3. ročník)
- Zeměpis – fyzická geografie, globální problémy (1. ročník), ČR mikroregion Českobudějovicko (3. ročník)

INTEGRACE PRŮŘEZOVÝCH TÉMAT

- Osobnostní a sociální výchova – morálka všedního dne, efektivní řešení problémů, spolupráce a soutěž.

ROZVOJ KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ

Kompetence k učení:

- učitel navozováním problémů zapojuje žáky do

získávání informací potřebných k jejich řešení (měsíční příprava prezentace, spolupráce v rámci 2 – 3 členné skupiny a spolupráce s vedoucím stanovištěm)

- učitel vytváří značné příležitosti pro prezentaci znalostí a dovedností žáků (předvedení vlastní prezentace připravené pro mladší žáky)

Kompetence k řešení problémů:

- učitel vede žáky k tomu, aby k řešení problému docházeli vzájemnou spoluprací, využitím zkušeností z jiných předmětů.

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	Gymnázium
Dílčí cíle dané aktivity	<p>Kompetence k učení:</p> <ul style="list-style-type: none"> učitel navozováním problémů zapojuje žáky do získávání informací potřebných k jejich řešení učitel vytváří značné příležitosti pro prezentaci znalostí a dovedností žáků <p>Kompetence k řešení problémů:</p> <ul style="list-style-type: none"> učitel vede žáky k tomu, aby k řešení problému docházeli: <ul style="list-style-type: none"> vzájemnou spoluprací využitím zkušeností z jiných předmětů
Integrace vzdělávacího obsahu z jiných vzdělávacích oborů, resp. průřezových témat	OSV: <ul style="list-style-type: none"> Morálka všedního dne Spolupráce a soutěž
Přínos PT k rozvoji osobnosti žáka	Rozvíjení sociálních dovedností – rozhodnost, pohotovost, obětavost, efektivní komunikace
Mezioborové přesahy a vazby	Zeměpis Biologie
Organizační forma výuky	Projekt

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/387/1791>

Některé další články na téma Člověk a zdraví – Vztah ke zdraví:

SVATAVA ROZSYPALOVÁ

Výchova ke zdraví a Tělesná výchova

PAVEL MOTYČKA

Seznamovací tábor

OLYMPIJSKÁ VÝCHOVA – OLYMPIJSKÉ TESTY A OLYMPIJSKÉ DNY

Autor: Zdeněk Mikeš

Příspěvek vychází z činnosti předmětové komise tělesné výchovy Gymnázia Jana Opletala Litovel ve snaze o rozšíření znalostí žáků v teoretické rovině olympismu a sportu a vytvoření napodobivého modelu olympijských her ve formě olympijských dnů v závěru školního roku. Text byl konzultován se všemi členy předmětové komise a doplněn a upraven podle připomínek.

Olympismus je nesporným fenoménem v dnešním světě sportu a dnes i v globálním měřítku, a to již od doby svého vzniku na konci devatenáctého století, kdy byly oživeny tradice antických olympijských her. Odkaz antiky je stále živý a navazovali na něj i takoví velikáni naší historie, jakými jsou bezesporu Jan Amos Komenský a Miroslav Tyrš.

V tomto článku vycházíme z přesvědčení, že i v našem školním vzdělávacím programu má olympijská výchova své místo v oblasti tělesné výchovy.

VÝZNAM OLYMPIJSKÝCH TESTŮ

Navazujeme na učební látku dějepisu, kterou rozšiřujeme o konkrétní údaje týkající se olympijského hnutí. Využíváme tzv. olympijských testů, které byly vytvořeny k předcházejícím olympijským hrám v roce 2004 a byly uvedeny ve školním sportovním časopise Gsport jako pomůcka pro získání základní orientace v této tematice. Začínáme vytvářet novou verzi testů pro olympijské hry v roce 2008, které začneme uvádět v Gsportu od podzimu roku 2007. Smyslem těchto testů je seznámení žáků s olympijskou tematikou formou zábavnou a zároveň soutěžní. V roce minulých olympijských her se tohoto testu zúčastnili všichni žáci naší školy písemnou formou soutěže dvojic a o prvenství pak soutěžili žáci nejuspěšnější třídy. Vítězná dvojice byla odměněna. Výsledky testů, po předběžné přípravě žáků, ukázaly užitečnost této soutěže.

OLYMPIJSKÉ TESTY A KLÍČOVÉ KOMPETENCE

Olympijské testy přispívají k osvojení kompetencí k učení vlastním učením v individuální podobě i při základní skupinové jednotce ve dvojicích, kde se testy po deseti otázkách probírají takovým způsobem, že se nejprve dvojice snaží dosáhnout správné odpovědi vyloučením méně pravděpodobných odpovědí a v případě obtížnější cesty pomáhá učitel doplňujícími otázkami, vedoucími ke konečné správné odpovědi. Žáci navazují na poznatky z dějepisu, z vlastního všeobecného přehledu, z četby sportovního i historického textu. V této činnosti jim rovněž napomáhá formou doporučení jejich vyučující tělesné výchovy, případně ostatní testům naklonění vyučující, bez ohledu na vlastní aprobaci. Kompetence sociální a personální rozvíjejí žáci při práci v týmu uplatněním svých individuálních schopností a vědomostí a platí to v plné míře i v přípravě olympijských dnů, kde se týmová práce uskutečňuje v rovině součinnosti mezi vyučujícími tělesné výchovy, mezi vyučujícími, kteří mají blízko k realizaci olympijských testů i olympijských dnů, tedy blíže sympatizujícími vyučujícími, a v závěrečné fázi přípravy mezi všemi vyučujícími, kteří se podílí na přípravě a provedení olympijských dnů. Ve všech těchto fázích spolupráce

mezi vyučujícími je dbáno na přenášení úkolů na všechny žáky při přípravě úspěšného splnění olympijských testů a odpovídající přípravě olympijských dnů, i když primární roli zde pochopitelně hrají vyučující tělesné výchovy.

Otázka prohlubování klíčových kompetencí je zde velmi široká a složitá, protože bychom mohli najít jak v olympijských testech, tak i v přípravě olympijských dnů řadu momentů, které přispívají k osvojení všech skupin kompetencí, od kompetencí k učení až ke kompetencím občanským, a přispívají tak k získávání základů pro celoživotní vzdělávání. Zde záleží na jednotlivých vyučujících tělesné výchovy, případně na ostatních vyučujících, jak si sami využijí tematiky a vlastní činnosti pro rozvoj kompetencí.

OLYMPIJSKÉ TESTY A ODBORNÉ ČASOPISY

Olympijský test byl publikován i v městském časopisu Litovelské noviny po třiceti otázkách ve čtyřech měsících a byly uvedeny i správné odpovědi. Informace o olympijských testech a olympijských hrách byly publikovány i v odborném měsíčníku Tělesná výchova a sport mládeže, ročník 70, 3/04. Inspirací pro olympijské testy se stala brožura "Olympijská výchova – vedomostná súťaž" Slovenského olympijského výboru a Slovenské olympijské akademie autorů Prof. PhDr. Pavola Gleska, CSc. a Mgr. Františka Semana vydaná v Bratislavě roku 1998. Samotní vyučující tělesné výchovy si mohou testy sestavit podle svých potřeb.

OLYMPIJSKÉ DNY

Další formou pro seznámení se s olympijskou problematikou jsou tzv. olympijské dny pořádané v rámci školy a z kladných zkušeností z období minulých olympijských her vycházíme i pro následující školní rok, který se svým závěrem bude téměř dotýkat zahájení příštích OH. Přípravou olympijských testů a pořádáním olympijských dnů ve škole se snažíme zvýšit přitažlivost problematiky pro žáky a dosáhnout jejich vlastní aktivní účasti na tvorbě otázek a organizaci her.

Přípravu olympijských dnů jsme zahájili již ve druhém pololetí školního roku 2003/2004. Po úspěšnostech z tohoto období budeme tématu olympijské výchovy a s ním spojených činností věnovat pravidelně pozornost již od začátku školního roku 2007/2008. Vzhledem k tomu, že řada činností – příprava všech výtvarných složek (vlajky, emblémy, medaile, dresy, tabulky zemí) a rovněž hudebních částí (příprava vstupního pochodu, pochodu pro defilé, olympijské hymny, která bude pro její nedostupnost nahrazena Ódou na radost) – vyžaduje pro úspěšné provedení delší období pro rozhodování žáků, jejich diskuse nad tématy a vlastní provedení přijatých témat.

V předchozím období roku 2004, po projednávání mezi žáky, byla zvolena forma imaginárních států, které si žáci sami vymysleli a k nim přidali i vlastní vlajky, tabulky, emblémy. Z tohoto důvodu nedocházelo ke zvolení jedné země více třídami, protože všechny byly originální. Po zkušenostech z minulého období necháme žáky rozhodnout mezi imaginárními státy a skutečnými státy. Druhá možnost má výhodu v konkretizaci znalostí o určité

zemi a možnosti využití propagace těchto zemí a jejich sportovců v hodinách tělesné výchovy, v dalších předmětech, na třídních nástěnkách a na nástěnkách tělesné výchovy školy. V případě výběru dvou konkrétních zemí stejnou třídou si sami žáci zvolí formu rozhodování. Ve všech činnostech, spojených s přípravou soutěžení v olympijských testech a s přípravou olympijských dnů, budou formou porad a konzultací připravovat jednotlivé akce členové Školního sportovního klubu Asociace školních sportovních klubů České republiky a také školního studentského klubu Párátka. Motivační úlohu budou opět hrát vyučující tělesné výchovy a rovněž vyučující výtvarné výchovy a hudební výchovy. Tito vyučující budou konzultační formou rovněž dohlížet na vhodnost rozhodnutí a zvolený postup při konzultacích.

OLYMPIJSKÉ DNY A KLÍČOVÉ KOMPETENCE

Při těchto činnostech se tvoří a posilují kompetence k řešení problémů, zejména rozpoznání problémů, jeho členění na segmenty a schopnost navrhování postupných kroků při řešení stanovených úkolů. Rozvíjí se využívání individuálních schopností a postupně samostatné řešení problémů. Dochází k uplatňování základních myšlenkových operací (srovnávání faktů a jejich třídění), ale rovněž se vytváří prostor pro fantazii, intuici a představivost při řešení problémů ve všech činnostech spjatých s přípravou olympijských dnů.

Dále se rozvíjejí další kompetence (kompetence k učení, zejména motivační charakter činnosti, kompetence komunikativní uplatněním tvořivých dostupných prostředků komunikace vhodných pro zvolené činnosti formou debaty, ankety, využívání již osvojených komunikačních kompetencí).

V celém procesu přípravy olympijských dnů i přípravy sportovní se rozvíjejí kompetence sociální a personální posuzováním reálných fyzických a duševních možností, schopností sebereflexe, organizováním společných činností a přijímáním odpovědnosti.

V každé činnosti přípravy olympijských dnů a jejich realizace je množství podnětů na rozvíjení jmenovaných i dalších kompetencí, čímž je tato činnost přínosná i po vzdělávací stránce v rámci tělesné výchovy i dalších zapojených předmětů.

ÚVODNÍ CEREMONIÁL

Všechny žáky jsme v minulém období roku 2004 seznámili se záměry přípravy tohoto modelu a jednotlivé třídy začaly s přípravou svým výběrem státu, který budou reprezentovat, stanovily si, jaké budou mít jednotné oblečení, dresy, zhotovovaly si vlajku a tabulku s názvem státu a rovněž se připravovaly po sportovní stránce podle vypsání disciplin. Vlastní dva olympijské dny byly celoškolské akcí s přizváním veřejnosti časopisem města Litovelské noviny a městským rozhlasem Litovle a byly zahájeny průvodem účastníků s vlajkami a tabulkami států před tribunou a s pozdravem čestné lóži.

Na tribuně v roli předsedy Mezinárodního olympijského výboru byla ředitelka školy, role představitele pořádajícího státu se ujal starosta města Litovle, představitelem předsedy organizačního výboru Olympijských her byl zástupce ředitelky školy. Po defilé států – tříd pronesli

projevy předseda organizačního výboru, předseda Mezinárodního olympijského výboru a olympijské hry, olympijské dny zahájil představitel pořádajícího státu. Olympijskou hymnu zazpíval v náhradní formě pěvecký sbor školy Palora a za jejich tónů byla slavnostně vztyčena přinesená napodobivá olympijská vlajka. Štafeta s olympijským ohněm proběhla městem Litovlí a po přinesení na stadion, kterým je hřiště vedle místní Sokolovny, byl zapálen olympijský oheň přímo na stadionu a vypuštěni holubi, kteří byli připraveni místní organizací svazu chovatelů. Dále se vlajkonosi shromáždili před tribunou a zástupci závodníků a rozhodčích přednesli slavnostní slib. Následovala hymna pořadatelské země, kterou prezentuje hymna naší republiky.

Ceremoniál vychází z olympijského standardu v podmínkách školy. Právě na těchto částech ceremoniálu se dohodli žáci po vzájemné debatě, která se týkala zajištění jednotlivých částí ceremoniálu po stránce obsazení sportovci a také po materiální stránce. V dalším ročníku bude kladen důraz i na olympijskou štafetu, která bude probíhat v okolí města Litovle a námětem je také zapálení olympijského ohně v místě rodiště Jana Opletala ve Lhotě u Nákla. Tímto by se uctila i památka absolventa školy ve spojení s olympijskou myšlenkou. V tomto momentě štafety vzniká možnost určovat trasu olympijské štafety, její obsazení běžci, případně sportovci na kolech, inlinech, skateboardech.

Do obou olympijských dnů jsou zapojeni všichni žáci i vyučující v rolích závodníků, rozhodčích, pořadatelů a v minimální míře jako diváci. Cílem této úvodní části je vytvoření představy o olympijském ceremoniálu napodobivou formou, kde žáci jsou vlastními aktéry a spolu-tvůrci zahájení prvního olympijského dne.

PRŮBĚH OLYMPIJSKÝCH DNŮ

Sportovní část se skládá první den z atletických disciplín, volejbalu a dalších soutěží přiměřených věku a dovednostem žáků. Druhý den se soutěží v plavání v bazénu místní základní školy a v soutěžích ve fotbale, volejbalu, softbale. Při všech soutěžích se pro žáky otevírá prostor účasti a přípravy jako závodníci, kteří reprezentují svou zemi, třídu a mají určitou dobu na přípravu všech sportů a disciplín, které budou provádět. V každém sportu si žáci mezi sebou určí zástupce, závodníky, vytvoří tým hochů i dívek, každý tým si zvolí svého kapitána, plán přípravy, jeho časový harmonogram. Vzhledem k tomu, že žáci svou třídu (zemi) budou reprezentovat ve více disciplínách, je zapotřebí stále vzájemné spolupráce, koordinace činností v jednotlivých sportech a také kontroly a provádění průběžného zjištění stavu tréninku. Vytváří se ovzduší vzájemného respektování, vzájemné pomoci a nutnosti tolerance různých týmů v jednotlivých sportech.

Po ukončení všech soutěží jsou vyhlášovány výsledky jednotlivých sportů a disciplín a první tři soutěžící v pořadí jsou odměněni symbolickými medailami, které vznikly v keramické dílně kabinetu výtvarné výchovy školy. Medaile vznikají v hodinách výtvarné výchovy. Totéž platí pro vyváření sportovních emblémů, znaků a maskotů se vztahem k olympijským hrám.

Vyučující výtvarné výchovy říká:

"Celé tvůrčí činnosti předchází motivace. S žáky i

poovídáme o sportu, o sportovních událostech, sportovcích a oblíbených sportovních disciplínách, o jejich vztahu ke sportu. Nejprve vznikají návrhy medailí (náčrtky). Úkolem je navrhnout jednoduchý, stylizovaný motiv do geometrického tvaru (nebo variace na jednoduchý tvar), který by charakterizoval danou akci, případně se zvolí i možnost práce s písmovým prokem, s číslicemi. Při těchto fázích tvorby olympijské symboliky a medailí pro naše hry se na tvorbě podílí všichni žáci formou debaty a vlastních návrhů. Potom následuje realizace v keramické dílně. Žáci získávají zkušenost při práci s materiálem a uvědomují si jeho možnosti. Poté přichází na řadu výběr medailí (rovněž loga, emblémů), které budou realizovány ve větším množství – diskuse se žáky, návrhy, rozhodování po předložení nejvhodnějších medailí, loga a emblémů. Při výběru bereme v úvahu stylizaci, nápad a vytvoření matrice, pomocí které budeme vytvářet otisky dalších medailí. Následuje samotná příprava dostatečného množství medailí. Medaile mají jednotící proek, stejný motiv, liší se však barvou glazury, která označuje pořadí. Příprava a samotná realizace medailí je náročná záležitost nejen po výtvarné stránce, ale vzhledem k množství a materiálu také i časově. Do práce je zapojeno několik tříd vesměs nižšího gymnázia a prvního a druhého ročníku vyššího gymnázia, které se podílejí na jednotlivých úkolech. Tyto činnosti umožňují rozvíjet a uplatnit vlastní vnímání žáka, citění, myšlení, představitelství a kreativitu. Dále při realizaci dodržujeme daný technologický postup. Podporujeme kreativitní přístup, schopnost společně tvořit a propojujeme vazbu na jiné předměty a tím k vytvoření a posilování kompetencí k řešení problémů, komunikativních kompetencí a rovněž kompetencí sociálních a personálních.”

Závěrečný ceremoniál na závěr druhého olympijského dne zahajuje nástup závodníků, žáků, následuje spuštění olympijské vlajky, která je symbolicky předána předsedou Mezinárodního olympijského výboru starostovi současného pořadatelského města a jím starostovi pořadatelského města příštích olympijských her. Olympijské dny jsou celoškolní akcí, které se zúčastní všichni žáci.

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA

V rámci uvádění olympijských testů a při přípravě olympijských dnů a jejich realizaci je naplňován obsah průřezového tématu Výchova k sociálním dovednostem v tematickém okruhu Poznávání a rozvoj vlastní osobnosti (můj vztah k lidem, moje hodnotové žebříčky, co mohu a co chci udělat pro svůj osobní rozvoj), rovněž je integrováno průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, kde je možnost využití tématu nepřeborně široké, protože lze využít řadu tematických okruhů průřezového tématu – např. Co je to Evropa s podtématem Velcí Evropané, kde lze uvádět české i československé sportovce z různých sportů z hlediska aktuálního, ale je zde možnost uvádět jména i z hlediska dějin československého sportu od prvních našich olympijských vítězů (přes Emila Zátopka, Věru Čáslavskou až po Jana Železného). Dále lze využít i podtéma Významné světové a evropské

osobnosti v českém prostředí jako trenéři, v tematickém okruhu Češi v evropských procesech – podtéma Významní Evropané českého původu – je možné využít všech předcházejících osobností a doplnit je například o české občany sportovce v zahraničí.

Výběr sportovních vzorů spočívá u vyučujícího tělesné výchovy v jeho erudici, jak s nimi dokáže působit na žáky. U každého olympijského vítěze, včetně těch nejslavnějších, je bezpočet možností seznámení s jejich osobnostmi a zejména s jejich přístupem k životu a sportovnímu tréninku obecně s nutným vyzdvížením jejich morálně volních vlastností, od cílevědomosti, pravidelnosti, houževnatosti, vytrvalosti až k hrdosti na reprezentaci vlastní země, hrdosti na českou vlajku a hymnu. Uvádění vhodných příkladů a výchovných momentů by vydalo na samostatnou knihu a tělocvikáři jsou jistě schopni je použít v dostatečné míře.

OČEKÁVANÉ VÝSTUPY

Očekávané výstupy u žáků se projevují v aktivním naplňování olympijských myšlenek jako projevu obecné kulturnosti, v přípravě školní akce – olympijských dnů a soutěží olympijských testů, v respektování pravidel osvojovaných sportů – v tomto případě ve sportech, které budou zařazeny do programu olympijských dnů (atletika, volejbal, kopaná, basketbal, softbal, plavání) – a v souvislosti se spoluúčastí na organizaci, s aktivní sportovní účastí a s působením ve funkci spolurozhodčích. Dále také v souvislosti se zaznamenáváním pohybových výkonů, zpracováním naměřených dat, jejich vyhodnocením a prezentací ve školním sportovním časopisu a na sportovních nástěnkách. Obecně pak mezi důležité výstupy patří schopnost respektování práv a povinností vyplývajících z různých sportovních rolí a jednání na úrovni dané role a nedílně spolupráce ve prospěch týmu, družstva – jako organizátor, realizátor přípravy na olympijské dny ve formě pomoci při zhotovování různých symbolů – název státu, vlajka státu, tabulka s názvem státu, oblečení při nástupu, sportovní oblečení, olympijská vlajka, olympijská štafeta, pomoc při přípravě soutěží, funkce pomocných rozhodčích, spojek, pomocníků hlasatelů a rozhodčích u počítačů, výsledkových tabulí a dalších podle momentální potřeby.

OLYMPIJSKÉ DNY A FAIR PLAY

Princip fair play jako pilíř čestného sportovního zápolení se musí prolínat všemi činnostmi při vlastních sportovních kláních, ale rovněž při jejich přípravě, rozhodování, publikování výsledků a vůbec všeho, co se okolo sportování, v tomto případě na školní úrovni, děje. Základ dodržování fair play vychází u olympijských dnů a olympijských testů z dlouhodobého každodenního uplatňování těchto zásad nejen v hodinách tělesné výchovy, ale také při všech sportovních i jiných akcích školy. Od sportovních kursů až po exkurze, od vztahů mezi žáky, ale i učiteli, v běžném životě školy. V hodinách tělesné výchovy vychází jednání z přiměřeného zatěžování žáků, oceňování jejich výkonů a zejména z chování při sportovních kláních v rámci hodin tělesné výchovy. Pro příklady nemusíme chodit daleko, ale je

nutné další formy rovněž vymýšlet a uvádět do školní sportovní praxe.

Samotní žáci musí vidět příklad ve vyučujícím tělesné výchovy, který hodnotí všechny jejich výkony nestranně, vždy spravedlivě, v případě možného omylu je schopen sám přiznat svou chybu a napravit ji ve prospěch případného poškozeného. Všechny výkony mohou být zvýrazněny například spoluúčastí žáků – při měření atletických disciplin v bězích má stopky i jeden či více žáků a výkony jsou posuzovány, případně nepřesnosti u žáků vysvětleny vyučujícím. Totéž platí při skoku dalekém u přesnosti měření výkonu. V hodu granátem a kriketovým míčkem by bylo dobře odstranit měření s přesností na jeden metr položením pásma v sektoru dopadu a poté měřením s přesností na centimetry, nanejvýš na decimetry, protože atletický výkon je vizitou žáka a každé jeho zlepšení, třeba jen o centimetr, se stává puncem zlepšení kvality výkonu.

Při míčových hrách je účinným prostředkem spoluúčast žáků v roli rozhodčího, aby byl schopen vnímat způsob rozhodování a také byl schopen chybný výrok případně opravit.

Všechny zlepšené výkony musí být u žáků oceněny pochvalou od vyučujícího, pochvalou a kladným ohodnocením od spolužáků, případně zveřejněním. Naopak všechny sportovní výkony s projevem hrubosti, nepřiznáním chyby, vědomé nesprávné zvýhodnění při atletice, gymnastice a dalších sportech by měly být okamžitě označeny a vysvětlena jejich nesprávnost.

Olympismus a princip fair play k sobě nerozlučně patří a jejich prezentace žákům je určitě přínosným momentem při jejich výchově, při posilování kompetencí žáků v tom směru, aby se stali moderními lidmi své doby. K tomu snad přispějí i činnosti v rámci olympijských dnů a provádění olympijských testů.

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	Gymnázium
Dílčí cíle dané aktivity	Organizace olympijských dnů, kreativita při přípravě, povzbuzování při volbě a provádění sportovních aktivit
Integrace vzdělávacího obsahu z jiných vzdělávacích oborů, resp. průřezových témat	OSV – poznávání a rozvoj vlastní osobnosti, spolupráce a soutěž MKV – základní problémy sociokulturních rozdílů VMEGS – žijeme v Evropě
Přínos PT k rozvoji osobnosti žáka	V oblasti postojů a hodnot: <ul style="list-style-type: none"> ■ uvědomit si a respektovat přirozenost a hodnotu rozmanitosti projevů života, kultury a každého jednotlivého člověka ■ uvědomit si hodnotu lidské spolupráce ■ být vnímavý ke kulturním rozdílům, chápat je jako obohacení života, učit se porozumět odlišnostem ■ uvědomovat si potřebu a přínos mezilidské soudržnosti a spolupráce ■ vnímat, respektovat a ochraňovat hodnoty světového a evropského kulturního dědictví V oblasti vědomostí, dovedností a schopností: <ul style="list-style-type: none"> ■ směřovat k porozumění sobě samému, vytvářet vyvážené sebepojetí ■ nabytí specifické dovednosti (seberegulační i komunikační) pro zvládnutí různých sociálních situací (komunikačně složité situace, soutěž, spolupráce, pomoc atd.) ■ osvojit si sociální a kulturní dovednosti usnadňující interkulturní a mezinárodní komunikaci
Mezioborové přesahy a vazby	Dějepis, Hudební obor, Výtvarný obor, Výchova ke zdraví
Didaktická povaha příspěvku	Propojení osvojených vědomostí a dovedností
Vyučovací metoda	Komplexní
Předpokládaný časový nárok	Leden – červen
Nutné pomůcky a prostředky	Plátno, barvy na látku, dřevěné tabulky, pochodeň, holubi, vybavení pro organizaci závodů a soutěží
Informační zdroje	DOVALIL, J.: <i>Olympismus</i> . Olympia, Praha 2004. Prof. GLESK, Mgr. SEMAN: <i>Olympijská výchova</i> . SOV, SOA, Bratislava 1998. <i>Malá encyklopedie olympijských her</i> . Olympia, Praha 1981.

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/384/1514>

Některé další články na téma Člověk a zdraví – Tělesná výchova:

ILONA KOLOVSKÁ	Pohybově rekreační přestávky na 1. stupni základních škol
RADKA KALIANKOVÁ	Běžkařská dílna

ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE

CHOV ŽIVOČICHŮ VE ŠKOLE

Autor: Zuzana Pipková

Chov drobných živočichů ve škole lze využít pro výuku a výchovu dětí (kromě přímé výuky chovatelství v rámci oboru pěstitelství a chovatelství) v několika oblastech:

Environmentální výchova – jejím cílem není jen získání teoretických poznatků o stavu životního prostředí, ale hlavně ovlivnění postojů dětí k přírodě. Kontakt s živými tvory vytváří u většiny žáků pozitivní citový vztah k přírodě, buduje úctu k životu; tyto postoje si přenesou i do dospělosti a budou ve svém rozhodování ať už v profesi, či v osobním životě zohledňovat životní prostředí.

- Přírodopis – živočichové jsou názorná pomůcka při výuce zoologie, lze provádět morfologická, etologická pozorování apod.
- Osobnostní a sociální výchova – péčí o živé tvory se děti učí zodpovědnosti, získávají manuální zručnost, učí se spolupracovat, rozdělovat si práci. Přítomnost živého tvora, se kterým se lze mazlit, komunikovat, je blahodárná zvláště pro děti, které mají problémy se zapojením do kolektivu, s prospěchem apod. Získávají sebevědomí, pocit důležitosti, učí se brát ohled na ostatní atd.
- Vytváření pozitivního klimatu v dětském kolektivu – i jeden „třídní“ křeček či želva dokážou udělat ve vztazích divy. RVP řadí chovatelství na 2. stupeň základní školy, péči o zvíře pod dohledem učitele zvládnou však i děti mladší z 1. stupně. Naopak, v mladším věku je snazší děti pro péči o zvířata zaujmout, snáze získávají citový vztah k živým tvorům a ochotněji věnují práci pro školu více času. Na chov zvířat lze napojit řadu aktivit – uspořádáme výstavu zvířat, provádíme po školním zoo, nacvičíme i třeba divadelní představení a vstupně věnujeme na rozšíření tzv. zoo-koutku, děti samy jistě přijdou s mnoha nápady.

Chov drobných živočichů má ve školství dlouhou tradici a zvláště v dnešní přetechizované době, kdy děti mají menší šanci dostat se do kontaktu s reálnou přírodou, je to pro ně velký přínos. Tato práce však zabere více času a energie, než se na první pohled zdá. Zvířata jsou živí tvorové, je třeba jim zajistit trvale a po dlouhou dobu příslušnou péči. Je lépe nechovat zvířata vůbec, než aby děti viděly zvíře zanedbané, trápící se, případně i zbytečně umírající. Doporučuji před převzetím zodpovědnosti za zřízení chovu zvířat na škole zvážit:

- výběr vhodných druhů
- výběr vhodných jedinců a jejich počet
- prostorové možnosti
- finanční možnosti
- organizaci chovu
- časové možnosti
- potřebné pomůcky a vybavení
- postoj vedení školy a ostatních pracovníků ve škole

Správný výběr druhů je pro úspěch chovu klíčový, protože tím lze předejít mnohým pozdějším problémům. Je nutné zohlednit:

- Bezpečnost – chované druhy nesmí děti nijak ohrožovat, tudíž vyloučíme všechny druhy jedovaté, agresivní apod.
- Hygienu – musíme zajistit, aby zvířata žila v čistotě, neobtěžovala pachem apod., pokud nelze umístit živočichy jinde, než ve třídě, kde se učí děti, je nutné zvážit možnost alergií na srst.
- Životní nároky a zvyklosti zvířete – ty musíme pečlivě prostudovat a zajistit mu při chovu dostatečný prostor (doporučuji uvědomit si, pokud pořizujeme mládě, do jaké velikosti daný druh dorůstá – velkým překvapením bývají například leguáni a vodní želvy, kteří z roztomilých drobečků dokážou dorůst značné velikosti), vhodnou potravu apod. Zvážit, kdy je živočich aktivní (křeček, který celý den spí, asi nebude pro děti dostatečně atraktivní), zda je schopen snášet péči dětí (časté rušení, chování, mazlení), zda neobtěžuje přílišnou hlučností, pachem apod.
- Názor dětí – pokud má mít chov živočichů smysl, měly by se na něm děti co nejvíce podílet a mělo by je to bavit. Je nutné znát, kteří živočichové se jim líbí, nepodceňujeme i strach a zábrany dětí (např. mnoho dětí má morální zábrany předkládat plazům živou potravu).
- Pedagogický záměr – s ohledem na výukové cíle lze chovat sezónně živočichy, probírané v přírodopisu nebo v přírodovědě – žížaly, housenky, plže, což není náročné. Pro výchovné cíle jsou ideálními živočichy pro děti hlodavci – lze je hladit, tulit se k nim. Pokud chceme děti vést ke snaze prakticky pomoci ohroženým druhům, doporučuji např. chov malých ježků přes zimu s tím, že na jaře se pustí do přírody (ježek je sice hmyzožravec, ale problémům s kmením živou potravou se lze vyhnout, lze ho úspěšně vykrmít i vařeným masem, konzervami pro kočky apod.).

Lze tedy souhrnně říci, že ideálními druhy pro chov ve škole jsou druhy klidné, s malými nároky na prostor, s denní aktivitou, nenáročné na péči, a které lze přiměřeně ochočít.

Všechna kritéria ideálně splňují pouštní hlodavci (osmák degu, pískomilové, křečci), kteří nejsou nároční na krmění, pití, nepotřebují tak často čistit terárium, protože méně vyměšují. Náročnější na chov jsou již morčata a králíci, ovšem vzhledem k tomu, že jsou větší, lépe se s nimi mazlí apod., tak po nich děti většinou velmi touží a péče o ně není natolik náročná, aby jim děti nezvládly. Z hlodavců jsou nevhodní pro chov ve škole křečkové, jsou to noční zvířata, často koušou; potkani, krysy – děti se jich většinou bojí nebo štítí. Zajímaví pro děti bývají i plazi, tím, že

nemají srst, vyloučíme i problémy s alergiemi. Nesmíme však zapomenout, že chov bývá již náročnější (vyhřívání, osvětlení terária).

Nedoporučuji vůbec chovat hady – dětem většinou vadí předkládat hadovi živou potravu, zvláště pokud jsou to např. křečci z jejich chovu – a často se hadů bojí. Z plazů je vhodný býložravý a dobře ochočitelný leguán (počítejme však s tím, že některé dítě se může nejdříve jeho dračího vzhledu bát, a s tím, že leguáni mohou dorůst značné velikosti), suchozemská želva (počítejme však s její dlouhověkostí). Chov želv bývá popisován jako náročný, ale domnívám se, že správnou péčí lze ve školních podmínkách dobře zajistit. Nedoporučuji chov chameleonů – jsou nároční na podmínky chovu, je třeba je krmit živou potravou (cvrčkové rádi utíkají a ruší vyučování). Děti velmi rády chovají ptáky – doporučuji však nenáročné druhy (andulka, korela, chůvička). Je třeba brát v úvahu, že ve třídě pták často ruší zpěvem a v oddělené místnosti zase trpí nedostatkem podnětů. A také, zda jsme schopni ulovit uprchlíka z klece.

VÝBĚR VHODNÉHO JEDINCE

Je lépe pořídit si mládě (snáze přivykne prostředí a péči dětí, více zaujme, rychle získá lásku dětí). Dáváme přednost zvířeti z domácího chovu (bývá klidnější, zvyklé na člověka). Samozřejmě vždy vybíráme jedince zcela zdravé, klidné, přiměřeně aktivní.

Počet pořizovaných živočichů je limitován časovými, finančními a prostorovými možnostmi. Důležité je zvážit i způsob života daného druhu – zda žije samotářsky (křeček), či ve skupině (osmáci), zda se chová agresivně k příslušníkům svého druhu apod. Lákavé, zvláště pro děti, je pořídit si samečka a samicu. Odchovat mláďata patří ke snům každého dětského chovatele. S mláďaty však bývá problém – kapacita školního chovu je vždy omezená (při výskytu většího počtu jedinců v malém teráriu bývají na sebe agresivní i jinak mírumilovné druhy), děti odmítají svoje milovaná zvířátka prodat, leckterý chovatel pak řeší otázku kam s nimi.

FINANČNÍ MOŽNOSTI

Je nutné si ujasnit, kolik stojí krmivo, terária, kde se finance budou získávat, kolik peněz je ochotno poskytnout vedení školy. Doporučuji do řešení všech problémů zapojit děti – není nic výchovnějšího, než např. shánění financí pro zvířata – lze uspořádat sběr, hledat sponzory, vydávat časopis, uspořádat sbírku, burzu, představení, jarmark, s tím, že výdělek půjde na krmivo a zařízení chovné místnosti. Velké množství peněz se ušetří i při využívání různých neoficiálních kontaktů – na zvířátka chovaná dětmi často lidé nezištně přispějí – hobliny lze získávat od truhláře, seno nebo obilí od nějakého chalupáře, jablka od zahrádkáře apod. Lze samozřejmě využít i školní pozemek, mrkev pro morčátko budou děti pěstovat ochotněji než „jen tak“.

ČASOVÉ MOŽNOSTI

Otázka času, který jsme ochotni péči o živočichy věnovat, je velmi důležitá a limitující. Je žádoucí, aby největší díl péče o zvířata převzaly na sebe děti, ovšem nelze očekávat, že jsou (i na 2. stupni ZŠ) schopny vše zvládnout

samy, podíl práce učitele je nutný. I pokud budeme mít zahrnutu péči o zvířata v úvazku, určitě čas touto činností trávený bude přesahovat počet oficiálně stanovených hodin. Jde totiž o činnost, které je třeba se věnovat vlastně každý den. Je vhodné si i ujasnit, kdo a jak bude o zvířata pečovat, kritická bývají období prázdnin, prodloužených víkendů. Možnosti jsou jen dvě: zajistit systém služeb ve škole (dospělých, nebo větších dětí), nebo si děti musí rozebrat zvířata na prázdniny domů (je nutné vše dohodnout s dětmi a s jejich rodiči). Víkendy nebývají problém, pokud chováme nenáročné druhy a pořídíme si různá pítka apod., zvířata mohou zůstat přes víkend ve škole.

ORGANIZACE CHOVU

Chov živočichů lze organizovat:

- v rámci povinného předmětu na 2. stupni
- jako volitelný, nepovinný předmět
- jako kroužek
- zcela nezávisle na výuce (se skupinou dětí, které to baví, se svojí třídou)

Vše má své výhody a nevýhody. V rámci povinného předmětu alespoň část času věnovaného chovatelství máme v pracovní náplni, alespoň jednou týdně máme skupinu dětí pečujících o zvířata jistou, dovednosti získají všechny děti. Ne všechny to však bude bavit, a pokud je pracovní skupina příliš početná, bude problém všechny zaměstnat. Pokud se starají o zvířata děti z kroužku nebo dobrovolně ve svém volném čase, berou si péči o ně více za svou, věnují tomu více času, více je to obohatí, my nemáme problémy s nucením dětí do práce apod. Pokud chová zvířátka třída jako svoje, mívá k němu větší vztah, lze mít ovšem jen jedno nebo dvě, při větším počtu se smysl třídního maskota ztrácí. Péči o zvíře se v takovém případě samozřejmě nevěnují všechny děti stejně, ale víceméně všechny s ním přijdou do úzkého kontaktu.

PROSTOROVÉ MOŽNOSTI

Zvířata lze chovat přímo ve třídě, kde probíhá výuka, v prostoru třídy speciálně vyhrazeném a odděleném, v kabinetě učitele, ve zvláštní místnosti určené jen pro chov.

Chov ve třídě:

Výhodou je intenzivní kontakt dětí s živočichem, berou ho jako součást třídy, mívají k němu nejsilnější vztah, nejvíce ho poznají, lze ho využít jako učební pomůcku apod. Nevýhodou je, že každý živočich je do jisté míry rušivý element (vydává zvuky, pachy), může rozptylovat pozornost dětí při hodině apod. Největším problémem je hygienická stránka věci – alergie na srst apod. Obtížím lze předejít vhodným výběrem živočicha (akvarijní rybičky, želva), případně projednat umístění zvířete ve třídě s dětmi i s rodiči, což nebývá problém v případě třídy na prvním stupni. Bývá to však problém v učebně přírodopisu na 2. stupni, do které většinou dochází na vyučování více tříd. Pro živočichy může být chov ve třídě výhodný (mají dostatek podnětů, jistotu péče) i nevýhodný (dětí mohou zvíře rušit či poškodit neúmyslně, v případě problémových žáků i úmyslně).

Chov v kabinetě učitele:

Má význam jen pro využití k výuce, kontakt dětí se živočichy je minimální.

Chov živočichů ve speciální místnosti

Výhodou je, že odpadá problémy hygienického rázu (alergické dítě pobyt v místnosti omezi), lze zajistit klid i bezpečí, živočichů je možno mít i více, lze zde vybudovat i pracovní zázemí (pracovní stoly pro děti, prostor pro skladování potravy apod.). Kontakt dětí se živočichy však již není tak intenzivní, jako když je mají k dispozici celý den.

Chov živočichů v odděleném prostoru třídy

Ideální způsob chovu – děti se zvířátky mají častý kontakt, lze zajistit hygienické podmínky ve třídě i bezpečné prostředí pro živočichy. Část třídy lze oddělit prosklenou stěnou, systémem terárií apod.

POTŘEBNÉ POMŮCKY A VYBAVENÍ

Potřebné pomůcky a vybavení závisí na druhu chovaných živočichů, doporučuji prostudovat si příslušnou literaturu. Ale pro chov nenáročného zvířátka, např. morčete, toho není mnoho – postačí dostatečně velké akvárium, podestýlka, boudička, dvě misky. S počtem chovaných jedinců stoupá nárok na prostor, s náročnějšími druhy přibývá potřeb. Pokud zvířátka máme více, je nutné zajistit pro ně speciální prostor, který by měl být

snadno udržovatelný v čistotě. Měli bychom mít přístup k pitné vodě (umyvadlo), možnost vylévat znečištěnou vodu a větrat, přiměřenou teplotu (pozor na přehřívání prosklených prostor), prostory na uskladnění potřeb, zásob krmiva, na terária apod. (vhodný je systém jednoduchých pevných polic).

POSTOJ VEDENÍ ŠKOLY

Postoj vedení školy a ostatních pracovníků k této činnosti nelze podceňovat a nejde jen o poskytnutí financí a potřebného prostoru. Naše práce souvisí s činností ostatních lidí ve škole a nedomnívejme se, že je možné zvládnout chov zvířat, aniž by se dotkl ostatních pracovníků školy. Lze uvést mnoho historek, které jsou zábavné až při vyprávění přátelům, ale při jejich prožívání ne – jak utekl bílý křeček, večer na něj narazila paní uklízečka a velice se lekla; jak utekl králík a okousal kolegyni nádherné sazenice tulipánů; jak zmizel křečík a vyběhl na kolegyni (která se hrozně bojí myši) z odpadkového koše v kabinetě o patro níž; jak se rozsypalo seno na chodbě apod. Buďme rádi, když takové případy budou brát kolegové s nadhledem a sympatiemi.

Stupeň vzdělávání a období vzdělávání	2. stupeň
Rozvíjené klíčové kompetence	Účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce. Přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.
Integrace průřezových témat	Environmentální výchova, Osobnostní a sociální výchova
Mezioborové přesahy a vazby	Přírodopis
Organizace řízení učební činnosti	Skupinová
Organizace prostorová	školní třída, specializovaná učebna
Organizace časová	dlouhodobý projekt (více než 6 měsíců)
Vyučovací metoda	Komplexní
Nutné pomůcky a prostředky	Podle druhu chovaných živočichů (viz text příspěvku)
Použitá literatura a zdroje	SMRČKOVÁ, L. – SMRČEK, M.: Začínáme se zvířaty. 1. ed. SZN, Praha 1990. VERHOEF – VERHALLENOVÁ, E.: Encyklopedie králíků a hlodavců. 1. ed. REBO Productions, Praha 1999; GASSNER, G.: Křečci a křečci. 1. ed. Ottovo nakladatelství, Praha 1999; ALTMANN, F. D.: Morčata. 1. ed. CESTY, Praha 1999; ANDĚROVÁ, R.: Suchozemská želva. 1. ed. Fragment, Havlíčkův Brod 1996; ROGNER, M.: Naše první terárium. 1. ed. Granit, Praha 1997. SOJKA, J.: Korela. 1. ed. Fragment, Havlíčkův Brod 2001. SOJKA, J.: Chůvičky a zebříčky. Fragment, Havlíčkův Brod 2001; GREGER, B.: Akvariální ryby. 1. ed. Ottovo nakladatelství, Praha 1994.

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/260/1817>

Některé další články na téma Člověk a svět práce:

MONIKA MATEJOVÁ	Stolování v restauraci a jídelní lístek
VÁCLAV TVARŮŽKA	Vrtule jako námět pro praktické pracovní činnosti
HANA VOCELKOVÁ	Jaké povolání mají lidé okolo nás?
MILENA TICHÁ	Globalizace a regionalizace světového hospodářství
MILENA TICHÁ	Multikulturní výchova a výchova k evropanství

METODICKÝ PORTÁL
RVP
www.rvp.cz

DIGITÁLNÍ UČEBNÍ MATERIÁLY

<http://dum.rvp.cz>

Poskládejte si svou hodinu ...

esf
Tento projekt je spolufinancován ESF a státním rozpočtem ČR.

– DIGITÁLNÍ UČEBNÍ MATERIÁLY

POSKLÁDEJTE SI SVOU HODINU

Digitální učební materiály jsou novinkou, se kterou se na Metodickém portálu www.rvp.cz potkávají jeho návštěvníci již od 12. prosince roku 2007 na adrese dum.rvp.cz. Metodická podpora prezentovaná dosud především teoretickými a prakticky zaměřenými příspěvky popisujícími osvědčené postupy vzdělávání v jednotlivých vzdělávacích oborech je doplněna novou kategorií příspěvků. Jedná se o garantované materiály,

kteří jsou připravené přímo pro použití ve vyučování. Patří mezi ně pracovní listy, prezentace, audio a video soubory. Digitální učební materiály připomínají kostičky stavebnice, protože i ty jsou dílčí, lze je kombinovat a způsob jejich použití závisí na konkrétním uživateli. Veškeré digitální učební materiály jsou členěné podle konkrétních očekávaných výstupů, jak je definují jednotlivé rámcové vzdělávací programy.

POMOHOU DIGITÁLNÍ UČEBNÍ MATERIÁLY KE ZLEPŠENÍ VÝUKY?

Autor: Peter Sokol

Budeme-li chtít vymezit pojem digitální učební materiály (či elektronické výukové materiály, anglicky Digital learning objects), narazíme na značné množství definic. Mezi nejširší patří vymezení Davida A. Wileyho, který považuje za výukový objekt jakýkoli digitální zdroj, který může být opětovně využit pro podporu vzdělávání.

Pro účely Metodického portálu www.rvp.cz definujeme digitální učební materiály jako elektronicky zpracované soubory připravené přímo pro použití ve vyučování (například pracovní listy, prezentace, audio a video ukázky). Metodický portál www.rvp.cz, který je uskutečňován na základě pověření MŠMT a financován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR, se o sekci věnovanou digitálním učebním materiálům rozšířil v druhé polovině roku 2007. Tato sekce je dostupná na adrese <http://dum.rvp.cz/>.

Digitální učební materiály samy o sobě výuku neovlivní. Způsob jejich použití závisí na konkrétních učitelích, tedy učitelích, a na jejich schopnosti využít tyto materiály smysluplně ve svých vyučovacích hodinách.

Při splnění několika podmínek mohou být digitální učební materiály jedním z prostředků, které mají šanci zkvalitnit výuku a přispět tak k větší efektivitě našeho školství. Tyto podmínky lze shrnout do pojmu „sdílení dobré praxe“. Pokusme se nyní na jednotlivých slovech tohoto pojmu – tedy sdílení, dobré a praxe – nahlédnout na digitální učební materiály dostupné na Metodickém portálu.

SDÍLENÍ

Všechny organizace, školy nevyjímaje, které chtějí

být úspěšné, by se měly rozvíjet v souladu s dobou. Důležitým prvkem je možnost učit se ze zkušeností druhých – tedy tyto zkušenosti sdílet. Pokud mají učitelé možnost navštěvovat vyučovací hodiny kolegů, poskytovat si navzájem výukové materiály, diskutovat o svých výukových postupech, je to jedna z neefektivnějších cest k rozvoji školy. Pokud svou dobrou praxi mohou sdílet učitelé i nad rámec jedné školy, prospěje to celému systému. Internet nabízí pro toto sdílení jedinečnou platformu. Je ale nutné zajistit, aby se v nabízeném prostoru mohl uživatel snadno orientovat.

V případě digitálních učebních materiálů umístěných na Metodickém portálu jsme se rozhodli pro jejich třídění pomocí očekávaných výstupů, jak je definují příslušné rámcové vzdělávací programy. Protože většina rámcových vzdělávacích programů stanovuje očekávané výstupy jako závazné (popřípadě doporučené), musejí z nich při tvorbě svých školních vzdělávacích programů vycházet všichni učitelé a jde tedy svým způsobem o „terminologický slovník“ sdílený v celém českém školství. Výjimku tvoří předškolní vzdělávání, kde bylo po dohodě s experty vybráno dělení podle témat a činností.

DOBŘÉ

Slovo „dobré“ se váže ke kvalitě nabízených digitálních učebních materiálů a především ke způsobu, jak této kvality dosáhnout. Pokusme se tedy stručně popsat cestu od vytvoření konkrétního materiálu k jeho publikaci a následnému užívání.

Digitální učební materiály k nám jednotliví autoři vkládají za honorář, respektive uhrazeny jsou pou-

ze ty materiály, které publikujeme. Každý materiál, který je na portál vložen registrovaným uživatelem, je následně předán recenzentovi příslušného vzdělávacího oboru. Recenzent navrhne daný materiál k publikaci, vrátí jej autorovi k úpravám, případně jej zamítne. Zveřejněny jsou pouze materiály schválené recenzenty.

Po autorech jednotlivých učebních materiálů nepožadujeme jednotnou formu ani styl.

Důraz klademe na různost, protože počítáme s tím, že i naši uživatelé budou různí a každému bude vyhovovat něco jiného. To, že konkrétní digitální učební materiál projde recenzí, automaticky neznamená, že bude použitelný pro každého. Recenzent především posoudí a garantuje jeho obsahovou správnost a didaktickou vhodnost.

K orientaci v kvalitě jednotlivých učebních materiálů by měly napomoci komunitní prvky našich stránek. Registrovaní uživatelé mají možnost každý materiál ohodnotit na pětibodové škále, napsat k němu komentář nebo si jej zařadit do své kolekce. Všichni návštěvníci Metodického portálu si pak mohou hodnocení, komentáře a kolekce prohlédnout a podle toho si materiály vybírat. Využití mohou také statistické údaje evidující četnost stažení jednotlivých materiálů, tedy jakousi jejich popularitu.

PRAXE

Máme-li sdílet příklady skutečné praxe, je nutné zajistit, aby byl Metodický portál vytvářený a používaný lidmi, kteří skutečně působí ve školách a kteří digitální učební materiály nejen připravují, ale také je sami aktivně využívají ve své výuce.

Od samého počátku proto spolupracujeme s expertním týmem, jehož členy jsou učitelé a ředitelé škol. Právě tento tým ve spolupráci s dalšími učiteli z praxe připravoval základní charakteristiku digitálního učebního materiálu pro naše účely, sestavoval pravidla pro autory, vytvářel kategorie, podle kterých jednotlivé materiály hodnotí recenzenti.

Zároveň se snažíme, aby převážná většina našich uživatelů byli učitelé a učitelky z českých mateřských, základních a středních škol. K nim směřujeme veškerou propagaci, ty přímo oslovujeme. Mezi učiteli z praxe jsme rovněž vybírali náš tým recenzentů.

Důraz na praktické využití je zastřešujícím prvkem všech našich aktivit. Chceme aktivně přispět k reformě českého školství, a proto je našim cílem na praktických příkladech ukazovat, jak naplňovat očekávané výstupy jednotlivých vzdělávacích oborů. Zaměřujeme se proto hlavně na takové materiály, které mají činnostní povahu, jsou prakticky zaměřené a snadno použitelné v běžné výuce.

METODICKÝ PORTÁL
RVP

NA PORTÁLU
www.rvp.cz
MŮŽETE NAJÍT

ŠVP

V sekci ŠVP naleznete vlastní strukturu dokumentu (doplněnou komentáři), kterou musí každý školní vzdělávací program splňovat. Dále pak Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání, který Vám pomůže při tvorbě vlastního ŠVP. Nechybí zde ani příspěvky k procesu tvorby a konkrétní příklady zpracování školních vzdělávacích programů v pilotních školách.

OBEČNÁ ŠKOLA – AMERICKÁ RECENZE

Anotace	Pracovní list s americkou recenzí na film Obecná škola. Úkolem žáků je složit rozstříhané části pracovního listu a přijít na jméno snímku, popřípadě učitel může dávat část po části, kdo dřív přijde na název snímku. Jakékoliv další varianty práce s textem jsou možné.
Autor	Peter Sokol
Očekávaný výstup	rozumí obsahu jednoduchých textů v učebnicích a obsahu autentických materiálů s využitím vizuální opory, v textech vyhledá známé výrazy, fráze a odpoví na otázky
Speciální vzdělávací potřeby	žádné
Klíčová slova	kontext, čtení s porozuměním, slovní zásoba
Druh učebního materiálu	Pracovní list

The film story is a memory of school days just after World War II, in Czechoslovakia; it's nostalgic for both a time and a country that no longer exist. The hero is a kinder, gentler version of "The Good Son," a 10-year-old schoolboy who is harnessed to an overactive imagination.

The hero of the film is endlessly inventive. He takes powder and shells from the battles of the recent past and turns them into homemade rockets that terrify a picnic party. He makes his baby brother a passenger in a cart he pulls behind his bike on a bumpy ride. Asked by his teacher to deliver a note to a nearby school, he hitches a ride on a passing freight train and ends up miles from home, reading the highly confidential note over the telephone.

That teacher, by the way, is a combat veteran still wearing his Army boots, brought in specifically to whip the class into shape. It is quite possibly the worst-behaved class in the country, and the teacher claims he has specific permission to use corporal punishment to tame these monsters.

The comedy populates the town with an assortment of eccentric, colorful characters, including Eda's father, who cheats at cards down at the local tavern. There are a couple of scenes in which Eda is sent to the bar to bring his dad home, but there's none of that "Father, oh Father, come home with me now!" business from Eda, who simply smokes out the entire tavern as a practical joke.

Meanwhile the teacher, is having an affair with the tram driver's wife, and there's a likelihood that his previous teaching position, in a girl's school, may have ended in scandal. His war record seems suspiciously full and rich.

It is a warm-hearted movie, and it has its moments of comic inspiration, but it's too rambling and unwound, and the little hero is too obviously a pawn of the filmmaker's ideas to emerge as a believable character on his own.

By ROGER EBERT / October 25, 1993

Dostupné na:

<<http://rogerebert.suntimes.com/apps/pbcs.dll/article?AID=/19931025/REVIEWS/310250301/1023>>

Článek najdete na: <http://dum.rvp.cz/materialy/obecna-skola-elementary-school.html>

VYŠŠÍ PRIMÁTI – OPICE STARÉHO A NOVÉHO SVĚTA

Anotace	Naučný text s otázkami a úkoly charakterizuje taxonomickou skupinu vyšší primáti (opice) a obsahuje zajímavosti o vybraných druzích.
Autor	Dana Sládková
Očekávaný výstup	rozlišuje a porovnává jednotlivé skupiny živočichů, určuje vybrané živočichy, zařazuje je do hlavních taxonomických skupin
Speciální vzdělávací potřeby	Žádné
Klíčová slova	primáti, opice
Druh učebního materiálu	Souvislý text

Do skupiny vyšších primátů patří všichni primáti kromě poloopic, které mají ještě řadu znaků podobnějších jiným savcům. Když vynecháme lidopopy, kteří se odlišují dalšími specializovanými znaky, zůstane nám nejpočetnější skupina primátů, tzv. opice. Opice mají již značně vyvinutý mozek, oči směřující dopředu jim umožňují dokonalé prostorové vidění, zkrácený čenich vysvětluje horší čich ve srovnání např. s poloopicemi. Na prstech mají nehty, které jsou ovšem u některých znovu přeměněny do podoby drápků. Opice mají již mimické svaly v obličejí, což jim umožňuje měnit výraz obličeje, vyjádřit radost i zlobu a pomocí mimiky se i dorozumívají. Opice mají jeden pár prsních bradavek a obvykle rodí jedno mládě. Od poloopic se liší rovněž tím, že se živí převážně rostlinnou potravou (plody, listy, semena), ale řada z nich jsou všežravci. Jedná se o denní živočichy.

Opice dělíme hlavně podle tvaru nosu na dvě velké skupiny, které se také liší kontinenty, které obývají. Opice širokonosé (ploskonosé) mají širokou nosní přepážku a nosní otvory směřující od sebe a žijí pouze ve Střední a hlavně Jižní Americe v pralesních a lesostepních ekosystémech. Probíhající rozsáhlé kácení pralesů je ale připravuje o jejich přirozené prostředí. Jedná se přibližně o 100 druhů. Někteří zástupci mají chápavý ocas se speciálním nervovým zakončením a hmatovou ploškou, který používají jako pátku končetinu při rozmanitém až akrobatickém pohybu ve větvích stromů.

Mezi širokonosé opice patří malpy, které se vyznačují velkou inteligencí a schopností učení, což jim umožňuje používat jednoduché nástroje, např. pomocí kamenů rozbíjejí ořechy. Nejrozšířenější skupinou jsou chápani. Jedná se o jedince vážící i přes 10 kg. Jsou to tedy největší širokonosí primáti. Někdy

mají redukovaný palec a ruka umožňuje dokonalé hákovité zavěšení.

U samic je typický neobvykle velký klitoris, který se podobá penisu samců, proto je pohlavní rozlišení jedinců poměrně obtížné. Spolu s vřestany mají bohatou zásobu zvukových projevů, dorozumívají se až 14 různými zvuky. Vřestani mají navíc speciální zvukový aparát a živí se především listy, k čemuž mají i upravené stoličky. Neobvykle vypadajícím zástupcem je uakari, který žije v zaplavovaných pralesích a má skoro holou červenou hlavu a tlustý chlupatý ocas. Širokonosé opice bývají často velmi hezky a zajímavě zbarvené i osrstěné, což je důvodem k jejich nezákonnému lovu a ohrožení (např. lívček zlatý, tamarín pinčí).

Úzkonosé opice (opice Starého světa) mají naopak úzkou nosní přepážku, čímž se jejich obličej více podobá lidskému, ale mají výrazné špičky. Tito primáti obývají Afriku, Asii a jediný druh – makak magot – žije i v Evropě na Gibraltaru. Úzkonosé opice žijí většinou ve větších skupinách a patří sem býložravci i všežravci. Nejhojnější jsou kočkodani, kočkodan husarský dokonce patří k nejrychlejším savcům, dokáže se pohybovat rychlostí až 60 km/hod. Největší úzkonosé opice jsou pavíani, kteří obývají spíše otevřené planiny než lesy. Pralesní guerézy žijící v Africe se živí téměř výhradně listy, k čemuž mají i upravený žaludek, samy se ale často stávají potravou šimpanzů. Naopak pouze v Asii žijí hulmani. V Indii žijící hulman posvátný je zde uctíván jako bůh Hanuman, žije volně i v okolí měst a živí se milodary, které dostává od věřících, ale i různými odpadky. Zajímavě vypadajícím zástupcem je kahau nosatý žijící na ostrově Borneo. Velikostí je srovnatelný s pavíanem, je dobrý plavec a samci mají neobvykle velký okurkovitý nos.

ČÁST B

čtenářská gramotnost

T EORIE

TEORIE – ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST

CO JE ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST, PROČ A JAK JI ROZVÍJET?

Autor: Ivana Procházková

S pojmy čtení a čtenářská gramotnost se v uplynulém desetiletí setkal snad již každý český pedagog či ředitel školy. O jejich rozšíření do našeho povědomí se zasloužily mezinárodní výzkumy, které na našich školách ve zmíněném období proběhly, medializace jejich výsledků a v poslední době také odborná debata nad tématy rámcové vzdělávací programy a klíčové kompetence. Pro pojem čtenářská gramotnost není stanovena stabilní definice, která by byla používána vždy, všude a všemi. Tato definice se totiž mění tak rychle, jak rychle probíhají změny ve společnosti, v ekonomice a v kultuře.

Vzhledem k orientaci vzdělávání na koncepci celoživotního učení je zřejmé, že na veškeré vědomosti a dovednosti je v současnosti nutné nahlížet z hlediska jejich využitelnosti pro život a pro dobré uplatnění ve společnosti. Čtenářská gramotnost již proto nemůže být ve světě chápána jako prostá schopnost číst v technickém slova smyslu, tedy jako dovednost, kterou jsme získali v dětství a která slouží k jednoduchému dešifrování a porozumění textu. Současné pojetí čtenářské gramotnosti v sobě zahrnuje schopnost porozumět mnoha různým typům textu vztahujícího se k nejrůznějším situacím ve škole i mimo školu, přemýšlet o jejich smyslu a umět jej vyložit. Světové organizace zabývající se výzkumem čtenářské gramotnosti zdůrazňují především funkční povahu čtení, které je podle nich procesem, kdy čtenář pomocí nejrůznějších postupů, dovedností a strategií dojde k porozumění a navíc k jeho udržení a podpoře. Čtení je stále více využíváno jako nástroj k dosažení dalších cílů, které jsou klíčem k úspěchu v pracovním i osobním životě a ve společnosti.

DEFINICE ČTENÁŘSKÉ GRAMOTNOSTI

V pohledu na čtenářskou gramotnost se neustále objevují nové přístupy, které je možné sledovat právě společně se zapojováním České republiky do mezinárodních srovnávacích výzkumů světových organizací.

Těchto výzkumů se Česká republika zúčastňuje od poloviny 90. let. Zpočátku se jednalo o studie organizace IEA (Mezinárodní organizace pro hodnocení výsledků vzdělávání), později přibýly výzkumy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Pro účely mezinárodního výzkumu RLS organizace IEA, který byl v roce

1995 proveden jako první ze série mezinárodních srovnávacích výzkumů hodnotících výsledky vzdělávání v České republice, byla čtenářská gramotnost definována jako *“schopnost rozumět formám psaného jazyka, které vyžaduje společnost a/ nebo mají význam pro jednotlivce, a tyto formy používat”*.

Podobně byla čtenářská gramotnost chápána i v rámci dalších provedených výzkumů, jako byl např. v roce 1997 mezinárodní výzkum gramotnosti dospělých IALS (*“Čtenářská gramotnost je schopností používat tištěných a písemných informací pro fungování ve společnosti, k dosažení vlastních cílů a k rozvoji vlastních vědomostí a vlastního potenciálu.”*). Tyto definice se zaměřovaly na pojetí čtení jako nástroje k dosažení cílů, nezdůrazňovaly však aktivní a iniciativní úlohu čtenáře při porozumění a využití informací. Tento aspekt zařadil do definice pojmu čtenářská gramotnost až pozdější výzkum IEA PIRLS a zejména zatím poslední z těchto výzkumů – mezinárodní výzkum OECD PISA, jenž zdůraznil schopnost čtenáře nejen textu porozumět, ale také o něm přemýšlet a uplatňovat své myšlenky a zkušenosti. Definice čtenářské gramotnosti podle tohoto dosud nejrozsáhlejšího a nejprestižnějšího světového výzkumu zní:

“Čtenářská gramotnost znamená schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosažení určitých cílů, k rozvoji vlastních schopností a vědomostí a k aktivnímu začlenění do života společnosti.”

INFORMAČNÍ GRAMOTNOST

Podle výzkumu PISA je čtenářská gramotnost, společně s gramotností matematickou a přírodovědnou, součástí tzv. *funkční gramotnosti*. Funkční gramotnost (jejíž zásadní součástí je čtenářská gramotnost) bývá v současnosti doplňována ještě o další kompetence, především o gramotnost v oblasti informačních a komunikačních technologií, v poslední době pak také o jazykové kompetence v mateřském a cizím jazyce. Celkově pak odborníci hovoří o tzv. *informační gramotnosti*, již se rozumí *“schopnost rozeznat, kdy potřebuji informace, umět je vyhledat, vyhodnotit a efektivně využít”*. Obsah informační gramotnosti by neměl být závislý na používaných technologiích, ale na tom, jak je dovedeme při práci s informacemi používat – jak umíme informace vyhledá-

vat, vyhodnocovat, interpretovat, využívat atd. Stav informační gramotnosti je dnes podstatným faktorem úspěchu při přechodu k novému obsahu práce, který se stále více prosazuje moderními technologiemi. Kapitálem dobrých podniků a úspěšných ekonomik se stále více stává flexibilní pracovní síla, které se daří aktivně a efektivně fungovat ve světě informací.

PROČ A JAK ROZVÍJET ČTENÁŘSKOU GRAMOTNOST

Česká republika, stejně jako mnoho jiných zemí, čelí aktuální výzvě zvýšit čtenářskou gramotnost své populace, počínaje jejím rozvojem ve školách. Ukazuje se totiž, že žáci s nízkou úrovní čtenářské gramotnosti čelí v dospělosti vážným problémům spojeným s uplatněním na trhu práce i s obecným zapojením do společnosti. Čtenářská gramotnost se proto jako předpoklad dosažení tzv. klíčových kompetencí dostává do centra kurikula ve všech vyspělých zemích.

Zvýšení celkové úrovně čtenářské gramotnosti je komplexním cílem. Rámcové vzdělávací programy byly prvním důležitým krokem, který ve svých cílech vytyčil rozvoj čtenářské gramotnosti a zároveň poskytl školám volnost ve způsobu jejich dosažení. Učitelé ve školách však dlouhá léta učí tak, jak je tomu naučily kdysi dávno pedagogické fakulty a jak jsou zvyklí. Orientace na čtenářskou gramotnost, jak ji pojmají současné mezinárodní výzkumy, však vyžaduje výraznou změnu v dosavadních pedagogických metodách. Důležitým krokem, který by proto měly učinit školy s podporou ministerstva školství, je zlepšení orientace učitelů v moderních vyučovacích metodách a přístupech, které byly vyvinuty a jsou ve vyspělých zemích používány právě s cílem zvýšit úroveň dovedností práce s textem. Pomocí kvalitního dlouhodobého vzdělávání učitelů a alespoň minimální metodické podpory je možné školám pomoci lépe pochopit koncept rozvoje čtenářské gramotnosti, vtělit jej do vzdělávacích strategií vytyčených školními vzdělávacími programy a vzájemně spolupracovat na jejich naplnění.

Problematika čtenářské gramotnosti je nejen teoreticky, ale i metodicky bohatě rozpracována. To je příznivá skutečnost v době, kdy hledáme cesty k tomu, jak uvést do praxe nové rámcové vzdělávací programy. Rozvíjení čtenářské gramotnosti je velmi dobrým a konkrétním prostředkem rozvoje klíčových kompetencí žáků.

SOUVISEJÍCÍ LITERATURA A JINÉ ZDROJE:

BRDIČKA, B.: Role internetu ve vzdělávání, Praha, AISIS, 2003.

České vzdělávání a Evropa, Sdružení pro vzdělávací politiku, Praha, 1999.

DOBROVSKÁ, M., LANDOVÁ, H., TICHÁ, L.: Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR, Praha, 2004.

EU a vzdělávání, zvláštní příloha Učitelských novin č.22/ 23, Praha, 2003.

Funkční gramotnost dospělých, SoÚ AV ČR a SC&C,

Praha, 1998.

KRAMPLOVÁ, I., POTUŽNÍKOVÁ, E.: Jak (se) učí číst, ÚIV, 2005.

Národní program rozvoje vzdělávání, MŠMT, Praha, 2001.

Procházková, I.: Sympóziu PISA v Berlíně – zpráva ze zahraniční služební cesty, SVP ÚVRS PedF UK Praha, 2002.

PROCHÁZKOVÁ, I., STRAKOVÁ, J.: Zkušenosti z Mezinárodní školy v Praze, Moderní vyučování č. 6, nakladatelství Fraus, 2005.

PROCHÁZKOVÁ, I., HAUSENBLAS, O.: Tajemství úspěchu finského vzdělávání, Učitelské listy č.10/roč. 12, Agentura Strom, Praha, 2005.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, VÚP, Praha, 2004.

STRAKOVÁ, J. a kol.: Vědomosti a dovednosti pro život, ÚIV, 2002.

Učení pro život, tisková zpráva s výsledky PISA 2003, MŠMT, ÚIV, SVP, Praha, 2004.

Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2003/ 2004, Praha, listopad 2004.

Výsledky českých žáků v mezinárodních výzkumech 1995 – 2000, ÚIV, 2002.

Vyšší vzdělání jen pro elitu?, ISEA, Praha, 2003.

DOMBEY, H.: Early Literacy Teaching and Learning, Innovative practice in four different national contexts; a thematic network. Brussels: European Commission, 1998.

Education Policy Analysis 2001 – Competencies for the Knowledge Economy, OECD 2001.

European Commission: Initial teaching of reading in the EU. Studies. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, Education, Training, Youth, 1999.

Framework and Specifications for PIRLS Assessment 2001 – 2nd Edition, Boston College, USA, 2001.

Key Competencies – A developing concept in general compulsory education, Eurydice, 2002.

KIRSCH, I.: Reading for Change – Performance and Engagement across Countries, Results from PISA 2000, OECD, 2002.

Knowledge and Skills for Life: First Results from PISA 2000, OECD, 2001.

LAFONTAINE, D.: From comprehension to literacy: thirty years of reading assessment. In the O.E.C.D., Network A 2000. Paris, OECD.

Learning for Tomorrow's World – First Results from PISA 2003, OECD, 2004.

Measuring Student Knowledge and Skills: The PISA 2000 Assessment of Reading, Mathematical and Scientific Literacy, OECD, 1999.

Measuring Student Knowledge and Skills: A New Framework for Assessment, OECD, 1999.

Messages from PISA 2000, OECD, 2004.

PIRLS Encyclopedia, Boston College, USA, 2001.

PISA 2003 Assessment Framework – Mathematics, Reading, Science and Problem Solving Knowledge and Skills, OECD, 2003.

Postlethwaite, T.N., Ross, K.N.: Effective schools in reading. Implications for educational planners. La Haye: IEA, 1992.

Problem Solving for Tomorrow's World – First Measures of Cross-Curricular Competencies from PISA 2003, OECD, 2005.

Projects on Competencies in the OECD Context, DeSeCo, OECD, 1999.

Reading for Change, OECD, 2002.

RYCHEN, D. S.; & A. Tiana: Developing Key Competencies in Education: Some Lessons from International and National Experience, 2004.

RYCHEN, D. S./ Salganik, L.H. (Ed.): Defining and Selecting Key Competencies, Hogrefe & Huber Publisher.

RYCHEN, D.S. / Salganik, L.H. (Ed.): Key Competencies for a Successful Life and a Well-Functioning Society, Hogrefe & Huber Publisher, 2003.

Sample Tasks from the PISA 2000 Assessment: Reading, Mathematical and Scientific Literacy, OECD, 2002.

School Factors Related to Quality and Equity, OECD, 2002.

Skills for Life, British Department for Education and Skills, 2001 Student Engagement at School, OECD, 2002.

www.czechra.czweb.org

www.inforum.cz/inforum2002/prednaska37.htm

www.kritickemysleni.cz

www.mujnet.cz

www.nkp.cz

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/74/446>

ČTENÁŘSKÁ GRAMOTNOST A VÝUKOVÉ AKTIVITY V ČESKÝCH ŠKOLÁCH

Autor: Ivana Procházková

Jak by mělo vypadat prostředí a výuka ve školách, aby se podařilo zvýšit úroveň čtenářské gramotnosti žáků a abychom v mezinárodních výzkumech zaujímali napříště přední místa? Krátká a jasná doporučení bohužel neexistují. Zpracování jednoduché metodické příručky s poučkami a nesourodnými postupy, jejichž dodržování by se po učitelích důsledně vyžadovalo, by mohlo způsobit více škody

www.sbscr.cz

www.unas.svkhk.cz

www.deseco.admin.ch

www.oecd.org/edu/statistics/deseco

www.pisa.oecd.org/dataoecd/47/61/35070367.pdf

www.pisa.oecd.org/pages/0,2987,en_32252351_32235731_1_1_1_1_1,00.html

www.pisa.no/eng.html

www.nces.ed.gov/surveys/pisa/PISAHighlights.asp?Quest=7

www.eurydice.org/Documents/survey5/en/FrameSet.htm

www.eurydice.org/survey5/en/competences_cles.html

www.sofweb.vic.edu.au/voced/ented/keycomp/what.htm

www.sofweb.vic.edu.au/voced/ented/keycomp/complete.htm

www.tvtafe.sa.edu.au/linkup/

www.tvtafe.sa.edu.au/linkup/performance_levels.html

www.library.unisa.edu.au/about/papers/inlit21.htm

www.web-and-flow.com/members/candrews/keycomps/hunt.htm

www.meq.gouv.qc.ca/DGFJ/dp/programme_de_formation/primaire/pdf/educprg2001/educprg2001-020.pdf

www.meq.gouv.qc.ca/DGFJ/dp/programme_de_formation/secondaire/pdf/qep2004/chapter3.pdf

www.bobsedulinks.com/documents/crosscurricularandoutcomespreschool.PDF

www.recitlangues.org/ress/documents/esl/ccc.pdf

www.enseignement.be/respel/RespelRech/jd/link.asp?id=1020

www.enseignement.be/respel/RespelRech/jd/link.asp?id=142

Aktivita v hodinách českého jazyka v našich školách se sice zaměřují na formulování hlavní myšlenky literárních děl a na hovor o záměrech autorů, avšak aktivní práce s textem, tak jak ji vyžadovaly úlohy testu PISA, se na našich školách dosud příliš nevykytuje. Tomu odpovídají i výsledky v jednotlivých oblastech: nejlepší byly v oblasti interpretace textu, nejhorší pak v získávání informací a jejich propojování s vlastními znalostmi nebo v posuzování formy a obsahu textu.

PŘEMÍRA UČIVA, MEMOROVÁNÍ

Vzdělávání na všech stupních je dosud velmi teoretické a maximalistické. O přílišném důrazu na znalosti hovoří mimo jiné i Česká školní inspekce, podle níž jsou ve výuce na základních školách plněny poznatkové cíle vzdělávacích programů. Dále učitelé chybně zařazují do výuky veškeré učivo z učebnic, tedy i učivo rozšiřující, informativní a ilustrující a vyžadují jeho úplnou znalost. Stále se však nedaří dostatečně rozvíjet komunikativní schopnosti a dovednosti žáků. Předmětem průběžného hodnocení žáků (nejenom v českém jazyce) bývají podle ČŠI znalosti získané memorováním, k hodnocení praktických dovedností dochází málokdy. Nutno dodat, že tento způsob výuky a hodnocení je bohužel posilován stávajícím charakterem přijímacích zkoušek jak na střední, tak i později na vysoké školy, založených často na testech encyklopedických znalostí. Je přirozené a pochopitelné, že se školy snaží dělat maximum pro to, aby jejich žáci v takových testech obstáli. To, jak odlišný je přístup k jazykovým kompetencím v české výuce a ve výzkumu PISA, ilustruje i srovnání hodnocení našich žáků v hodinách českého jazyka a v testu PISA: ačkoli je zde určitá míra souladu, přesto se mezi nejúspěšnějšími absolventy testu PISA (těmi, kdo dosáhli nejvyšší úrovně způsobilosti) vyskytuje více než pětina žáků, jejichž prospěch v českém jazyce je ve škole hodnocen trojkou, a objevuje se zde dokonce i určitý počet čtyřkařů (2 %). Naopak 2 % jedničkařů a 14 % dvojkařů dosáhly maximálně „prostřední“ úrovně způsobilosti v testu čtenářské gramotnosti PISA.

ČŠI dále upozorňuje na výrazné hranice mezi výukou mluvnice, slohovým výcvikem a literární výchovou na 2. stupni základních škol, čímž je v osvojování a používání jazyka omezováno přirozené propojení gramatických, stylistických a literárních prvků. Podle inspekce se stále opakují případy přeceňování významu mluvnického učiva na úkor čtení s porozuměním a rozvoje komunikativních dovedností.

Někteří čeští odborníci, kteří se sledováním čtenářské gramotnosti, možnostmi jejího rozvoje a světovými trendy dlouhodobě zabývají, jdou ve svém kritickém pohledu na stávající podobu výuky v českých školách mnohdy ještě dále. Tito odborníci čerpají své zkušenosti z dlouhodobého a intenziv-

ního kontaktu se školami a s učiteli českého jazyka zejména při jejich proškolení v moderních vyučovací metodách. Podle jejich názoru se v hodinách českého jazyka věnuje neúměrná pozornost výuce a neefektivnímu procvičování gramatiky, popisu jazykového systému a ovládnutí lingvistické terminologie, zatímco je dlouhodobě podceňován význam ústního i písemného vyjadřování a porozumění textům; v rámci literární výchovy se žáci učí z paměti seznamy děl a jejich autorů, aniž by díla četli.

Učitelé téměř opomíjejí přípravné aktivity před čtením textu, které rovněž napomáhají jeho pozdějšímu porozumění, ve výuce pak používají čítanky s úryvky z děl, žáci však nejsou dostatečně vedeni k tomu, aby si navykli číst díla celá. Ve většině zemí je přitom běžnou praxí důkladné přečtení jednoho literárního díla a následné přemýšlení o něm, nebo dokonce jeho rozbor a posouzení s důrazem na vlastní porozumění a propojení znalostí a zkušeností z jiných oblastí. V české výuce se s takovou aktivitou setkáváme spíše výjimečně. Náročnější čtenářské aktivity jako posuzování, syntéza nebo hodnocení nejsou většinou považovány za úkol výuky jazyka a z důvodu kvantity probíraného učiva na ně není čas.

FRONTÁLNÍ VÝUKA VERSUS INDIVIDUÁLNÍ PŘÍSTUP

Výuka v českých školách většinou nepočítá s přílišnou aktivitou a kreativitou žáků. V České republice je ve srovnání s ostatními zkoumanými zeměmi nejvíce zastoupena frontální výuka (TIMSS-R Videostudy, 1999), která zde představuje téměř tři čtvrtiny vyučovacího času. Málo obvyklá je skupinová práce žáků, drtivou většinu času pracují děti izolovaně, pouze minimum času tráví prací ve dvojicích nebo ve skupinách. Podle ČŠI jsou v hodinách českého jazyka (nejen) málo zařazovány kooperativní metody učení, a zejména ve vyšších ročnících se nedaří dostatečně uplatňovat optimální proporce mezi edukační činností učitelů a vlastní aktivní poznávací činností žáků. V hodinách, které čeští inspektoři sledovali v loňském školním roce, stále převažoval (přes mírné zlepšení oproti předchozímu roku) stereotypní styl výuky s dominantním postavením učitele i s jeho častým negativním důsledkem – menší podporou aktivity a tím i rozvoje vědomostí a dovedností žáků, a to zejména v 5. – 9. ročníku. Frontální výuka a jednostranný důraz na reprodukci poznatků není pro mnoho talentovaných, ale i slabých žáků motivující, a navíc izoluje samotného učitele, nevede ho k propojování poznatků z jiných předmětů, a tudíž ani ke spolupráci s ostatními učiteli. Přitom čtenářská gramotnost je kompetencí, která po takovém přístupu přímo volá.

Důležitým faktorem výuky, který i v mezinárodním měřítku ovlivňuje rozvoj čtenářské gramotnosti, je individuální podpora žáků ze strany učitele a očekávání, že všichni žáci dosáhnou přijatelných výsledků.

V případě čtenářské gramotnosti a výzkumu PISA měli žáci možnost konkrétně vyjádřit, jak často učitel projevuje v hodinách českého jazyka zájem o pokrok každého z žáků, do jaké míry dává žákům příležitost vyjádřit vlastní názory, pomáhá žákům s jejich prací, nepokračuje ve výkladu, dokud všichni žáci učivu neporozumí, pomáhá žákům s učením.

Česká republika patří k zemím, kde se podle výsledků PISA dostává žákům druhé nejmenší podpory ze strany učitele. Tato situace bohužel charakterizuje i výuku jiných předmětů, což dokládají nejen výsledky mezinárodních výzkumů, ale i výroční zpráva ČŠI, která uvádí: *“S rostoucím počtem žáků ve třídách se individuální přístup učitelů zpravidla postupně vytrácí. Péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami se často omezuje jen na ohleduplnější finální hodnocení žáků se specifickými poruchami učení či integrovaných mentálně postižených žáků. Speciální metody práce jsou promyšleně používány málo, častěji spíše při selektivně organizované výuce. Převažující frontální metody výuky poškozují žáky se speciálními potřebami, ale neslouží ani talentovaným žákům, o něž školy pečují jen nárazově.”*

V tomto ohledu existují samozřejmě značné rozdíly mezi jednotlivými školami, a výsledky výzkumu PISA 2003 dokonce naznačují mírné zlepšení oproti roku 2000. Přesto však míra individuální podpory žáků ze strany učitele v České republice stále zůstává pod průměrem zemí OECD. Český učitel spíše spoléhá na samostatnou a domácí přípravu žáků. Čeští žáci přitom pocítují výuku mateřského jazyka jako relativně nenáročnou. Z toho plyne zajímavý závěr: ačkoli čeští žáci obecně tvrdí, že jim učitelé ve výuce nepomáhají, zároveň říkají, že na ně mají velmi nízké nároky. To vypovídá nejspíše o nedostatku individuální péče o jednotlivé žáky a naopak o univerzálním přístupu ke všem žákům, který je pro výuku v českých školách typický.

MEZIPŘEDMĚTOVÉ DOVEDNOSTI

Jednou z výukových metod, která rozvíjí právě propojování poznatků, je výuka mezipředmětových dovedností, dovedností potřebných k propojování znalostí získaných v různých oblastech, k propojování souvislostí a k efektivnějšímu učení. Na prvním stupni je velkou výhodou, že jsou děti ve všech předmětech vyučovány jedním učitelem, který si takovou výuku sám naplánuje a dále sleduje. Učitelka, která usiluje o rozvoj čtenářských dovedností svých žáků v rámci českého jazyka, jej jistě neopomene sledovat i v ostatních předmětech nebo v nápaditých doprovodných akcích, které přinášejí to nejlepší propojení s reálným životem (návštěvy knihoven, internetových klubů, besedy s místními autory, knihovníky). Přesto jsou aktivity českých učitelů na 1. stupni základních škol relativně málo pestré a většinou jsou používány jednotně, tedy bez ohledu na kon-

krétní dovednosti jednotlivých žáků (IEA PIRSL, 2001). Výuka na 1. stupni se omezuje převážně na čtení žáků nahlas (překvapivě zejména v hodinách mladých učitelů), které je doplňováno učitelovým vysvětlováním neznámých slov v textu. Čtení nahlas se přitom vylučuje s individuálním přístupem k žákům různé úrovně čtenářských dovedností. Navíc se prokázal pozitivní vliv čtení potichu (“pro sebe”) na celkovou úroveň čtenářské gramotnosti desetiletých žáků. Čeští učitelé na 1. stupni základních škol, ve srovnání s učiteli v jiných zemích, dávají žákům málokdy možnost číst v rámci výuky knihu podle jejich vlastního výběru.

Učitelé 2. stupně a středních škol dosud nejsou zvyklí spolupracovat a sdílet své vize, což také často uvádějí jako překážku v rozvoji takových metod. Příkladem postupu při výuce mezipředmětových dovedností může být třeba sjednocení učitelů v přístupu, jak žáky naučit správně zapisovat poznámky. Psaní poznámek je důležité pro všechny vzdělávací oblasti, žáci se je však učí v každém předmětu jinak, což je pro řadu z nich matoucí a ztrácí se tím drahocenný čas, který by mohl být využit jiným užitečným způsobem. Při výuce mezipředmětových dovedností v některých zemích je běžné, že se učitelé sjednotí na tom, jaké znaky mají mít dobře psané poznámky (hlavní myšlenku, body, které hlavní myšlenku podrobněji rozpracovávají, zkratky, symboly) a následně tuto dovednost s dětmi nacvičují a společně s nimi hodnotí. Podobný proces učitelé uplatňují např. na dovednosti diskuse. Pokud učitelé zjistí, že se žáci vzájemně neposlouchají, nezajímají se o názory druhých do hloubky, nejsou schopni vidět souvislosti mezi jednotlivými sděleními, postupují stejně jako v případě psaní poznámek: vymezí znaky diskuse, rozvíjejí myšlenky, které se v diskusi objeví, kladou doplňující otázky a propojují jednotlivé názory a sdělení. Naučí-li se žáci takovému přístupu a dovednostem při psaní poznámek a komunikaci, je pro ně mnohem snazší uplatňovat takové postupy i při práci s textem.

Dalším příkladem metody rozvíjející schopnost propojování poznatků, která je ve vyspělých zemích běžně využívána, je projektové vyučování, které namísto frontální výuky klade důraz na aktivní, zkušenostní učení zaměřené na žáky. Projektové vyučování využívá přirozené touhy žáků po vědění, pracuje s jejich schopnostmi plnit důležité úkoly a s jejich potřebou být bráni vážně, čehož lze dosáhnout, postavíme-li je do centra učebního procesu. Učitel není při projektové práci žáků autoritativním zadavatelem a určovatelem postupu, ale ani pasivním pozorovatelem. Je žákům partnerem a průvodcem, který zdůrazňuje provokativní témata a otázky, které žáky navádějí k hlubšímu přemýšlení nad důležitou problematikou. Projektem může být v případě rozvoje

čtenářské gramotnosti např. četba a následné zpracování náročnějšího literárního díla.

V českých školách je dosud nedostatečně zohledňována skutečnost, že žáci by k rozvoji různých dovedností měli používat celou škálu mezipředmětových dovedností. Jedním z aspektů těchto dovedností jsou strategie učení. České žáky (stejně jako německé, maďarské nebo italské) charakterizuje důraz na cílené učení, kdy si ujasňují, co všechno se musí naučit, zjistit, čemu stále nerozumějí, a ověřovat, zda si vše naučené pamatují. V menší míře používají čeští žáci strategii pamětního učení a ti, kteří jej využívají více, dosáhli v testech PISA spíše horších výsledků. Protikladem pamětního učení je strategie hledání souvislostí mezi studovanou látkou a poznatky získanými odjinud.

Žáci, kteří využívají tuto studijní strategii, propojují poznatky z různých předmětů, hledají jejich využitelnost v praktickém životě, dávají do souvislosti nové poznatky s tím, co již znají a zabezpečují se, že si pamatují ty nejdůležitější věci. Podle výsledků výzkumu PISA je Česká republika zemí, kde používání této strategie vede k jednomu z největších nárůstů úspěšnosti v testu čtenářské gramotnosti. Tato strategie se však příliš neslučuje s výše popsanou frontální výukou izolovaných předmětů, kdy se jednotliví učitelé upínají pouze k dané oblasti a nesnaží se o komunikaci a spolupráci se svými kolegy za účelem alespoň minimálního propojení poznatků (což je aktivita běžná ve všech vyspělých vzdělávacích systémech).

ZAUJETÍ PRO ČETBU

Výzkum PISA odhalil ještě jeden faktor, který může mít na úroveň čtenářské gramotnosti žáků významný vliv. Je jím zaujetí žáků pro čtení. Dokonce se zdá, že sociálně nevýhodné postavení některých žáků lze zmírňovat a kompenzovat právě snahou o jejich maximální zaujetí pro čtení. Ukazuje se totiž, že pro dosažení vysoké úrovně čtenářské gramotnosti je celkově výhodnější být zapáleným čtenářem ze znevýhodněného socioekonomického zázemí než pocházet ze zvýhodněného rodinného prostředí, ale nemít o čtení zájem. V dnešní situaci, která dává značnou volnost učitelům v tom, jakým způsobem budou své žáky vyučovat, je výchova žáků k aktivnímu a motivovanému čtenářství (zejména těch, kteří pocházejí ze znevýhodněného socioekonomického prostředí) jistě jedním z možných a klíčových způsobů, kterým lze zvyšovat úroveň jejich čtenářské gramotnosti.

Relativně malé zaujetí českých žáků pro čtení, typické zejména pro chlapce, je patrné již na 1. stupni základních škol, kde byla zjištěna vůbec nejnižší obli-

ba čtení mezi 35 zkoumanými zeměmi (PIRLS 2001). Menší zájem chlapců o četbu potvrdil i výzkum PISA, který rovněž zjišťoval vztah žáků k četbě, a to na konci povinné školní docházky. V České republice se zaujetí patnáctiletých žáků pro čtení ukázalo v mezinárodním srovnání jako průměrné, ovšem jeho souvislost s výsledky žáků v testu čtenářské gramotnosti je relativně silná. Čím různější zdroje textů žáci vyhledávají, tím se jejich výsledky v testu čtenářské gramotnosti zlepšují. Školy by proto neměly jednoznačně upřednostňovat např. čtení knih před čtením jiných materiálů. Zatímco knihy rozvíjejí složky čtenářské gramotnosti vyžadující přemýšlení o textu, jiné zdroje, jako jsou kratší a nesouvislé texty, zase stimulují jiné schopnosti, jako je např. vyhledání informace. Povzbuzování žáků, aby četli takové texty, které jsou jim blízké, může představovat efektivnější způsob, jak zvyšovat jejich čtenářskou gramotnost, než je nutit do čtení náročné literatury za každou cenu a ostatní zdroje podceňovat.

NARATIVNÍ METODA

Zaujetí pro četbu je nutné rozvíjet již v raném věku, při výuce prvopočátečního čtení. Ke zvyšování zaujetí žáků pro čtení lze využívat mnoha různých prostředků. Důležité je zprostředkovávat žákům nejrůznější typy textů, nejen z hlediska jejich náročnosti a rozšířenosti, ale také s ohledem na jejich individuální preference. Na 1. stupni se prokázala významná souvislost úrovně čtenářské gramotnosti žáků s využíváním dětských (a také delších) knih při výuce. Přitom tento materiál je českými učiteli využíván pouze jako doplňkový. Pro rozvoj zaujetí žáků pro čtení se např. v severních zemích dobře osvědčuje využívání příběhů (zapsaných do textů), které vytvořily samy děti. Tato tzv. narativní metoda, založená na vyprávění příběhu, děti učí, že chtějí-li samy něco sdělit, musí vyjádřit svou myšlenku prostřednictvím řeči, písma nebo obrázku. Ve finských školách (finští žáci dosáhli v testech PISA nejlepších výsledků) je např. mezi žáky oblíbenou aktivitou vyprávění krátkého příběhu, který učitel запиše, starší žák ho přeloží do angličtiny a žák, který příběh vyprávěl, jej doplní vlastní ilustrací. Příběhy jsou vyvěšovány v prostorách tříd a škol a děti se k nim velmi rády vracejí, což zvyšuje jejich zaujetí pro čtení. Navíc každý příběh vyžaduje po žákovi rozmyšlení hlavního sdělení předem, využití textu pro jeho přímé sdělení, výběr vhodných jazykových prostředků a vyjádření důležité myšlenky nebo momentu obrázkem. To vše kromě zaujetí pro čtení rozvíjí bezesporu i úroveň žákovy schopnosti práce s textem.

PRÁCE S INTERNETEM

K rozvoji dovedností v oblasti práce s textem přispívá přístup k nejrůznějším textovým materiálům. Mezi takové zdroje patří dnes neodmyslitelně i internet, který je zdrojem textových materiálů nejrůznějšího druhu a pro určitou část žáků je zároveň velmi atraktivní. Práce s internetem je spojená s dovednostmi cíleně vyhledávat informace a s nácvikem orientace v kratších a nesouvislých textech. Ve srovnání s žáky z jiných zemí pracují čeští žáci s internetem mnohem méně, a to jak doma, tak i ve škole a jeví o něj i menší zájem, což souvisí s jejich relativně nízkým sebevědomím z hlediska vlastních schopností tyto technologie využívat. Možností, jak využít internet ve výuce a zároveň rozvíjet různé složky čtenářské gramotnosti, je přitom mnoho. Inspirace a nápady pro výukové aktivity jsou u nás poměrně dobře a zajímavě zpracovány a jsou učitelům dostupné (www.muji.net.cz).

VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ

Je obtížné vyžadovat po učitelích, aby v žácích rozvíjeli čtenářskou gramotnost a mnohé další kompetence, když jim samotným se nikdy takovéto výuky ani přípravy na podobnou výuku nedostalo a mnozí nejsou sami na takovou práci s textem, jakou představují úlohy zjišťující úroveň čtenářské gramotnosti, zvyklí. Vzdělávání učitelů lze proto při snahách o zlepšení výsledků našich žáků považovat za klíčový moment. K pochopení pojetí výuky směřující k rozvoji čtenářské gramotnosti však nestačí studium jedné publikace ani půldenní školení. V současné době již existují některé kvalitní a mezi učiteli populární dlouhodobější kurzy a programy některých neziskových organizací (např. RWCT, Začít spolu), které vedou právě k pochopení podstaty změny v dosavadním pojetí výuky na českých školách a k rozvoji takové dovednosti, jakou je např. čtenářská gramotnost.

Další vzdělávání učitelů organizované prostřednictvím pedagogických fakult (a donedávna prostřednictvím pedagogických center) je však dosud založeno na rozšiřování vědomostní základny a rovněž metody těchto kurzů bývají tradiční, nepodporují moderní vzdělávací metody ani nezbytnou spolupráci mezi učiteli. Zkušenosti školitelů i vyškolených učitelů ukázaly, že účast škol v kvalitních dlouhodobých programech dalšího vzdělávání pozitivně ovlivňuje celkové vnitřní klima škol i práci jejich pedagogů. Absolventi takových kurzů jsou schopni s jistotou metodickou pomocí konkretizovat nároky RVP ZV ve školním vzdělávacím programu, dohodnout se

navzájem na stanovení vzdělávacích strategií školy vedoucích např. k rozvoji čtenářské gramotnosti a tyto strategie společně sdílet a uplatňovat.

Další užitečnou pomocí je pro pedagogy spolupráce se zahraničními školami, kde mohou profitovat z prostého pozorování školy, tříd, stylu výuky a chování učitelů a žáků, nebo účast na aktivitách sloužících k podpoře čtenářství, jako jsou např. nejrůznější projekty veřejných knihoven nebo akce pořádané asociací CzechRA (Czech Reading Association) např. ve spolupráci s Českou společností Dyslexie, českou sekcí IBBY (International Board On Books For Young People), občanským sdružením Kritické myšlení a dalšími nakladatelstvími a organizacemi zabývajícími se rozvojem čtenářství.

Samozřejmě v České republice existují školy s motivovanými řediteli a pedagogy, kteří projevují upřímný zájem a zápal pro uplatňování takových metod a aktivit ve výuce, které nejlépe prospějí cílům stanoveným rámcovými vzdělávacími programy a zaručí žákům v budoucnosti co nejlepší zvládnutí potřeb celoživotního vzdělávání, uplatnění na trhu práce a v životě moderní společnosti. Lze také s potěšením konstatovat, že takovýchto motivovaných pedagogů a škol přes všechny popisované obtíže přibývá. Přesto se jejich podíl mezi všemi školami zdá být ve světle uvedených plošných šetření zatím příliš malý. Stávající převládající podoba výuky v českých školách není podle uvedených zjištění pro rozvoj čtenářské gramotnosti zcela ideální.

LITERATURA

KIRSCH, I.: Reading for Change – Performance and Engagement across Countries, Results from PISA 2000, OECD, 2002.

Sample Tasks from the PISA 2000 Assessment: Reading, Mathematical and Scientific Literacy, OECD, 2002.

BRDIČKA, B.: Role internetu ve vzdělávání, Praha, AISIS, 2003.

KRAMPLOVÁ, I., POTUŽNÍKOVÁ, E.: Jak (se) učí číst, ÚIV, 2005.

PROCHÁZKOVÁ, I., HAUSENBLAS, O.: Tajemství úspěchu finského vzdělávání, Učitelé listy č.10/roč. 12, Agentura Strom, Praha, 2005.

STRAKOVÁ, J. a kol.: Vědomosti a dovednosti pro život, ÚIV, 2002.

Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2003/2004, Praha, listopad 2004.

Výsledky českých žáků v mezinárodních výzkumech 1995 – 2000, ÚIV, 2002.

KARLŮV MOST – Pracovní list

Anotace	Zpracování pověsti vede žáky ke čtení s porozuměním. Během práce s textem se žáci seznámí i s největšími řekami České republiky.
Autor	Miloš Novotný
Očekávaný výstup	čte s porozuměním přiměřeně náročné texty potichu i nahlas
Speciální vzdělávací potřeby	žádné
Klíčová slova	pověst, čtení s porozuměním
Druh učebního materiálu	Pracovní list

Jméno a příjmení žáka:

*Čti a hledej vetřelce. Vetřelce ihned tužkou označuj.
(Vetřelec je slovo, které do pověsti svým významem nepatří.)*

Král Karel IV. byl moudrý a spravedlivý panovník. Když přišel jako mladý princ do Čech, byla to chudá země. I královské město Praha vypadalo neupraveně a nepěkně. A navíc hvězdáři předpověděli králi, že v Praze vypukne požár a také povodeň. Ty, Labe že téměř celé město zničí.

K první části textu vymysli a zapiš otázku:

„Tak to se nesmí stát!“ rozhodl král. „Praha nesmí zaniknout. Město nejen upravím, ale rozšířím jej, dám postavit nové domy, krásné kostely a most přes Vltavu. A jestli dojde k tomu, že bude zničena stará Praha, zbudě ta nová.“

A hned dal nakreslit plány, jak by nové město mělo vypadat. Sám navrhoval, kudy by měly Morava vést ulice, kde budou náměstí, kde který chrám. Dal vybudovat hradby – těm se říkalo „Hladová zed“, protože lidé, kteří na stavbě pracovali, dostávali za práci tolik, aby hlad neměli. Když byly hradby hotovy, začal král uvažovat o mostě přes Vltavu.

K druhé části textu vymysli a zapiš otázku:

„Přeji si Ohře, aby most byl skutečně pevný,“ řekl důrazně stavitelům. „Vždyť sami dobře víte, že zjara, když taje sníh a led, se řeka vždy rozvodní. Můj most musí čelit povodním, ať budou jakkoli velké. Kameny v mostních pilířích musí držet při sobě tak, aby je prudká voda nevymléla.“

„Ale jak to dokázat?“ ptali se stavitelé.

Král přemýšlel, až dostal Vltava nápad. *„Budeme maltu rozdělovat vejci. Tak bude jistě lépe držet.“*

Ale vejce na celý most? Tolik by jich ve městě nebylo, i kdyby všechny hospodyňky přestaly péct koláče!

„Budeme vejce svázet do Prahy z celé země!“ nařídil král a tak se i stalo. Vozy jezdily s křehkým nákladem jeden za druhým. Také ve městě Velvary nařídili páni poddaným, aby přinášeli vejce na Dyje stavbu královského mostu.

A tehdy nějaký chytrák namítl: *„Ale pánové, je přece takové horko...vždyť se ta vejce cestou zkaží! A co pak?“*

„No ano, co pak?“ uvažovali radní páni. *„Nejlépe bude, když vajíčka uvaříme. Tak se nepokazí a ani nerozbijí. To je nápad!“* Jak řekli, tak udělali.

Panečku, to bylo smíchu, když ta vejce natvrdo dorazila do Prahy. S takovými se přece malta rozdělat nedá! Velvarským se pro tu chytrost smáli všichni. A nejvíc zedníci, co si vařená vejce solili a zajídali chlebem.

Ale čerstvých vajec bylo dost a zanedlouho most stál – pevný jako skála. Odolal všem povodním, ani ty největší nepodemlely jeho pilíře. Časem byl most vyzdoben krásnými sochami a pod ním se objevil i kamenný kníže Bruncvík s divotvorným mečem v ruce, se svým přítelem lvem po boku. Snad aby Odra nový most ochraňoval.

Je to už dávno, co zemřel dobrý král Karel. Ale jeho město a jeho most stojí dále.

(České pověsti pro malé děti)

Ke čtvrté části textu vymysli a zapiš otázku:

Podle zadání hledej a v pohádce barevně označ:

V článku červeně zbarvi část, kde se dozvíš, v jakém stavu byly Čechy, v době, kdy přišel Karel IV. jako mladý princ do Čech.

V článku modře zbarvi část, kde si můžeš přečíst, proč se hradbám říká „Hladová zed“.

V článku zeleně zbarvi část, kde můžeš zjistit, co přidávali do malty při stavbě Karlova mostu.

Vypiš vetřelce do tabulky:

A:									
B:									
C:									
D:									
E:									
F:	0								

JAK ČÍST HISTORICKÝ DOKUMENT

Autor: Jan Boněk

Tato dějepisná inspirace má žákům pomoci umět se zorientovat v historickém dokumentu a motivovat je, aby si kladli správné otázky, naučili se přesně citovat z historického zdroje, vytvořili si na základě získaných informací vlastní názor a uměli učinit závěr. Pro tuto ukázkou byl použit dokument vztahující se k britské vládní politice meziválečného období (1937–1938), která se také velmi úzce dotkla československých dějin. Žáci se dozvědí, jak dvě přední osobnosti britské vlády (Eden, Chamberlain) reagovaly na hrozby a nebezpečí, které se objevily v souvislosti s děním v Německu, Itálii a Japonsku. Před žáky vyvstane plno otázek, na které si budou během vypracovávání úkolu odpovídat a zaznamenávat si je. Na konci se pak na jejich základě dozví, zda správně splnili daný úkol.

Milí žáci, v této chvíli badatelé a historici, otevírá se před vámi úžasné dobrodružství. Vydáváte se na cestu opravdových vědců, za odhalování skutečnosti a za poznatky, které v žádných učebnicích nevyčtete a které budou mít jednu velkou zvláštnost, a sice, že jste na ně přišli vy sami!

K vyřešení celé záhady máte hned několik pomocníků, s jejichž přispěním budete moci nalézt doplňující, případně podrobnější informace. Díky tomuto úkolu se vám otevírá možnost nahlédnout do práce opravdových historiků, účastnit se skutečného zkoumání historických dokumentů a zároveň se také naučit klást správné otázky.

Představte si tedy, že jste historiky, kteří mají odhalit plný smysl dokumentu, na kterém pracují.

Historické dokumenty byly vytvořeny za určitým účelem, a zvláště ty psané mají některé zajímavé zvláštnosti, mezi něž patří např. specifický jazyk, který odráží osobnost pisatele. Historici by měli velmi opatrně naslouchat těmto "hlasům", všimnout si drobných "signálů" z minulosti a pokusit se přesně odhalit, co nám říkají a proč.

ZKOUMÁNÍ DOPISU

Jak již jistě víte, historické dokumenty se uchovávají v instituci zvané(archív). Dopis Anthony Edena je uložen v jednom z britských archívů.

ÚVODNÍ OTÁZKY

- Kdo tento dopis napsal?
- Komu byl dopis adresován?
- Bylo sdělení určeno k tomu, aby ho četl ještě někdo jiný?
- Proč byl tento dopis napsán?

ROZŠÍŘUJÍCÍ OTÁZKY

Tyto otázky nám pomohou zjistit některé podrobnější informace, které potřebujeme k získání úplnějšího přehledu. Nebojte se každou podrobnost zpracovat i třeba na základě vašeho prvního dojmu z přečteného textu.

1. Kdo tento dopis napsal a jakou vládní funkci zastával? Podpisy na takovýchto dokumentech je často obtížné přečíst, hledejte proto v přepsané verzi originálního dokumentu a vše pečlivě запиšte. V glosáři si můžete najít podrobnější informace o lidech, místech a datech.

2. Komu byl tento dopis adresován a jakou funkci adresát zastával?
3. Kdy byl dokument napsán? Zjistěte datum, kdy byl dopis napsán, a zda-li bylo toto datum něčím významné?

EDEN – CHAMBERLAIN

V této části se pokusíme zjistit informace, které můžeme dále získat z dokumentu.

4. Pokuste se zjistit, jestli je hledisko dopisu formální, nebo spíše neformální, a jaký byl postoj A. Edena k N. Chamberlainovi. Ujistěte se, že ve své odpovědi používáte jako doklady svého tvrzení doslovné citace z dopisu.
 - Z dopisu je patrné, že mezi oběma muži panovaly velmi přátelské vztahy, přesto se podívejte do svého chronologického pomocníka a do své odpovědi napište, co se stalo o sedm týdnů později od napsání tohoto dopisu.
5. Co se mezi A. Edenem a N. Chamberlainem přihodilo o sedm týdnů později od doby, kdy Eden napsal tento dopis?
 - Tato poslušnost událostí skrývá jisté tajemství. K jeho odhalení nám pomohou některé záchytné body z toho, co jsme již zjistili. Z Edenových slov je jasná jistá ustaranost. Mnohé se dá vyčíst i z druhého odstavce, kdy Eden hovoří o obtížném roce 1938... Najděte si příslušný odstavec a zjistěte, co mám na mysli. Zmiňuje se snad o přidání se Japonska k nacistické ose Řím-Berlín, ke kterému došlo jen měsíc před tím? To by jistě znamenalo vážné ohrožení britských pozic na moři, od Severního moře přes Středomoří až po Singapur – podívejte se na mapu. V jakém vztahu byl Singapur k Indii a Japonsku? Další z možností by jistě mohlo být vystoupení Itálie ze Společnosti národů jen tři týdny před tím. Nedůvěřoval snad Eden více Itálii než Německu? Jestliže ano, pak si byl jistě vědom i rostoucí hrozby Německa.
 - Británie byla nutně zaujatá, její panství na Dálném východě (Hong Kong, Malajsie a Singapur) bylo ohroženo japonskou agresí, která byla stálým zdrojem starostí britských obranných snah. Velká Británie se samozřejmě prioritně snažila o udržení námořního spojení celého britského impéria, které muselo své síly soustředit do základen (viz mapa). V roce 1923 byla započata stavba strategické námořní základny u Singapuru, která ovšem do roku 1938 nebyla dokončená a Británie tak nebyla schopna tento prostor svými loděmi v plném rozsahu střežit. Navíc bylo nutné soustředit hlavní pozornost k událostem v Evropě. Pak se naskytá jedna závažná otázka, proč se Eden ve svém dopise tolik soustředil na Dálný východ?
 - V jedné z dřívějších řečí k poslanecké sněmovně Eden řekl: "Sama myšlenka na akci na Dálném východě (proti agresivnímu Japonsku) nebude možná bez spolupráce a pomoci i dalších národů (států), nejen těch, které jsou v současné době členy Společnosti národů." Víte, koho tím asi myslí a kdo to neměl a nemá do Japonska daleko?.....(USA)

APPEASEMENT – POLITIKA ÚSTUPKŮ

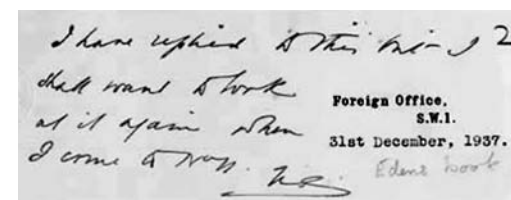
Nyní, když jste získali další vědomosti o celé situaci, můžeme se vrátit zpět k dopisu. Eden Chamberlainovi prozradil jedno velké tajemství o svém vztahu ke Spojeným státům americkým, které by jako britský spojenec měly hájit britskou pacifickou pozici. Bez americké podpory v Pacifiku by byla Británie ve velmi slabém strategickém postavení. V situaci, kdy by měla bojovat v přední linii na více než jedné frontě, by byla její pozice velmi obtížná.

6. Najdete v dopise Edenovu myšlenku, jak je důležité získat americkou podporu?
 - Role Spojených států je zásadní v pochopení celého smyslu britské politiky appeasementu. Eden v této době již cítil, že jakákoliv dohoda s diktátory bude neúspěšná. Byl ochoten obětovat vše pro anglo-americkou spolupráci a aktivně se snažil, aby získal Rooseveltovu podporu.
 - Chamberlain chtěl na druhé straně směřovat britskou politiku více k uklidnění situace v Evropě, od Spojených států příliš neočekával a odmítl Rooseveltův návrh uspořádání mezinárodní konference. Eden, který se naopak snažil o navázání spolupráce s USA, to nemohl pochopit. Napětí mezi oběma muži ještě více narostlo.

ARMÁDA

Otázka vyzbrojení armády je druhým, ale zřejmě hlavním námětem Edenova dopisu. Pečlivě si prostudujte především třetí odstavec a vypracujte následující otázku.

7. Kterou část britských ozbrojených sil považoval A. Eden za nutné zlepšit?
 - Jak Chamberlain, tak Eden uznávali potřebu dobrého vyzbrojení, každý z nich ovšem upřednostňoval jiné priority.
 - Eden se nesetkal v Británii s dostatečnou podporou, co se týká jeho názoru na vyzbrojení. Podívejte se na graf, který znázorňuje, jak byla armáda budována v letech 1933–37 a jak byl její pokrok plánován na léta 1938–39.
8. Měl Eden důvod ke starostem z pomalého vyzbrojování britské armády? K odpovědi použijte čísla z grafu.
 - Chamberlain byl pochopitelně také znepokojený z pomalého tempa vyzbrojování, ale ještě větší starosti mu dělaly rostoucí ceny. V únoru roku 1937 řekl svým kolegům ve vládním kabinetu, že národní bezpečí mělo přednost před financemi a že se účet za vyzbrojení velmi rychle zvýšil.
 - Můžete se sami přesvědčit, jaké obavy měl Chamberlain z finančních důsledků vyzbrojování, když se podíváte na jeho rukou psanou odezvu na Edenův dopis. Co nám vlastně toto krátké sdělení říká?

I have upheld to this but I stalle want to look at it again when I come to No. 11. Neville

I have upheld to this but I stalle want to look at it again when I come to No. 11. Neville

EDENOVA REZIGNACE

Někteří historici se domnívají, že skutečné vysvětlení proč A. Eden rezignoval, leželo ve způsobu, jakým N. Chamberlain vedl a ovlivňoval britskou zahraniční politiku bez toho, aby se poradil s Edenem nebo ministerstvem zahraničí. Od chvíle, kdy se stal v roce 1937 předsedou vlády, začal mít zvláště o zahraniční politiku velký zájem. Neváhal jmenovat samostatně a neváhal dát najevo, že tak činí z titulu své vysoké vládní funkce. Mezi prvním červencem 1937 a lednem 1938 se nekonala žádná jednání výboru pro zahraniční záležitosti. To asi byla ta poslední kapka, po které A. Eden podal svou rezignaci. Jak už víme, odstoupil v únoru 1938.

Takovéto vysvětlení je ovšem velmi zjednodušující a my jako historici musíme být velmi opatrní v používání takového zpětného pohledu. Jen proto, že Eden odstoupil v únoru, to neznamená, že to bylo nevyhnutelné, nebo dokonce o sedm týdnů dříve předvídatelné. Tam bylo mezi oběma muži zatím jen zřetelné napětí.

9. Které další výrazy poukazující na to, že Eden asi skrýval svou starost, najdete v dopise?
 - Ke členům parlamentu, kteří se počítali mezi oponenty Německa, patřil i Winston Churchill. Ten vzal rezignaci A. Edena velmi vážně. Nyní si přečtete řeč, kterou W. Churchill pronesl, a sledujte velmi pozorně, jaké pro Edenovu rezignaci dává vysvětlení. Můžeme tomu věřit? Musíme si uvědomit, kde W. Churchill tuto řeč pronášel, tedy na půdě poslanecké sněmovny britského parlamentu, a dále jaké bylo pozadí Churchillových postojů k politice appeasementu. Nebyl žádným nezaujatým pozorovatelem a jeho okamžitá reakce na rezignaci A. Edena je v mnohém odhalující: "Mé srdce kleslo a na chvíli tmavé vody zoufalství přemohly mne."
10. Najděte v řeči Winstona Churchilla zveličující a emotivní výrazy.

ZÁVĚR

Teď, když už máte téměř všechny otázky a úkoly za sebou, se znovu zamyslete nad dopisem A. Edena a pokuste se zvážít, jakou měl asi k jeho napsání motivaci. Bylo skutečným účelem dopisu pouze poděkování N. Chamberlainovi za jeho podporu?

11. Na úplném konci vás čeká otázka, kterou jsme si položili už na začátku: Proč si myslíte, že A. Eden napsal tento dopis N. Chamberlainovi?

■ Na tuto otázku nebude jen jediná správná odpověď. Pokuste se tedy najít svoji vlastní odpověď, své vysvětlení toho, proč byl tento dopis napsán. Jako argumenty a důkazy můžete použít citace ze všech materiálů, které máte k tomuto úkolu k dispozici.

Svoji závěrečnou odpověď se pokuste začít takto:

"Nejprve jsem si myslil/a, že hlavním důvodem, proč Eden psal tento dopis, bylo poděkovat N. Chamberlainovi za jeho pomoc a informovat ho o novém vývoji situace. Teď si ale myslím, že dopis napsal proto, že..."

Ve vašich diskusích nad odpovědí k této závěrečné otázce se pokuste zvážít to, zda se Eden pokusil na Chamber-

laina vyvinout určitý tlak, upozornit ho na to, že Británie je sama osobě slabá, aby mohla čelit takovému nebezpečí, které ve světě rostlo, a že je nutné, aby získala silného spojence. A dále, že by jeho požadavek silného vyzbrojení Velké Británie měl být vzat vážně.
Hodně štěstí!

SEZNAM PŘÍLOH:

Dopis A. Edena adresovaný N. Chamberlainovi
Mapa britských pozic na Dálném východě
Slovníček pojmů (glosář)

Stručné biografie významných osobností
Chronologie vybraných událostí v zahraniční politice 1933-39
Část projevu Winstona Churchilla v britském parlamentu
Graf britského zbrojního programu uskutečněného a plánovaného v letech 1933-1939

V článku byly použity materiály a metodické inspirace, které najdete na www.learningcurve.gov.uk, www.spartacus.schoolnet.co.uk.

Integrace vzdělávacího obsahu z jiných vzdělávacích oborů, resp. průřezových témat	<ul style="list-style-type: none"> ■ <i>Jazyk a jazyková komunikace</i> – rozvoj slovní zásoby, formulování a přednesení vlastního názoru, schopnost diskuse, práce s textem (vyjádření postoje ke sdělovanému obsahu). ■ <i>Informační a komunikační technologie</i> – možnost získávání potřebných informací, jejich kritické hodnocení. ■ <i>Cizí jazyk</i> – práce s autentickým materiálem a novou slovní zásobou za využití dvojjazyčného slovníku a pomocných materiálů. ■ <i>Výchova k občanství</i> – osobní a neosobní vztahy, mezilidská komunikace. ■ <i>Zeměpis</i> – orientace na mapě světa (politická, bezpečnostní a hospodářská seskupení států v minulosti), hlavní světová konfliktní ohniska ve 30. letech 20. století. <p>Průřezová témata:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ <i>Osobnostní a sociální výchova</i> – utváření mezilidských vztahů, chápání nutnosti spolupráce (i mezinárodní) při řešení problémů, rozvíjí základní dovednosti dobré komunikace a k tomu příslušné vědomosti, formuje studijní dovednosti, přispívá k uvědomování si mravních rozměrů různých způsobů lidského chování. ■ <i>Výchova demokratického občana</i> – rozvíjí a podporuje komunikativní, formulační, argumentační, dialogické a prezentační schopnosti a dovednosti, vede k uvažování o problémech v širších souvislostech a ke kritickému myšlení. ■ <i>Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech</i> – rozšiřuje a prohlubuje dovednosti potřebné pro orientaci v evropském prostředí, podporuje pozitivní postoje k tradičním evropským hodnotám. ■ <i>Multikulturní výchova</i> – otázka lidských práv. ■ <i>Mediální výchova</i> – umožňuje rozvíjet schopnost analytického přístupu k mediálním obsahům a kritického odstupu od nich, napomáhá k uvědomění si možnosti svobodného vyjádření vlastních postojů a odpovědnosti za způsob jeho formulování a prezentace.
Didaktická povaha příspěvku	Námět na aktivity pro vyučování (případně dějepisný projekt).
Forma výuky	Frontální i skupinová
Metoda výuky	Dle jednotlivých aktivit: <ul style="list-style-type: none"> ■ metody slovní – práce s textem, rozhovor, vyprávění, vysvětlování ■ aktivizující metody – diskusní, heuristické, řešení problémů ■ komplexní výukové metody – skupinová a kooperativní, partnerská výuka, samostatná práce žáků, projektová výuka, kritické myšlení, frontální výuka
Předpokládaný časový nárok	2 vyučovací hodiny
Nutné pomůcky a prostředky	Psací potřeby
Informační zdroje	Podkladový materiál – zadání, přílohy
Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami	Podle individuálních potřeb je možné redukovat nebo rozšiřovat zadání práce (ubrat některé úkoly nebo zadat ještě rozšiřující otázky).

PRAMENY, FAKTA, INTERPRETACE – MUŽ Z LEDOVCE – Pracovní list

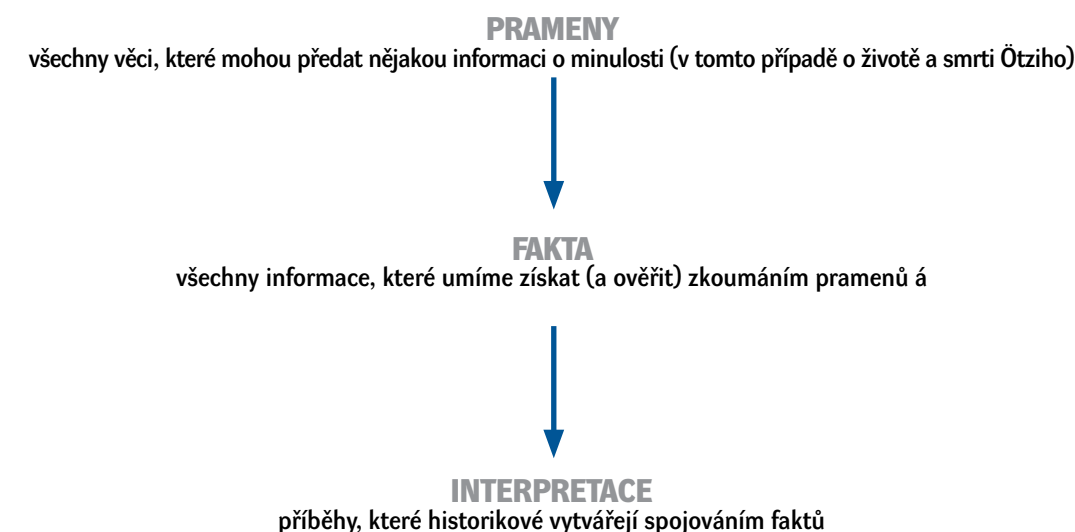
Anotace	Pracovní text a pracovní list jako příklad a cvičení toho, jakým způsobem tvoříme své historické poznání, v tomto případě o dějinách pravěkých společností.
Autor	Roman Anýž
Očekávaný výstup	uvede příklady zdrojů informací o minulosti; pojmenuje instituce, kde jsou tyto zdroje shromažďovány
Speciální vzdělávací potřeby	žádné
Klíčová slova	prameny, historická fakta, interpretace, neolit, Ůtzi, Oetzi
Druh učebního materiálu	Pracovní list

Víme, že to byl malý, šlachovitý čtyřicátník, na svou dobu poměrně starý. Soudě podle cenné měděné sekerky nalezené poblíž šlo o osobu význačného společenského postavení. Na cestu se vydal oblečený do oděvu složeného ze tří vrstev a v pevných botách s podešví z medvědí kůže. Měl s sebou dýku s pazourkovým ostřím, soupravu na rozdělávání ohně a březovou nádobu se žhavými uhlíky zabalenými do javorových listů. Přesto vyrazil do drsné divočiny překvapivě málo ozbrojený. Šípy v toulci z jelení kůže byly hotové jen zpola, jako kdyby nedávno všechny vystřílel a právě si zásoby střeliva narychlo doplňoval. A také putoval s dlouhým, nahrubo opracovaným tisovým prutem – nedokončeným lukem, na němž ještě zbývalo udělat zářezy a napnout tětívu.

Několik dní před tím, než zemřel, byl Ůtzi pořezán na ruce; jde o zranění, jaké by způsobila sekerka. Ve věku kolem 45 let byl Ůtzi ve své vesnici starcem a nejspíš i vůdcem, jak naznačuje měděná sekera. Mladší rivalové možná vyprovokovali boj v naději, že ho připraví o moc.

Ůtzi se narychlo vybavil potřebami k přežití a stoupal vzhůru. Prošel porostem habrovců, pak borovicovým hájem. Pyl těchto stromů ulpěl na jídle a zachoval se Ůtziho střevcech. To svědčí o tom, že dvakrát změnil směr, jakoby se snažil uniknout nepřátelským pronásledovatelům.

HALL, S. S. Poslední hodiny muže z alpského ledovce. National Geographic. 2007, č. 7. s. 71 – 83. ISSN 1213-9394 (upraveno, zkráceno).

Můžete se pokusit o vlastní (jinou) interpretaci zjištěných faktů o životě a smrti muže z ledovce...

Článek najdete na:

<http://dum.rvp.cz/materialy/prameny-fakta-interpretace-muz-z-ledovce.html>

AFRICKÉ KONTRASTY – Pracovní list

Anotace	Pracovní list – porovnání rozdílných ekonomik afrických států
Autor	Jan Šperl
Očekávaný výstup	porovnává státy světa a zájmové integrace států světa na základě podobných a odlišných znaků
Speciální vzdělávací potřeby	žádné
Klíčová slova	Afrika, Statistika, HDP
Druh učebního materiálu	Pracovní list

Jméno

Třída

Africké státy, jako například Egypt, Jihoafrická republika, Nigérie, Etiopie a Čad, patří mezi ekonomicky méně vyspělé země světa. Neznamená to ovšem, že by byly stejné! Vybrané statistické údaje v tabulce číslo 1 ti pomohou zjistit, v čem jsou si vybrané africké státy podobné, a v čem naopak odlišné.

Statistická tabulka číslo 1

Statistická data / země	Egypt	Jihoafrická republika	Nigérie	Etiopie	Čad	Česká republika
Index lidského rozvoje	111	121	159	170	171	30
Počet obyvatel (mil.)	72,6	47,2	128,7	75,6	9,4	10,2
HDP na osobu (USD)	1085	4675	560	114	447	10475
Očekávaná délka života (roků)	69,6	49	43,3	47,6	43,6	75,5
Populace s přístupem k užitkové vodě (%)	98	88	48	22	42	100
Počet lékařů na 100 000 obyvatel	54	77	28	3	4	351
Kojenecká úmrtnost (‰)	36	67	197	166	200	4

1. Na základě statistických dat v tabulce č. 1 popiš vyspělost Jihoafrické republiky. Neopisuj pouze čísla, ale zamysli se nad tím, co tato čísla znamenají.

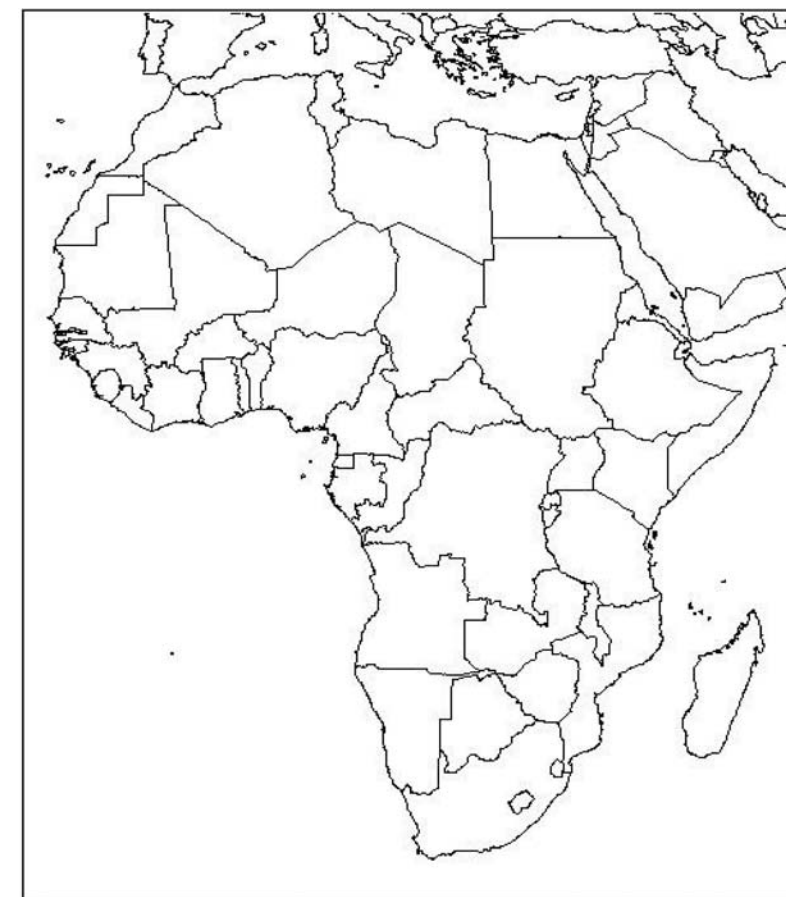
2. Na základě dat uvedených v tabulce č. 1 napiš alespoň pět vět, které srovnávají Egypt a Čad. Využij přirovnání: vyšší..., delší..., obdobně..., dvakrát tak..., méně než...

3A/ Které dvě africké země jsou nejrozvinutější a které naopak nejméně rozvinuté?

3B/ Které údaje z tabulky č. 1 ti usnadnily rozhodování?

4. Nyní se podívej na data charakterizující Nigérii a Českou republiku. Napiš alespoň pět vět, které tyto dva státy porovnávají.

5. S pomocí školního atlasu zakresli všechny výše vyjmenované africké státy do mapy.

ODKAZY

GALLAGHER R., EDWARDS J., STEVENS CH., KING A., GALLAGHER P., APICELLA P., JIGGINS A., GREYER R., WRIGHT H., (2005) : Geog. 3 teacher's resoure file – photocopyable materials, assessment package, including assessment for learning, with editable files on CD-ROM, worksheets

and enquiries, Oxford University Press. Oxford 264 p. United Nations Development Programm, [Online] © Copyright United Nations Development Programme, 2006. [30. 10. 2007] Human Development Reports, dostupné na: < <http://hdr.undp.org/en/statistics/data/> >

Článek najdete na: <http://dum.rvp.cz/materialy/africke-kontrasty.html>

JAK NOVINY INFORMUJÍ (NEJEN) O FYZICE

Autor: Zdeňka Broklová

V dnešní době je důležité naučit se, že ne všechno, co je v novinách (ale i jinde) napsáno, musí být nutně pravda, že se autoři článku občas snaží některé informace záměrně zamlčet nebo že se nám snaží podsunout něco, co není v textu přímo uvedeno. Někdy jde opravdu o cílenou snahu autora, někdy spíše o projev jeho neprofesionality. Proto bychom měli být při čtení novin stále ve střehu a porovnávat čtené/slyšené s tím, co známe odjinud a aktivně vyhledávat podezřelá místa.

RÁD BYCH SE ZEPTAL JEŠTĚ NA ...

K této aktivitě je vhodný libovolný článek (ideální není krátká několikařádková zpráva, lepší je spíše text dlouhý několik odstavců). Úkolem žáků je vymyslet tři (nebo i více, záleží na délce a obsahu) otázky, které nejsou v článku zodpovězeny a které by rádi položili autorovi nebo člověku, o kterém se píše.

A co s otázkami? Můžeme se na ně pokusit odpovědět sami nebo si reakce někde nalézt. Můžeme diskutovat o tom, proč právě tato informace v článku chybí. Častým důvodem zřejmě bude nedostatek místa na otištění všech podrobností nebo to, že to autora prostě nenapadlo, či informaci nesehnal. Ale můžeme také vybrané otázky (zejména ty, na které se nám nepodařilo nalézt odpovědi nebo které se týkají názoru autora článku) odeslat do redakce novin a čekat, co se stane. Možností je mnoho.

OVĚŘENÝ ÚDAJ NEBO NÁZOR?

Velmi důležitou dovedností je rozlišovat mezi ověřenými údaji a hypotézami či pouhými názory autora příslušného článku. Žáci mohou označit různými barvami to, co v předloženém článku (např. o momentálně velmi diskutovaném tématu globálního oteplování) považují za ověřený údaj, za hypotézu (resp. údaj s určitou nejistotou) a co je názor autora nebo někoho jiného. Následně je vhodné s žáky diskutovat, jaké důvody je vedly k zařazení jednotlivých výroků do předložených kategorií, zda názory autora jsou nějak podpořeny konkrétními fakty a co dalšího z textu vyplývá.

Pečlivé rozlišování ověřených údajů od nepotvrzených názorů a logické odvozování důsledků, které ze získaných údajů vyplývají, patří mezi základní metody práce přírodních věd, a tedy i fyziky. Tyto schopnosti je nutné u žáků neustále rozvíjet. Novinové články k tomu poskytují vhodný materiál.

VÝSTIŽNÝ TITULEK

Předstaňte si, že v novinách objevíte článek s titulkem Šebrle pojedí do Temelína (portál iDnes, 20. 9. 2005) nebo jiný s názvem Olympionici chodíli Temelín (portál iDnes, 22. 9. 2005). Zkuste uhodnout, o čem se v článku píše, jakou roli v něm hrají sportovci a jakou jaderná elektrárna.

Teprve teď přijde čas si články přečíst a zodpovědět následující otázky:

- Pochopili jste obsah článku?
- Shrňte hlavní myšlenku jednou větou.
- Odpovídá nadpis obsahu?
- Proč asi autor zvolil zrovna takový titulek?
- Splnil se jeho záměr?

Pro zvědavé:

První článek by se dal shrnout asi takto: *Po úspěšné sezóně se sportovec R. Šebrle rozhodl odpočívat a cestovat. Kromě jiných míst, zajede i do Temelína (asi ho elektrárna velmi zajímá, nebo že by se projevil oliv sponzora?)*

Druhý článek:

ČEZ uspořádal sportovní odpoledne pro děti z obce Temelín, kterého se zúčastnili i někteří známí sportovci. Na obranu autora článku je nutné poznamenat, že v něm nezastírá fakt, že názory sportovců mohou být ovlivněny penězi, které dostávají od ČEZu jako sponzora.

CO BY MĚLA OBSAHOVAT ZPRÁVA O OBJEVU ČI VÝZKUMU

Noviny občas informují i o nových objevech nebo probíhajících vědeckých výzkumech. Je zajímavé se zamyslet nad tím, jaké údaje by mohly být v článku uvedeny. Sepište jejich seznam buď s celou třídou, nebo nechte nejprve vytvořit seznamy menší skupinky a teprve potom vytvořte na tabuli celkový seznam. V této první fázi není příliš vhodné jednotlivé nápady nějak hodnotit či třídit.

PŘÍKLADY ÚDAJŮ, KTERÉ SE OBJEVILY PŘI TÉTO AKTIVITĚ NA SEMINÁŘI

- kdo, kdy a co objevil
- jaká metoda byla při výzkumu použita
- jak dlouho výzkum trval
- jak to může být prospěšné
- jaká to přináší rizika
- jak to souvisí s již známými fakty
- kde je možné se poučit podrobněji
- co již daný člověk nebo tým objevil v předchozí době
- kolik to stálo a kdo to platil
- článek by měl mít poutavý výstižný titulek
- článek by měl být srozumitelný
- informace o vztahu autora článku k dané problematice
- odkazy na použité zdroje informací

Seznam bude asi poměrně obsáhlý, v krátké zprávě nemůže být uvedeno vše. Nechme tedy žáky, ať vyberou pět nebo šest nejdůležitějších faktů (za sebe nebo společně), které by rozhodně neměly chybět.

A teď už je půda připravená pro porovnání s novinářskou praxí. *Kolik z důležitých údajů skutečně obsahují*

články o nějakém objevu či výzkumu ve vašich novinách? Jsou v nich i nějaké další informace z vytvořeného seznamu nebo i mimo něj (obohatě si seznam)? Zkuste napsat kritiku daného textu nebo naopak lepší článek. S žáky také můžeme diskutovat o rozdílu mezi vědeckým a novinovým článkem.

POROVNÁNÍ VÍCE ZPRÁV

Tato činnost může navazovat na předcházející nebo ji lze zařadit samostatně. Je třeba dopředu najít články, které informují o stejné věci, uveřejněné v různých novinách či časopisech (např. o objevu seismické aktivity na Marsu informovaly zpravodajské servery iDnes, ČTK i česká pobočka BBC) a udělat kopie, aby žáci mohli pracovat samostatně nebo v menších skupinách.

NÁVRHY ÚKOLŮ A OTÁZEK

- Porovnej uvedené články postupně podle zajímavosti a poutavosti stylu, kterým je napsán, vhodnosti zvoleného nadpisu, množství a hodnověrnosti uvedených informací, vhodně zvolených obrázků apod.
- Který článek bys vybral jako nejlepší a proč?
- Zkus najít důvody, proč se články liší. Dá se v nich vystopovat "opisování" novinářů od sebe navzájem?

ŽIVOTOPISNÉ A HISTORICKÉ ČLÁNKY

Takové články lze použít v libovolné předcházející aktivitě i jako dokreslení historické doby nebo doplněk učebnice. Jejich výhodou je, že na rozdíl od zpráv a reportáží nestárnou tak rychle a lze si je schovávat do zásoby. Proto je uvádím samostatně.

Žáci je mohou použít například při tvorbě referátu, plakátu či jiného materiálu o životě daného vědce nebo o historické události důležité z hlediska fyziky. Starší žáky lze vybidnout i ke složitějším aktivitám. Například se mohou pokusit vcítit do situace daného fyzika a pokusit se napsat část jeho deníku či dopis od něj, ve kterém by se snažili vystihnout jeho názory a pohled na konkrétní problém. Nebo se pokusit zachytit, jak určité období viděl obyčejný člověk, či odpůrce daného vědce, napsat novinový článek z té doby apod. Pomůžeme tím pochopit dobu, ve které došlo k objevu, i to, jak daný vynález ovlivnil další dějiny.

Na semináři nám jako ukázka posloužil asi dvoustránkový článek o roli R. Oppenheimera při vývoji jaderných zbraní v USA (Respekt č. 34/2005) – kromě výše uvedených možností je zde možnost diskuze o morální odpovědnosti vědců za vlastní objevy.

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/232/1372>

METODICKÝ PORTÁL

NA PORTÁLU

www.rvp.cz

MŮŽETE NAJÍT

Zajímavé rozhovory

V tomto oddíle nabízíme pohled na vzdělávání zvenčí. Prostřednictvím rozhovorů jsou prezentovány názory osobností z rozmanitých oblastí života společnosti. Lidé, kteří jsou úspěšní ve svém oboru, nabízejí svůj pohled na školu v době, kdy s ní měli osobní zkušenost i na školu současnou z pohledu jejich dnešní profese a životních zkušeností.

DEMOKRACIE A PRAVICOVÝ EXTREMISMUS – Pracovní list

Autor: Zdeňka Broklová

Anotace	Pracovní list s rozбором textu politického programu s prvky nedemokratického myšlení. Práce ve dvojicích – vymezování stereotypů. Práce ve skupinách – příprava.
Autor	Jan Koliáš
Očekávaný výstup	rozlišuje projevy vlastenectví od projevů nacionalismu
Speciální vzdělávací potřeby	žádné
Klíčová slova	Demokracie, Pravicový extremismus, Politika
Druh učebního materiálu	Zadání problému

POSTUP A METODY:

- a) Pozorně si přečtete úryvek z politického programu – odhadněte, ze kterého období text pochází; svůj názor opřete o citace z textu a argumenty a diskutujte o stáří textu s ostatními.
- b) Pracujte ve dvojici:
Vymeze v textu, kterými názory se autoři programu dostali za hranici zákona – pojmenujte tyto názory krátkými názvy /např. *diskriminace žen*/, zapište je na velký arch papíru připevněný na tabuli; pokud se váš tip už na papíře nachází, nepište jej znovu, jen k heslu přidejte čárku. Pokud některému termínu v textu nerozumíte, zeptejte se vyučujícího.
- c) Diskutujte společně o tom, v čem jsou politické názory v textu sporné a stereotypní /pojmem stereotyp si společně vysvětlíte/; postupujte podle tematické řady na tabuli.
- d) Pracujte ve skupinách:
vyberte si jedno téma z tabule a připravte o něm na příští hodinu referát – snažte se, aby měl podobu objektivní zprávy a aby obsahoval příklad z historie, na kterém ilustrujete, kam netolerance může vést; vyučující vám doporučí literaturu a internetové statistické zdroje. Referát může mít formu PC prezentace, informačního panelu, krátkého filmu, interview apod.
- e) Každá skupina do referátu zabuduje výklad jed-

noho pojmu z nabídky: *rasismus, xenofobie, nacionalismus, diskriminace, segregace, fašismus, nacismus, neonacismus, antisemitismus*.

UKÁZKA

Akční program Vlastenecké fronty

Rehabilitace úlohy rodiny v národě! Rodina je základním stavebním prokem národa a státu. Požadujeme proto rehabilitaci role rodiny v naší společnosti. Vztah státu a rodiny se v poslední době začíná zhoršovat. Ze strany státu není věnována dostatečná pozornost funkci rodiny ve společnosti. Stoupající rozvodovost, klesající porodnost v perspektivních rodinách, propagace feminizmu, kosmopolitismu, nenormálních pohlavních úchylek jsou největším nebezpečím pro rozvoj našeho národa a vlasti. Obzvláště hroživá je klesající porodnost, která hrozí přerůst ve vymírání českého národa. Naše kosmopolitní vládní garnitura, které česká otázka nic neříká, hodlá chybějící členy českého národa nahradit přistěhovalectvím a to především z neevropských zemí. Tuto situaci je třeba neprodleně změnit! Vlastenecká fronta proto nepodporuje uzavírání manželství s neevropskými přistěhovanci, rasově smíšená manželství, manželství homosexuální a jiné nezvyklé typy manželství.

Dostupné na [www: <http://www.vlasteneckafronta.cz/program.html>](http://www.vlasteneckafronta.cz/program.html) Adresář: kapitola Rodina.

SKRYTÁ TVÁŘ AUTORKY DETEKTIVEK – NETRADIČNÍ ÚLOHY

Autor: Jan Čáp

Agatha Christie a archeologie aneb Záhada v Mezopotámii – takový je název expozice na nádvoří Britského muzea, kam kurátoři přistavili lůžkový vůz legendárního Orient Expressu. Výstava vypráví příběh nešťastné spisovatelky, která ve svých osmatřiceti letech potřebuje změnit životní klima a nasedne do mezikontinentálního rychlíku, který z francouzského Calais diagonálně protne celý světadíl až do Bagdádu. V luxusní soupravě se nezřídka scházela národnostně pestrá společnost a v ní našla Agatha Christie také námět pro svou „Vraždu v Orient Expressu“. Ve vagonu jejího románu nastane krvavé vyřizování účtů.

CESTA ZA ARCHEOLOGII

Životní příběh detektivkárky měl však na konečné expresu zápletku spíše romantickou. Etablovaná autorka přijímá pozvání anglické badatelské výpravy a archeologickým nalezištěm v iráckém Uru ji provází o patnáct let mladší Max Mallowan. Do dvou let se za detektiva zkoumajícího historii pět tisíc let staré civilizace mezi Eufratem a Tigridem Agatha Christie provdá.

Agathu Christie zajímaly osobní příběhy odhalené archeology. Ještě před čtyřicátkou jí do života vstoupil Blízký východ a vykopávky. To však platilo i o jejich románech, a tím nemyslíme jenom Vraždu v Mezopotámii, Schůzku se smrtí nebo Smrt na Nilu, které se v regionu odehrávají.

Výstava akcentuje podobnost mezi metodami archeologie a vyšetřováním zločinu. Historik a detektiv pátrají po střípcích minulosti, ať už po pozůstatcích hliněných hrnců nebo po stopách vraždy, a snaží se je poskládat v logický celek. Když se jim řetězec události podaří pochopit, mají vyšetřovatel i historik šanci poznat „čistou pravdu“, kterou hledal i Agáthin výstřední Belgičan Hercule Poirot s navoskováným knírem.

??

V kraji, kde Chamurapiho zákoník káže oko za oko a zub za zub, snovala paní Agatha morytáty o vraždách z chamtivosti, přitom ale takhle máma archeologického pluku každou chvíli výpravě pekla čokoládové dortíky a polévala je šlehačkou z mléka buvolích krav. Evroptští památkáři chtěli v terénu pracovat na lokalitách Maxe Mellona i proto, že se tam vždycky dobře vařilo! „Byl by z vás dobrý archeolog“, řekne

Poirotovi jedna postava v románu Schůzka se smrtí. Touto větou dáma britského impéria a královna detektivky vzdala hold oběma disciplínám, které jí provázely celý život.

Zdroj: <http://www.bbc.co.uk/czech/>

Otázka 1:

Agatha Christie používala pro určité území označení Mezopotámie, přestože v době, kdy ona žila, bylo užíváno jiného označení pro toto území. Jak se toto území nazývá dnes?

Otázka 2:

Vyjmenuj díla A. Christie, o kterých se mluví v článku, která se nějakým způsobem váží k této oblasti.

Otázka 3:

Autor článku si myslí, že profese historika a detektiva si jsou svým způsobem blízké. Myslíš si, že historik by se mohl stát detektivem a detektiv historikem? Zakroužkuj buď Ano, nebo Ne.

Ano – Ne

Svoji odpověď zdůvodni vlastními slovy.

Otázka 4:

Vyznač v mapě pravděpodobné místo seznámení Agathy Christie s jejím manželem.

Otázka 5:

Podívej se na místo, kde jsou v textu otazníky. Chybí tam titulky. Jak bys tuto poslední část textu otituloval (a)?

Úloha je převzata z publikace ÚIV KRAMPLOVÁ, I. a kol: Netradiční úlohy aneb čteme s porozuměním. Praha: ÚIV, 2002. Publikace se věnuje čtenářské gramotnosti z pohledu výzkumu PISA, který proběhl v roce 2000. Podrobněji proto popisujeme sledované dovednosti a jejich úroveň obtížnosti, dále typy úloh, které nejsou v našich učebnicích zrovna obvyklé, a rovněž způsob vyhodnocování různých typů úloh. Tato publikace si sice klade za cíl seznámit učitele s novými trendy hodnocení a s výsledky našich žáků ve výzkumu PISA, avšak především by měla sloužit jako inspirace pro konkrétní práci v hodinách a jako učební materiál, ve kterém se učitelé naučí některé nové věci a budou mít příležitost si je vyzkoušet. Důležitou součástí publikace jsou cvičení pro učitele.

Článek najdete na:

<http://dum.rvp.cz/materialy/demokracie-a-pravicovy-extremismus.html>

Článek najdete na: <http://www.rvp.cz/clanek/2213>

A DRESÁŘ – KONTAKTY

KONTAKTNÍ E-MAILOVÉ ADRESY A TELEFONY, NA KTERÉ SE MŮŽETE OBRÁTIT SE SVÝMI PŘIPOMÍNKAMI, PŘÍSPĚVKY, DOTAZY A VŠEMI DALŠÍMI PODNĚTY K METODICKÉMU PORTÁLU:

Mgr. Zdeněk SLEJŠKA,
manažer projektu, slejska@vuppraha.cz, +420 261 341 449

PaedDr. Karel TOMEK,
odborný pracovník tomek@vuppraha.cz, +420 261 341 451

Tereza BÍŽOVÁ,
koordinátor pro předškolní vzdělávání, bizova@vuppraha.cz, + 420 261 341 459

PhDr. Jan HOŠTIČKA,
koordinátor pro základní vzdělávání, hosticka@vuppraha.cz, + 420 261 341 449, + 420 739 946 937

PhDr. Olga DOLEŽALOVÁ,
koordinátor pro gymnaziální vzdělávání, dolezalova@vuppraha.cz, + 420 739 946 973

Mgr. Petra JINDROVÁ,
koordinátor pro speciální vzdělávání, jindrova@vuppraha.cz, + 420 261 341 449

PhDr. Ondřej NEUMAJER, PhD.,
koordinátor digitálních učebních materiálů, neumajer@vuppraha.cz, +420 261 341 449

Mgr. Peter SOKOL,
koordinátor digitálních učebních materiálů, sokol@vuppraha.cz, +420 261 341 449

V JEDNOTLIVÝCH KRAJÍCH SE MŮŽETE OBRÁTIT NA NAŠE REGIONÁLNÍ KOORDINÁTORY:

Hlavní město Praha – Mgr. Jakub HORÁLEK, horalek@rvp.cz, +420 724 131 190

Středočeský kraj – Mgr. David NĚMEČEK, nemecek@rvp.cz, +420 603 504 273

Středočeský kraj – Mgr. Stanislav JENIŠTA, jenista@rvp.cz, +420 723 104 454

Plzeňský kraj – PhDr. Dagmar HUDECOVÁ, hudecova@rvp.cz, +420 606 932 638

Karlovarský kraj – Mgr. Roman ÚLOVEC, ulovec@rvp.cz, +420 603 759 004

Královhradecký kraj – Oldřich SUCHORADSKÝ, suchoradsky@rvp.cz, +420 493 551 638

Ústecký kraj – Bc. Vendula FILÍPKOVÁ, filipkova@rvp.cz, +420 604 475 392

Zlínský kraj – RNDr. Vlasta VALEHRACHOVÁ, valehrachova@rvp.cz, +420 775 571 634

Kraj Vysočina – Mgr. Dana SVOBODOVÁ, svobodova@rvp.cz, +420 604 594 953

Olomoucký kraj – Mgr. Hana KAMENÍČKOVÁ, kamenickova@rvp.cz, +420 604 987 767

Moravskoslezský kraj – Mgr. Ilona BRAŽINOVÁ, brazinova@rvp.cz, +420 777 723 443

Pokud naleznete nedostatky ve funkčnosti stránek, pošlete nám svoje postřehy a připomínky.

i n s p i r o m a t

2 0 0 8

JAK SE VIDÍM JÁ	1. týden
OBČANSKÁ SPOLEČNOST	2. týden
LIDSKÁ SÍDLA	3. týden
PŘEDSUDEKY	4. týden
KŘEHKÁ ROVNOVÁHA	5. týden
ŘEČ NOVINOVÝCH TITULKŮ	6. týden
OČIMA DRUHÉHO	7. týden
HRANICE UVNITŘ NÁS	8. týden
POD SPOLEČNOU VLAJKOU	9. týden
VŠICHNI JSME TU DOMA	10. týden
PROSTŘEDÍ A MY	11. týden
VŠUDYPŘÍTOMNÁ MÉDIA	12. týden

SEKCE METODICKÉHO PORTÁLU
www.rvp.cz

Inspiromat 2008

je elektronická varianta stolního kalendáře, který na konci listopadu 2007 obdržely všechny plně organizované školy v ČR. V této sekci najdete každý týden nové heslo vybrané z průřezových témat a k němu zpracovaný „inspirativní“ text. Jednotlivá hesla jsou doplněna odkazy na zajímavé příspěvky na metodickém portálu a dalších webových stránkách. Ty vám mohou posloužit při úvahách o pojetí různých vzdělávacích projektů a aktivit. Významnou část inspiromatu tvoří motivační fotografie Jáchyma Klimenta, které vážně či s humorem umocňují dané téma.

MAPA PORTÁLU WWW.RVP.CZ

RVP ZV – vše o základním kurikulárním dokumentu

- **AUTOŘI**
- **TEXT DOKUMENTU** – elektronická verze dokumentu
- **KOMENTÁŘE KE KAPITOLÁM**

ŠVP – rubrika napomáhající tvorbě ŠVP

- **STRUKTURA ŠVP**
- **KOMENTÁŘE KE STRUKTUŘE**
- **MANUÁL** – elektronická verze dokumentu
- **PROCES TVORBY** – příspěvky pojednávající o zkušenosti různých škol s tvorbou ŠVP
- **ANALÝZA PODMÍNEK ŠKOLY**
 - ORGANIZACE PRACOVNÍCH TÝMŮ
 - VLASTNÍ TVORBA
- **PŘÍKLADY ZPRACOVÁNÍ ŠVP** – konkrétní ukázky částí ŠVP pilotních škol
 - IDENTIFIKAČNÍ ÚDAJE
 - CHARAKTERISTIKA ŠKOLY
 - CHARAKTERISTIKA ŠVP
 - UČEBNÍ PLÁN
 - UČEBNÍ OSNOVY
 - HODNOCENÍ ŽÁKŮ A AUTOEVALUACE ŠKOLY

METODICKÁ PODPORA – metodické inspirace do výuky podle jednotlivých vzdělávacích oblastí a oborů

- **VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBORY** – členění podle RVP
 - **JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE** – vzdělávací oblast
 - Český jazyk a literatura – vzdělávací obor
 - Teorie – příspěvky pojednávající o teoretickém základu
 - Praktické náměty – příspěvky z praxe, jak realizovat ŠVP
 - Zajímavosti a odkazy – zajímavosti z oboru a linky na weby využitelné pro přípravu výuky
 - Digitální učební materiály – materiály využitelné přímo v hodině
 - samostatná část portálu
 - na <http://dum.rvp.cz>
 - Nápady čtenářů – příspěvky vložené přímo čtenáři, bez garance VÚP

Cizí jazyk

- **MATEMATIKA A JEJÍ APLIKACE**
- **INFORMAČNÍ A KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE**
- **ČLOVĚK A JEHO SVĚT**
- **ČLOVĚK A SPOLEČNOST**

Dějepis

Výchova k občanství

- **ČLOVĚK A PŘÍRODA**

Fyzika

Chemie

Přírodopis

Zeměpis (Geografie)

- **UMĚNÍ A KULTURA**

Hudební výchova

Výtvarná výchova

- **ČLOVĚK A ZDRAVÍ**

Výchova ke zdraví

Tělesná výchova

- **ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE**

- **DOPLŇUJÍCÍ VZDĚLÁVACÍ OBORY** – nepovinné vzdělávací obory

- DALŠÍ CIZÍ JAZYK

- DRAMATICKÁ VÝCHOVA

- **PRŮŘEZOVÁ TÉMATA** – link do části Tematické vstupy

- **INTEGROVANÉ BLOKY** – část věnovaná integraci vzdělávacích obsahů do školních projektů či různých předmětů

- ŠKOLNÍ PROJEKTY

- INTEGROVANÉ PŘEDMĚTY

- **JINÉ VZDĚLÁVACÍ OBORY** – např. římskokatolické náboženství

TEMATICKÉ VSTUPY – všechna aktuální témata na jednom místě

- **NÁPADY ČTENÁŘŮ** – vstup do formuláře, přes který mohou uživatelé přímo vkládat příspěvky na portál
- **PROFESNÍ PODPORA** – příspěvky zaměřené mj. na pedagogiku, psychologii, didaktiku řízení učebního procesu apod.
- **PRŮŘEZOVÁ TÉMATA** – příspěvky a komentáře k jednotlivým průřezovým tématům

- **OSV** – Osobnostní a sociální výchova

Teorie

Praktické náměty

Zajímavosti a odkazy

- **VDO** – Výchova demokratického občana

- **VMEGS** – Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

- **MKV** – Multikulturní výchova

- **ENV** – Environmentální výchova

- **MV** – Mediální výchova

- **KLÍČOVÉ KOMPETENCE**

- **TEORIE** – co jsou klíčové kompetence, k čemu slouží, jak se s nimi pracuje jinde apod.

- **PRAKTICKÉ NÁMĚTY** – jak rozvíjet samotné klíčové kompetence

- **HODNOCENÍ / OVĚŘOVÁNÍ** – jak si poradit s vyhodnocováním dovedností, hodnot a postojů

- **AUTOEVALUACE ŠKOLY**

- **OBECNÉ INFORMACE** – uvedení do problematiky autoevaluace školy

- **OBLASTI AUTOEVALUACE PODLE VYHLÁŠKY Č. 15/2005** – podrobnější informace k obsahu oblasti, cíle a kritéria, vhodné nástroje k evaluaci

Podmínky ke vzdělávání

Průběh vzdělávání

Podpora školy žákům

Výsledky vzdělávání žáků a studentů

Řízení školy

Úroveň výsledků práce školy

- **MODELY PRO HODNOCENÍ KVALITY** – základní informace k nástrojům pro řízení kvality

- **SPOLUPRÁCE INSTITUCÍ** – informace z institucí zabývajících se problematikou hodnocení

- **TIPY A NOVINKY** – zajímavosti a rady

- **LITERATURA** – doporučená literatura vztahující se k této oblasti

- **HODNOCENÍ ŽÁKŮ** – část věnovaná vlastnímu hodnocení z různých hledisek

- **SEBEHODNOCENÍ ŽÁKA**

- **RŮZNÉ FORMY HODNOCENÍ**

- **LITERATURA**

- **SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ** – link do sekce speciálního vzdělávání

- **NADANÍ ŽÁCI** – část věnovaná práci s nadanými, včetně praktických ukávek

- **KLIMA ŠKOLY** – příspěvky týkající se vnitřní atmosféry školy, co ji ovlivňuje a jak ji vytvářet

- **MÁLOTŘÍDNÍ ŠKOLY** – sekce věnovaná tvorbě ŠVP a specifikům práce těchto škol

- **ŠKOLNÍ DRUŽINY A KLUBY** – základní informace pro zájmové vzdělávání

- **ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI** – metodická podpora k tématu rovných příležitostí ve vzdělávání (např. vzdělávání Romů, cizinců, ...)

- **PŘÍPRAVNÉ TŘÍDY** – podpora pro přípravné třídy základních škol

- **GRAMOTNOST** – zkušební rubrika zaměřená na rozvoj jednotlivých gramotností (přírodovědná, čtenářská, informační)

INFORMUJEME A REAGUJEME

- **AKTUÁLNÍ TÉMATA** – reakce na aktuální témata

- **INFORMUJEME** – důležité zprávy a informace z MŠMT, VÚP apod.

- **ZAJÍMAVÉ ROZHOVORY** – osobnosti nad tématem školství

- **INICIATIVY ve VZDĚLÁVÁNÍ** – přehled o tom, co se v oblasti vzdělávání děje v neziskovém sektoru

- **PROJEKTY** – stručná charakteristika realizovaných vzdělávacích projektů NNO

- **ORGANIZACE** – přehled organizací s jejich krátkou anotací

- **PROJEKTY ESF** – prezentace projektů financovaných ESF

TRADICE A ZKUŠENOSTI – část věnující se minulosti s možností přesahu k současné reformě

POHLED ZA HRANICE – zkušenosti ze zahraničí dle jednotlivých států

ČASTÉ DOTAZY – odpovědi na nejčastěji kladené dotazy, stále aktualizováno

DVPP – nabídka seminářů a kursů spojených s tvorbou ŠVP, možnost zadávat nabídky přes formulář

DISKUSNÍ FÓRA – prostor pro výměnu zkušeností

